

GEDİZ ÜNİVERSİTESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**TÜRKİYE’DE MESLEKİ VE TEKNİK
EĞİTİM İLE İSTİHDAM İLİŞKİSİ**

Vicdan ÖZCAN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nursel AYDINER AVŞAR

Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı

İZMİR

2014

GEDİZ ÜNİVERSİTESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**TÜRKİYE’DE MESLEKİ VE TEKNİK
EĞİTİM İLE İSTİHDAM İLİŞKİSİ**

Vicdan ÖZCAN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nursel AYDINER AVŞAR

Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı

Sunuş Tarihi: 10.01.2014

İZMİR

2014

.....tarafından.....tezi olarak sunulan
“.....” başlıklı bu çalışma Gediz Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesinin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan
değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve ..... tarihinde yapılan
tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

İmza

Jüri Başkanı	:	.....
Raportör Üye	:	.....
Üye	:	.....

ÖNSÖZ

Tez konusunun ve içeriğinin belirlenmesinde, bölümlerinin oluşturulması ve yazım aşamasında yardım ve yönlendirmeleri ile önemli katkıda bulunan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nursel AYDINER AVŞAR'a ve emeği geçen tüm öğretmenlerime, her zaman olduğu gibi tez yazma sürecimde de yardımını ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili annem Sevginar ÖZCAN'a, babam İsmet ÖZCAN'a, kardeşim Sezen ÖZKOCAMAN'a, değerli kuzenlerime ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Küreselleşme sürecinde artan rekabet koşulları ve teknolojik gelişmeler, özellikle sanayi sektöründe işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu vasıfları çeşitlendirmiş ve vasıflı ara elemanı ihtiyacını arttırmıştır. Bu da mesleki ve teknik eğitimin önemini arttırmış ve sistemin bu ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu tezin amacı, mesleki ve teknik eğitim sistemini Türkiye ve seçilmiş bazı ülke örnekleri için değerlendirmek ve Türkiye'de lise düzeyinde mesleki ve teknik eğitimin istihdama etkisini incelemektir.

Çalışmanın ilk bölümünde, mesleki ve teknik eğitimin genel tanımı ve yapısının yanı sıra mesleki ve teknik eğitime katılımında etkili olan sosyoekonomik faktörler ele alınmaktadır. İkinci bölümde, mesleki ve teknik eğitimin istihdam edilebilirlik üzerine etkisi, reel sektörde yaratması beklenen işgücü verimlilik artışı, ve teknolojik gelişmenin işgücü talebi üzerinde yaptığı etki incelenmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'de, seçilmiş Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ve bazı gelişmekte olan ülkelerde örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının yapısı ve fonksiyonları hakkında genel değerlendirmeler yapılmaktadır. Ülkemizdeki mesleki ve teknik eğitim sisteminin sorunları, AB örnekleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve bazı çözüm önerileri ortaya konmaktadır.

Son bölümde ise, Türkiye'de meslek teknik liselerinin istihdam edilebilirliğe etkisi incelenmektedir. Bu amaçla, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından sağlanan 1988-2012 yıllarına ait Hanehalkı İşgücü Anketi verileri kullanılarak betimleyici ve istatistiki analiz yöntemleri kullanılmıştır. Beklentimiz, meslek teknik lisesi eğitiminin, kişinin işgücü piyasasında ihtiyaç duyacağı vasıfları kazandırarak istihdam edilebilirliğini arttırması, dolayısıyla meslek lisesi mezunlarının işsizlik oranlarının genel lise mezunlarına göre daha düşük olmasıdır. Analiz sonuçlarına göre, ülkemizde meslek teknik lisesi mezunlarının işsizlik oranları genel lise mezunlarına göre daha düşük olmakla birlikte, istatistiki olarak aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu da, Türkiye'de mesleki eğitim programları ve işgücü piyasası arasındaki ilişkinin zayıf olması nedeniyle, meslek teknik liseleri düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimin beklenen düzeyde istihdam artışı sağlayamadığına işaret etmektedir.

ABSTRACT

Increased competitive conditions and technological change during globalization have increased the diversity of skills and intermediate-level workers demanded by the labour market, especially in the industrial sector. This, in turn, increased the importance of vocational and technical education, and made it necessary to restructure the system according to those needs. The objective of this thesis is to assess the vocational and technical education system for Turkey and selected country cases, and to investigate the effect of vocational and technical education at the high school level on employment in Turkey.

The first section of this study introduces the definition and structure of vocational and technical education as well as evaluates the socio-economic factors that affect participation in vocational and technical education. The second section discusses the effect of vocational and technical education on employability, the expected labour productivity increase in the real sector due to vocational and technical education, and the impact of technological change on labour demand. In the third section of the study, general evaluations are made on the formal and non-formal vocational and technical education institutions and their functions in Turkey, selected European Union (EU) countries, United States of America and some developing countries. The problems in the vocational and technical education system in Turkey are discussed in comparison to EU countries, and some solution suggestions are made.

The last section of the thesis investigates the effect of vocational and technical education on employability in Turkey. To this end, descriptive and statistical analysis methods are employed using Household Labour Force Survey data for the period of 1988-2012 provided by Turkish Statistical Institute. Our expectation is that vocational and technical high school education would provide with skills needed in the labour market, and therefore lead to lower unemployment rates for vocational and technical high school graduates in comparison to general high school graduates. According to the results of the analysis, although unemployment rate for vocational and technical high school graduates is lower than the one for general high school graduates, the two rates are not statistically different from each other. This points at the fact that vocational and technical education at the high school level is not successful at generating employment growth due to the weak connection between vocational education programs and labour market in Turkey.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iii
Şekiller	vii
Tablolar	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM	3
1.1. Mesleki ve Teknik Eğitimin Önemi.....	4
1.2. Mesleki ve Teknik Eğitime Katılımı Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler.....	5
2. BÖLÜM.....	10
MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM VE EKONOMİK KALKINMA.....	10
2.1. Mesleki ve Teknik Eğitimin İstihdam Üzerindeki Etkisi	12
2.2. Mesleki ve Teknik Eğitimin Teknolojik Gelişme ile Olan İlişkisi	17
3. BÖLÜM.....	20
TÜRKİYE’DE VE ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM	20
3.1. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Tarihsel Gelişimi	20
3.2. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları	23
3.2.1. Örgün Mesleki ve Teknik Eğitim	25
3.2.2. Yaygın Mesleki Eğitim.....	31
3.3. Çeşitli Ülkelerde Mesleki ve Teknik Eğitim	34
3.3.1. Almanya.....	34
3.3.2. Fransa	35
3.3.3. Hollanda	36
3.3.4. İspanya.....	37
3.3.5. Yunanistan.....	38
3.3.6. İsveç.....	39
3.3.7. Amerika Birleşik Devletleri.....	39
3.3.8. Malezya	40

3.3.9. Brezilya.....	41
3.3.10. Endonezya	42
3.4. Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Mesleki ve Teknik Eğitim Değerlendirmesi.....	42
3.5. Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin İyileştirilmesi İçin Öneriler	46
4. BÖLÜM.....	48
TÜRKİYE'DE İSTİHDAM SORUNU.....	48
4.1. Türkiye'de İşsizlik Sorunu.....	48
4.2. Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri	58
4.2.1. Türkiye'de Genç İşsizliği.....	62
4.3. Türkiye'de İşsizliğin Karşılaştırmalı Görünümü	65
4.4. İşsizlik ile Mesleki ve Teknik Eğitim İlişkisi	72
4.4.1. Türkiye'de Genel Lise ve Meslek Lisesi Mezunlarının İşgücü Piyasasındaki Konumu	73
4.4.2. Genel Lise ve Meslek Lisesi Mezunlarının İşsizlik Oranlarının İstatistiksel Analizi.....	76
4.5. İşsizlikle İlgili Alınan Önlemler ve Yapılan Çalışmalar.....	81
4.6. Çözüm Önerileri	84
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	90

ŞEKİLLER

Şekil 1	Türkiye Eğitim Sistemi	24
Şekil 2	Avrupa’da Zorunlu Eğitim Süresi 1980/81-2010/12	44
Şekil 3	Türkiye ve Kent için İşsizlik Oranı	53
Şekil 4	Genel Lise, Meslek Lisesi ve Yüksekokul veya Fakülte Mezunları Arasında İşsizlik Oranı	57
Şekil 5	Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımının Yıllar İtibariyle Seyri.....	59
Şekil 6	Türkiye’de İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları	63
Şekil 7	Türkiye, Avrupa ve OECD Ülkelerinde İşsizlik Oranı.....	66
Şekil 8	Türkiye, Avrupa ve OECD Ülkelerinde İşgücüne Katılım Oranı.....	67
Şekil 9	Türkiye, Avrupa ve OECD Ülkelerinde Kadınların İşgücüne Katılım Oranı	68
Şekil 10	Türkiye’de Lise Mezunları Arasında İşgücüne Katılım Oranı	74
Şekil 11	Türkiye ve Kent Bazında İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları.....	75
Şekil 12	Türkiye’de 1988–1999 Dönemi için İşsizlik Oranı	77
Şekil 13	Türkiye’de 2000- 2013 Dönemi için İşsizlik Oranı	77

TABLULAR

Tablo 1	Ortaöğretimde Okul Türüne göre Öğrenci Ebeveynlerinin Eğitim Düzeyi.....	7
Tablo 2	Ailelerin Sosyoekonomik Durumu ile Okul Türü ilişkisi.....	9
Tablo 3	Ülkelere Göre Genel ve Meslek Lisesi Dağılımı.....	21
Tablo 4	Türkiye’de Genel ve Mesleki Ortaöğretim Okul ve Öğrenci Sayısı.....	22
Tablo 5	Türkiye Geneli için İşgücü İstatistikleri	51
Tablo 6	Kentsel Bölgeler için İşgücü İstatistikleri.....	52
Tablo 7	Türkiye’de Eğitim Durumuna göre Kent İşsizlik Oranı	54
Tablo 8	2012 Yılı Bölgelere ve Eğitim Durumuna göre İşsizlik Oranı ..	55
Tablo 9	Türkiye’de Eğitim Durumuna göre işsizlik Oranı	56
Tablo 10	İşsizlik Oranlarının En Düşük Olduğu OECD Ülkeleri ve Türkiye.....	69
Tablo 11	İşsizlik Oranlarının En Yüksek Olduğu OECD Ülkeleri ve Türkiye.....	70
Tablo 12	Ülkelere göre İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	71
Tablo 13	Türkiye ve Kent Bazında İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları	75

GİRİŞ

Eğitim, bir ũlkenin sahip olduğu beşeri sermayenin en temel belirleyicisidir ve bu nedenle ũlkelerin ekonomik kalkınmasında çok önemli bir rol oynar. Eğitimin hem bireye getirdiği özel getiriler hem de topluma sağladığı sosyal getiriler mevcuttur. Bireylere yaşam içerisinde ihtiyaçları olan donanımı sağlayarak daha yũksek gelir ve sosyal statũye erişmelerine yardımcı olur. Öte yandan, iřgũcũnũn verimliliğini arttırarak ve bilinçli bireylerin yetişmesini sağlayarak topluma da sosyal getiriler sağlar. Bilgi teknolojisinin gelişimiyle birlikte kũreselleřen dũnyada, bilgiye dayalı ekonomiler ve bilgi toplumları ortaya çıkmıştır. Bireylerin yeni ve daha rekabetçi dũnyada varlıklarını sũrdũrebilmeleri eğitimle mũmkũn olmaktadır.

Bilim ve teknoloji alanında meydana gelen hızlı değişimler, ũlkelerin ekonomik ve sosyal gelişimlerini önemli lde etkilemektedir. Gũnũmũzde, bu gelişmelere paralel olarak vasıflı insan gũcũ ihtiyacı artmaktadır. Vasıflı insan gũcũnũn yetiştirilmesinde, etkin ve çalışma yaşamının ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir mesleki ve teknik eğitim çok önemli bir rol oynamaktadır.

Gelişen teknolojiyle birlikte meslek alanlarındaki çeşitliliğin artması ve mevcut mesleklerin değişime uğraması rgũn eğitimin işlevini daha da önemli hale getirmiştir. Mesleki ve teknik eğitim bireylerin bu değişime uyum sağlamalarında önemli bir işleve sahiptir. Mesleki ve teknik eğitim, bir yandan emek gũcũnũn vasıflı hale gelmesine katkı sunarken, diğer taraftan emeğin, emek sũrelerindeki konumlanışına uygun vasıfları öğrencilere kazandırarak iřgũcũnũn yeniden yapılanmasına yardımcı olmaktadır.

Bu tezde, mesleki ve teknik eğitim ile istihdam ilişkisi, temel olarak meslek teknik liseleri özeline ele alınmaktadır. Birinci blũmde, mesleki eğitimin genel tanımı ve yapısının yanı sıra mesleki eğitime katılımda etkili olan sosyoekonomik faktörler ele alınmaktadır.

İkinci blũmde, mesleki ve teknik eğitimin ekonomik kalkınma ile olan ilişkisi istihdam boyutuyla ele alınmaktadır. Bu bağlamda, mesleki ve teknik

eğitimin istihdam edilebilirlik üzerine etkisi, reel sektörde yaratması beklenen işgücü verimlilik artışı, teknolojik gelişmenin işgücü talebi üzerinde yaptığı etki ve bunun mesleki ve teknik eğitime yansımaları incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye’de, seçilmiş AB ülkelerinde, ABD’de ve bazı gelişmekte olan ülkelerde mesleki ve teknik eğitimin zaman içindeki gelişim süreci ve örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının yapısı ve fonksiyonları hakkında genel değerlendirmeler yapılmaktadır. Ülkemizdeki mesleki ve teknik eğitimin sorunları, AB örnekleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve bazı çözüm önerileri ortaya konulmaktadır.

Son bölümde ise TÜİK tarafından sağlanan veriler ışığında meslek teknik liselerinin istihdam edilebilirliğe etkisi betimleyici istatistikler ve oranlar farkı testi yoluyla analiz edilmektedir. Bu amaçla, genel lise ve meslek teknik lisesi mezunlarının işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Ayrıca, 1988-2013 dönemi için genel lise ve meslek teknik lisesi mezunlarının işsizlik verileri kullanılarak, mesleki ve teknik liselerin istihdam edilebilirliğe olumlu etkisi olup olmadığı, işsizlik oranlarının istatistiki olarak karşılaştırılması yoluyla saptanmaya çalışılmaktadır. Yine bu bölümde, Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim ile istihdam bağlantısını geliştirmek amacıyla uygulamaya konulan işgücü piyasası ve eğitim politikaları ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1. BÖLÜM

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Bireysel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla farklılaşma süreci içinde bulunan çağdaş eğitim anlayışında ekonomik boyut giderek artan bir önem kazanmaktadır. Bu durum, toplumların çağdaşlaşma girişimlerinden sanayileşme sürecini geliştirme ve ileri teknoloji kullanma gereksinimlerinin doğal sonucu olmaktadır. Üretim süreçlerindeki otomasyon ve sibernasyon uygulamaları, ileri düzeyde uzmanlaşmalar ve teknik bilgi ve becerilerdeki hızlı değişimler, mesleki ve teknik eğitimin, eğitim sisteminin bütünü içinde yeni bir vasıf kazanmasına ve işgücü ihtiyacı açısından öneminin artmasına neden olmaktadır (Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001). Mesleki ve teknik eğitim bireye belli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, yetenek ve pratik uygulamaları edindirmenin yanı sıra, bireyin genel olarak toplumsal hayatta iyi bir şekilde konumlanabilmesi için gerekli zihinsel, duygusal, ekonomik ve sosyal gelişimini sağlayabilmesini amaçlamaktadır. Bireye belirli bir meslek alanıyla ilgili bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırmayı amaçlayan, örgün ve yaygın eğitim kurumları aracılığıyla geliştirilen eğitime mesleki eğitim denilmektedir (Pehlivan, 2006).

Bireyi iş hayatına hazırlamakla sınırlı geleneksel mesleki ve teknik eğitim anlayışının çağımızda ihtiyaç duyulan işlevi değişmektedir. Bu yeni anlayışta mesleki ve teknik eğitim, sadece mesleki bilgi sunmaya dayalı değil, birey, meslek ve eğitim boyutlarının dengeli olarak bir araya getirilmesinden oluşmuş bir eğitim süreci olarak algılanmaktadır. Bu süreç bireyin, toplumsal ve ekonomik hayatta var olabilmek için seçtiği mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeteneklerini edinmenin yanı sıra; zihinsel, duygusal ve kişisel yönleriyle dengeli biçimde gelişmesi şeklinde gerçekleştirilmelidir.

Teknik eğitim ise temel olarak sanayi ile ilgili işler, mühendislikler veya uygulamalı bilim alanlarına ilişkin eğitim türüdür. Teknik eğitim, sanayi ve teknoloji alanındaki değişiklikler doğrultusunda bilim, tarım, sağlık ve ticaret alanlarını da kapsamaktadır. Genel olarak teknik eğitim, ileri düzeyde fen ve matematik bilgisinin yanı sıra teknik yetenek gerektiren, orta ve yüksek kademeli

meslek guruplarını yetiştirmeye yönelik bir alandır (Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001).

1.1. Mesleki ve Teknik Eğitimin Önemi

Okul öncesinden yükseköğretime kadarki aşamaları kapsayan örgün eğitim sistemimizde, mesleki ve teknik eğitim, lise ve meslek yüksekokulu düzeylerinde yer almaktadır. Mesleki ve teknik eğitim sisteminin en önemli amaçlarından birisi vasıflı insan gücü yetiştirmektir. Bireyi, toplumsal ve ekonomik hayata hazırlayan meslekî eğitimin başarısı, mezun ettiği kişilerin vasfına yaptığı katkı ile ölçülmektedir. Türkiye gibi genç nüfusun ve genç işsizliğin yoğun olduğu gelişmekte olan ülkelerde mesleki ve teknik eğitimin önemi giderek artmaktadır. Küreselleşen dünyada mesleki ve teknik eğitimden beklenenler, vasıflı insan gücü yetiştirmenin ötesine geçmiş ve sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal dayanışma, uluslararası işbirliği, iş kurma, istihdam, istihdamın sürekliliği ve yeniden istihdam edilebilme gibi amaçları da içerisine alacak şekilde genişlemiştir (Düzcükoğlu, Asiltürk ve Yaşar, 2005).

Bütün bireylerin toplum içinde kendine göre saygın bir yer kazanması, üretken hale gelebilmesi ve daha iyi şartlarda yaşaması önemli ölçüde aldıkları eğitimin şekline ve bunda gösterdikleri başarıya bağlıdır. Mesleki ve teknik eğitim, gençlere disiplinli çalışma alışkanlığı kazandırarak ve yeteneklerine göre bir meslek sahibi olmalarına olanak sunarak, onların yaşama atılmalarını ve toplum içinde kendine güvenen, faydalı kişiler olarak yetişmelerini sağlar. Bu yönüyle, mesleki ve teknik eğitimin bireysel olduğu kadar sosyal yaşam üzerinde de oldukça olumlu katkıları vardır (Turan, 1992).

Teknolojinin hızla geliştiği ve sanayi üretiminde vasıflı ara elamanına olan talebin giderek arttığı günümüzde, gençlere ve yetişkinlere işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu vasıfların kazandırılması ve mesleklerin edindirilmesi ekonomide istihdamı arttırmak ve iş yaratmayan büyüme olgusundan kaçınmak için şarttır. Bu da sistemli ve planlı bir mesleki ve teknik eğitim sistemine olan gereksinimi ortaya koymaktadır (Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001). Yeni eğitim anlayışı, bir yandan sürekli gelişip çeşitlenen meslekleri, bireyler için eğitici bir ortam haline getirirken öte yandan, bireylerin potansiyellerini en iyi şekilde

belirleyip o doğrultuda yönlendirerek değişimin bir parçası haline gelmelerini sağlamalıdır. Mesleki ve teknik eğitim sisteminin gelişmelere uyum sağlaması ve hatta teknolojik gelişme yaratma niteliği kazanması, istihdam açısından olduğu kadar sanayileşme için de olumlu sonuçlar yaratacaktır.

Mesleki ve teknik eğitim mezunları sadece ücretli çalışan olarak değil kendi işini kurarak da işgücü piyasasında yer alabilmektedirler. Örneğin, mesleki ve teknik öğretim kurumlarında yetişenlerin kurduğu atölyelerde birçok kişiye yeni iş imkânları sağlanmaktadır ve bu da istihdamın artırılmasına yardımcı olmaktadır (Turan, 1992). Mesleki ve teknik eğitim görmüş ücretli çalışanların ise işgücü verimliliğinin daha yüksek olması ve bu yolla ekonomik büyümeye katkı sağlamaları beklenmektedir (Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001).

1.2. Mesleki ve Teknik Eğitime Katılımı Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler

Sosyoekonomik faktörler, ailenin gelir durumu, anne-babanın mesleği, öğrenim düzeyleri, ailedeki çocuk sayısı ve yaşanılan yerin yanı sıra aileye ilişkin demografik özellikler, cinsiyet dağılımı ve dil etmeninden oluşmaktadır. Öğrencinin eğitim imkânlarına erişimi, alacağı eğitimin türü ve kalitesi ve eğitim sürecinde göstereceği başarı, sosyoekonomik çevresi ile yakından ilişkilidir.

Eğitime devam kararının iktisadi temelleri beşeri sermaye modeline dayanmaktadır. Beşeri sermaye kavramı, ilk olarak 1776 yılında Adam Smith'in 'Milletlerin Zenginliği' isimli eseri ile ortaya çıkmıştır. Beşeri sermaye teorisinin Neoklasik İktisatta ortaya çıkışı ise 1950'li ve 1960'lı yıllarda Columbia Üniversite'sinden Jacob Mincer ve Chicago Üniversitesi'nden Theodore Schultz ve Gary Becker'in çalışmalarına uzanmaktadır. Bu katkılar, ekonomi biliminde beşeri sermaye kavramının gündeme gelmesini sağlamış ve önemini arttırmıştır. Teorinin özü, beşeri sermaye yatırımları neticesinde bireyin verimliliğinin artması ve bu nedenle yaşam boyu daha yüksek gelir elde edebilmesidir (Mehmet ve Kılıç 2009).

Beşeri sermaye teorisine göre, her birey ne kadar eğitim alacağına ilişkin bir yatırım kararı verir. Bu yatırımı yaparken göz önüne alınan iki tür maliyet vardır. Kişi eğitim alırken vazgeçilen çalışma ile gelir elde etme imkânından kaynaklı

dolaylı maliyetler ve okul masrafları gibi doğrudan maliyetlerden oluşmaktadır. Eğitim masraflarının, eğitime harcanan zamanın (fırsat maliyeti) yanı sıra eğitim sürecinin zor ve sıkıcı olmasından kaynaklanan psikolojik maliyetinden de söz etmek mümkündür. Eğitimden beklenen getiri ise daha yüksek gelirli, çekici istihdam imkânları ve daha yüksek bir sosyal statüdür. Eğitim yatırımı kararı verilirken eğitimin getirisi ile bu maliyetler karşılaştırılır. Eğitim almış bireyin eğitim sürecinden dolayı iş hayatına daha geç atılmakla vazgeçtiği gelir ve yaptığı eğitim giderleri gibi maliyetler karşısında; eğitim almamış bireylerden daha yüksek bir ücretle işe başlaması ve bu avantajını yaşam boyunca devam ettirmesi eğitimin kazançlı bir yatırım olduğunu göstermektedir (Biçerli, 2011; Kılıç, 2009).

Bu model, ailelerin genel lise ya da mesleki ve teknik lise seçimine uygulanarak bazı çıkarımlar yapılabilir. Öğrencilerin genel eğitime yönlendirilmesi durumunda aileler, uzun süreli bir eğitim yatırımını göze almak zorunda kalabilirler. Bu durumda, eğitimin doğrudan ve dolaylı maliyetleri daha yüksek olacaktır. Bu nedenle, sosyoekonomik statüsü düşük olan ailelerin, çocuklarını genellikle daha kısa sürede meslek edindirerek iş dünyasına girmesini sağlayacağını düşündükleri mesleki ve teknik eğitime yönlendirmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda, ailenin eğitim durumu da öğrencinin eğitim sürecine katılımı açısından önemli bir etkidir. Ülkemizde meslek ve teknik lisesi öğrencileri, büyük oranda sosyoekonomik olarak en dezavantajlı grupların çocuklarıdır.

Tablo 1: Ortaöğretimde Okul Türüne göre Öğrenci Ebeveynlerinin Eğitim Düzeyi

Ebeveynin Eğitim Düzeyi	Fen Liseleri	Anadolu Liseleri	Anadolu Meslek Liseleri	Genel Liseler	Meslek Liseleri	Çok Programlı Liseler	Toplam %
İlkokul altı	-	0,9	2,8	4,6	2,5	7,3	4
İlkokul	2,9	17,7	27,7	29,7	40,3	46,5	32,5
Ortaokul	2,9	9,1	14,7	20,1	26,3	21,8	20,8
Lise	20	35,7	28,9	28,6	23,5	18,2	26,7
Meslek Yüksekokulu	5,7	8	10,7	5,1	3,9	4,4	5,2
Üniversite	68,6	28,5	15,3	11,8	3,6	1,8	10,9
Toplam %	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Polat (2009).

Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programının (PISA) 2006 verilerine dayanılarak Polat (2009) tarafından oluşturulan Tablo 1'e göre, ülkemizde özellikle sınavla öğrenci alan Fen lisesi ve Anadolu lisesi gibi daha yüksek statülü okullardaki öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeyinin yüksek; mesleki ve teknik liselerdeki öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyinin ise düşük olduğu görülmektedir (Polat, 2009).

Eğitim düzeyinin yanı sıra, gelir etmeni de meslek seçiminde ve ailelerin çocuklarını mesleki eğitime yönlendirmesinde önemli rol oynamaktadır. Aile geliri, bireyin alacağı eğitimin süresini ve çeşidini önemli oranda etkilemektedir. Gelir düzeyi ve sosyal statüsü yüksek olan aileler, çocuklarına yöneldikleri meslekle ilişkili etkinliklerden daha fazla yararlanma ve mesleki başarıyı ilerletecek eğitimi edinebilmeleri açısından daha fazla olanak sunabilmektedir (Şengönül, 2013).

Aile yatırım modeline göre; sosyoekonomik statüsü yüksek olan aileler, sahip oldukları gelir, eğitim ve mesleki avantajlarının neticesinde çocukların kişisel gelişimine ve eğitimine daha çok yatırım yapma imkanına sahip olabilmektedirler. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarına yaptığı harcama, acil ihtiyaçlarını ve zorunlu eğitimlerini karşılamakla sınırlı kalırken; yüksel gelir grubuna dâhil ailelerin çocukları daha iyi özel veya devlet okullarında eğitim alma fırsatına sahiptirler. Bu teoriye göre, yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin

çocuklarının eğitimine yaptığı maddi yatırım çocuğun akademik ve sosyal başarısını olumlu etkilemektedir (Şengönül, 2013).

Öğrencilerin sosyal sınıfları itibariyle eğitimden yararlanma imkânları farklı şekillerde gerçekleşir. Üst sosyal sınıfta yer alan ailelerin çocukları; ilköğretimden itibaren özel okullarda okuyarak erken yaşta yabancı dil eğitimi alma, kurslar ve özel derslerle akademik başarılarını yükseltme veya başarı düzeyleri düşük dahi olsa ücretli olarak vakıf üniversitelerinde eğitim görme imkânını elde edebilmektedirler. Üst ve orta sosyal sınıftaki ailelerin çocukları okul öncesinden başlayarak eğitimden daha fazla yararlanma şansına sahipken alt sosyal sınıftaki ailelerin özel eğitimden yararlanma imkânları yok denecek kadar azdır.

Örneğin Fransa’da çocukların akademik açıdan başarısız olması durumunda eğitim sürecine dair verilecek karar ailelerin sosyoekonomik durumuyla bağlantılıdır. Çocuklarının eğitim ve meslek hayatında başarısızlık riskinden daha fazla korkan sosyoekonomik düzeyi düşük aileler tedbir olarak mesleki eğitime yönelirken; üst gelir düzeyine sahip aileler çocuklarının eğitimine daha prestijli okullarda devam etmesi için daha fazla yatırım yapmayı göze alarak daha uzun süreli bir eğitim olanağı sağlamaktadır (Duru, 2007).

Eğitim-Sen’in, 2006 yılında Prof. Dr. Adnan Gümüş’ün danışmanlığında Türkiye’de 30 ilde yaptığı araştırmada, aile sosyoekonomik durumunun, okul seçiminde etkili olduğu görülmüştür. 7 ayrı bölgedeki 30 ilde 18 İmam Hatip, 24 Kız Meslek, 40 Endüstri Meslek, 28 Ticaret, 60 Normal Lise ve 37 Anadolu Lisesi olmak üzere toplam 207 lisede yürütülen araştırma; ailenin sosyoekonomik durumu kötü ise, çocuğunu iyi bir okula gönderebilme olasılığının düşük olduğunu göstermektedir (Eğitim-Sen, 2006).

Tablo 2: Ailelerin Sosyoekonomik Durumu ile Okul Türü ilişkisi

Ailelerin Sosyoekonomik Statüsü							
Okul Türü	Okul Sayısı	En Alt (%)	Alt(%)	Ortanın Altı(%)	Orta(%)	Üst(%)	En Üst (%)
İmam Hatip	16	18,38	33,44	22,56	17,81	5,5	1,69
Kız Meslek	19	26,53	25,53	24,53	18,06	3,78	1,28
Endüstri M.	35	28,69	28,31	24,6	13,51	3,46	0,63
Ticaret	24	24,63	25,04	26,04	19,08	3,29	1,13
Lise	54	14,7	19,41	24,02	28,67	9,35	3,94
Anadolu	28	5,96	9,39	17,21	41,11	20,29	5,39
Toplam	176	19,06	22,29	23,25	24,23	8,17	2,65

Kaynak: Eğitim-Sen (2006).

Araştırmanın özet sonuçları Tablo 2’de görülmektedir. Buna göre; alt sosyoekonomik statüden gelen çocukların, daha yüksek oranda imam hatip ve meslek liselerinde gittiği görülmektedir; Üst sosyoekonomik konumdaki ailelerin çocuklarının sadece % 4’ü meslek liselerine giderken, % 26’sı Anadolu liselerine gitmektedir. Bu oran, ailesi orta sosyoekonomik konumdakilerle birlikte % 66’ya ulaşmaktadır. Erkek Meslek Liselerinde en alt sosyoekonomik gruba dâhil çocukların oranı % 29 iken üst ve en üst gruptakilerin oranı sadece % 5’tir. Bu oran, Anadolu lisesinde tersine dönerek % 6’ya % 26 olmaktadır.

Ülkemizde sosyoekonomik faktörler, lise eğitimine devamda okul seçimine etkisinin yanı sıra üniversite eğitimi aşamasında meslek seçimine de etki etmektedir. 2002 yılında ÖSYM verileri kullanılarak Türkiye’de yükseköğretimde meslek seçimi ve risk algısı üzerine yapılan bir çalışma, ailelerin sosyal statüsünün ve gelir durumunun, çocukların meslek seçiminde önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, kendi hesabına çalışan ve geliri yüksek olan ailelerin çocukları % 60 oranında işletme gibi daha yüksek risk içeren bölümlere yönelirken, kamu sektöründe çalışan ailelerin çocukları için bu oran % 50’nin altındadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, düşük gelir grubundaki öğrencilerin daha az risk olarak sağlık, eğitim gibi alanlara yönelmesi, sosyal statüsünün ve gelir eşitsizliğinin meslek seçimi sonucunda nesilden nesle çok farklılaşmamasını engellemektedir (Caner ve Ökten, 2010).

2. BÖLÜM

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM VE EKONOMİK KALKINMA

Ekonomik kalkınma, en dar tanımıyla gelir düzeyindeki artış ve buna bağlı olarak yaşam standartlarındaki iyileşme olarak algılanmaktadır. Klasik anlamda ekonomik kalkınma, sanayileşme ile eş değer görülmektedir. Ancak, kalkınma kavramı ülkelerin milli gelir düzeylerinin yanı sıra eğitim düzeyleri, içinde buldukları sosyal, kültürel ve politik faktörleri de içine alan daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Günümüzde kalkınma sürecinin en önemli hedeflerinden biri; insanların daha sağlıklı, uzun ve kaliteli bir hayat sürmelerini amaçlayan insani kalkınmadır. İnsan merkezli kalkınmayı öngören insani kalkınma yaklaşımı kişi başına düşen mal ve hizmetler kadar kişi başına düşen eğitim ve sağlık harcamalarını da ölçüt edinmektedir. Buna göre eğitim düzeyi, düşüncel ve teknik yetenekleri gelişen insanlar, üretim sürecinin girdisi olarak ekonomiye katkı sağlamaktadır (İnanç, Güner ve Sarısoy, 2006).

Kalkınmanın sosyal ve ekonomik yönlerini birlikte değerlendiren insani kalkınma teorisinin temeli, Amartya Sen'in yapabilirlikler yaklaşımına dayanmaktadır. Bu teori, kalkınma analizinin yönünü, mal ve hizmetlerin üretim ve dağılımı ile birlikte beşeri yeteneklerin kullanım ve geliştirilmesi olarak ele alır. Ekonomik büyüme, ticaret, istihdam, siyasi özgürlük ve kültürel değerler gibi bir toplumu ilgilendiren tüm konuları insanlar açısından analiz eder. Amartya Sen'in yapabilirlikler teorisine göre, bireyin eğitim yoluyla sağladığı getiri gelir dışındaki parasal olmayan göstergelerle ifade edilmektedir. Bu teoriye göre, refah düzeyi kişinin yapabilirlikleri ile ölçülmektedir. Yapabilirlikler ile kişinin yaşamak istediği şekilde yaşaması, yapmak ve olmak istediği şeyleri gerçekleştirebilmesi, sağlık sisteminden en iyi düzeyde faydalanarak demokratik bir sistem içinde yer alabilmesi kastedilmektedir. Ekonomik büyüme ve sanayileşmeye dayalı dar kalkınma anlayışının ötesine geçen insani kalkınma yaklaşımı, kişinin refahını ve ülkelerin kalkınmasını eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, siyasi yaşama katılım, kadınların toplum içindeki yeri gibi beşeri kalkınmanın en önemli sonuçları olarak tespit edip kalkınmayı gelir dışı unsurlarla ölçmektedir. Bu yaklaşıma göre yoksulluk, gelir yoksulluğunun

ötesinde insani yoksulluk olarak algılanmakta ve bazı yapabilirliklerden yoksun olma (örneğin, eğitim alamama, sağlık hizmetlerine ulaşamama, okur-yazar olamama, düşük ortalama yaşam süresinin kısalığı, bebek ve çocuk ölümlerinin yüksekliği, seçme ve seçilme hakkına sahip olmama gibi) parasal olmayan yoksunluklar şeklinde tanımlanmaktadır (Sen, 2004).

Bu yaklaşım, ilk olarak 1990 yılında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından İnsani Kalkınma Raporu ile uygulamaya dönüştürülmüştür. Rapor insan hayatının ve refahın gelişimini farklı sosyoekonomik göstergelerle ölçmek amacıyla hazırlanmıştır (Akder, 2004). İnsani Gelişmişlik İndeksi (İGE); ortalama yaşam süresi, eğitim ve bilgi seviyesi (okuryazar oranı, ilkokul, lise ve üniversite düzeyinde okullaşma oranı), kişi başına düşen gelir ve alım gücü gibi etkenler ölçüt kabul edilerek hesaplanmaktadır. 2012 yılında, Türkiye'nin insani gelişme indeksi 0,722 olarak gerçekleşmiştir. Bu seviyeyle Türkiye, yüksek insani gelişme kategorisinde yer almış ve 187 ülke ve bölge arasında 90. olmuştur. 1980 ve 2012 arasında ise Türkiye'nin İGE değeri toplamda yüzde 52'lik bir artışla 0,474'ten 0,722'ye çıkmıştır (UNDP, 2012).

Eğitim, bir ülkenin kalkınma sürecini şekillendiren en önemli faktörlerden biridir. Frederick Harbison gibi birçok iktisatçı ülkelerin kalkınma sürecinde beşeri sermayenin, sermaye birikimi ve doğal kaynaklardan daha önemli olduğunu belirtmektedir. Buna göre, ekonomik ve politik kurumları oluşturup işleten beşeri sermaye, ulusların zenginliğini oluşturan asıl faktördür Alfred Marshall da beşeri sermaye yatırımı olan eğitim yatırımlarının en önemli ulusal yatırımlardan biri olduğunu vurgulamıştır (Çetin, 2005).

Kalkınma ve eğitim arasındaki ilişkiyi insan sermayesi açısından değerlendiren iktisatçılara göre, bir ülkenin eğitim düzeyi ve toplam üretim düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır. Eğitim üzerine yapılan çalışmalar, hem orta öğretimin hem de yükseköğretimin işgücü verimliliğini arttırdığını belirlemiştir. Knight ve Sabot (1990) yaptıkları araştırmada ilk öğretim mezunlarının akıl yürütme ve kavrama yeteneklerinin orta öğretim mezunlarına oranla düşük kaldığı sonucuna varmışlardır. Ekonomi teorisine göre, işgücünün verimliliğini arttırmak sonucuyla marjinal hasılayı, marjinal maliyetinin üstüne

çıkaran işletmeler bu verimlilik artışı ve üretim artışının bir kısmını ücret artışı olarak çalışanlarına yansıtmaktadır (Özsoy, 2007).

1990-2000 yılları arasında OECD ülkelerinin çoğunda kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki (GSYİH) büyümenin en az yarısı işgücü üretkenliği artışından kaynaklanmıştır. OECD bölgesinde ek bir eğitim yılının ekonomik çıktı üzerindeki uzun vadeli tahmini etkisi genel olarak % 3 ile % 6 arasında olmaktadır (OECD, 2005).

Kalkınma ile sadece eğitimin düzeyi değil niteliği arasında da yüksek bir bağıntı vardır. Eğitimin niteliği arttıkça, hem bireysel gelişim hem de ekonomik kalkınmaya olan pozitif etkisi de güçlenecektir. Bireysel boyutuyla değerlendirildiğinde kalkınma; insanın amaçlarını gerçekleştirme için zihninde ve kişiliğinde oluşan köklü davranış değiştirme durumunu ifade eder. Bu değişim ve gelişim çarkının en önemli dişlilerinden biri eğitimidir. Ülkenin sahip olduğu doğal kaynakları ve sermaye birikimini üretime dönüştürmesi, eğitilmiş insan gücü ile mümkün olmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli çıkılmazı, bu dönüşümü gerçekleştirecek eğitilmiş insan sermayesinin yetersiz olmasıdır (Büyükaslan, 1995).

Özetle bir ülkenin yeniliklere açık ve bilinçli bir şekilde sanayileşmesi, mesleki ve teknik yönden gelişen işgücünün yeni icat ve buluşları daha aktif uygulaması, işgücünün ülke içinde ve dışında devinimsel yani mesleki yeterliliklerini geliştirebilir ve gerektiğinde yurt dışında da kendi mesleğini yapabilir bir nitelik kazanması, tüm bunların yanı sıra teknik, ekonomik, sosyal ve siyasi kararların daha doğru alınması iyi bir eğitim sistemiyle mümkündür (Ergün, 2011).

2.1. Mesleki ve Teknik Eğitimin İstihdam Üzerindeki Etkisi

1800'lü yıllarda, bireyin herhangi bir becerisi olmaması ya da sosyal uyumsuzluk dolayısıyla meslek edinmemesi gibi sebeplerle açıklanan işsizlik kavramı, zaman içerisinde daha karmaşık bir hal almıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü, yaptığı işsizlik tanımına göre belli bir yaşın üstünde olup işe başlama isteği ve elverişliliği olan ve işe başlamaya hazır olduğu halde iş bulamayan

bireyleri işsiz olarak kabul edilir. Bu tanıma göre, geçici bir süre için işsiz olanlar, daha önce hiç istihdam edilmemiş veya önceki statü durumuyla ilişkisi olmayanlar, çalışma elverişliliği olan emekliler ve kendilerine bir ücret ödenmeden tenkisata tabi olan kişiler de işsizdir (Bkz. www.ilo.org/global, 2013).

Bölgesel, konjonktürel, teknolojik veya geçici sebeplerden kaynaklanan işsizlik; çalışma istek ve elverişliliğinde olan bireyin, cari ücret düzeyinde iş bulamayarak üretim sürecine katılamaması durumudur. Bu durum bireyi, gelirden mahrum bırakmanın yanı sıra, yoksulluk, sosyal dışlanmışlık ve gelecek kaygısıyla mücadele etmek durumunda bırakır. İşsizlik oranlarının uzun süre yüksek kalması, sorunun toplumsal bir nitelik kazanmasına da neden olmaktadır; işsizlik en önemli üretim faktörü olan emeğin atıl kalmasına ve üretim kaybına da neden olmaktadır. Bu yönüyle işsizlik sadece kişi ve ailesi için bir gelir kaybı olmanın ötesinde, milli gelire de yansımaktadır. Ayrıca, işsizlik oranlarının yükselmesi satın alma gücünü, tüketimi ve dolayısıyla üretimi düşürerek makroekonomik dengeleri bozmaktadır.

ABD’li iktisatçı Arthur Okun, işsizlik seviyesi ile reel GSYİH düzeyi arasında anlamlı bir negatif ilişkinin olduğunu ileri sürmektedir. Okun Yasası’na göre, işsizlik oranındaki % 1’lik artış GSYİH’nın yaklaşık olarak % 2,5 oranında düşmesine neden olmaktadır (Gündoğan ve Biçerli, 2004). Okun, teorik olarak artan işgücünün daha fazla mal ve hizmet üretmesi gerektiğini iddia etmektedir; bir ekonomide üretim amacıyla kullanılan emek miktarı için işsizlik oranlarının kullanıldığını var sayar. Ancak, Demirgil tarafından 1987-2007 yılları arasında Okun Yasası’nın Türkiye’de geçerli olup olmadığını analiz eden çalışma sonuçlarına göre, ülkemizde ortalamanın üzerinde verimlilik artışlarının yaşandığı dönemlerde (2003 sonrası) Okun Yasası’nın geçerliliğinin olmadığı, bu dönemlerde ekonomide büyüme ve verimlilik artışı gerçekleşirken işsizlik oranlarında beklenen düşüşün olmadığı tespit edilmiştir (Demirgil, 2007).

Ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel ve politik açıdan ülkeler arasında entegrasyonun artması anlamına gelen küreselleşme sürecinin ekonomik ayağı; ticari serbestleşme, finansal serbestleşme, yabancı sermaye yatırımları ve emeğin daha serbest dolaşımını öngören göç hareketlerinde artış olarak özetlenebilir. 20.

Yüzyılın sonlarından itibaren teknolojik gelişmelerle hız kazanan bu süreç, her alanda olduğu gibi işgücü piyasalarında da genel bir değişime yol açmıştır. Küresel ve ulusal sistemde meydana gelen yapısal değişim; serbestleşme, özelleşme ve bilgisayarlaşma; bilgi ve enformasyon sektörlerini ön plana çıkararak işsizlik sorununa farklı bir nitelik kazandırmıştır. Yeni teknolojilerin çok kısa aralıklarla geliştiği bu süreçte, teknoloji kullanımının artışı üretim sürecindeki işgücü payını azaltan bir etken olarak ortaya çıkarken, beyaz yakalı çalışan talebi artmış, mavi yakalıların daha kalifiye hale getirilmesi gerekmiş ve vasıfsız işgücü istihdam dışına itilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan işsizlik; gelir eşitsizliği, yoksulluk, kayıt dışı istihdam ve sosyal hak ve eşitliklerin yitirilmesi şeklinde sorunları da beraberinde getirmiştir.

Alvin Toffler “Yeni Güçler ve Yeni Şoklar” adlı kitabında; her işsize karşı on tane işçi aranıyor ilanı olsa dahi işsizlik sorununun devam edebileceğini, işsiz durumdaki kişinin yeterli beceri ve bilgiye sahip olmadıkça istenen işi yapamayacağını yani; işsizlik sorununun artık niteliksel bir duruma geldiğini ve işsizlikle mücadelede sadece yeni iş alanları yaratmanın faydalı olamayacağını belirtmektedir. Mesleki eğitimin süresi ve niteliği ve başarı durumu, meslek alanlarının çeşitlenmesi ve mesleklerin teknolojik gelişimine uyum sağlayacak niteliğe ulaşmadıkça işgücünün üretime istenilen şekilde katılması mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, vasıflı emek eskisi kadar kolay ikame edilemediğinden düşük ücretle istihdam edilmesi daha zor hale gelmektedir. Bu bakımdan işsizlik artık bir nicelik sorunu olmaktan çıkarak nitelik sorunu haline gelmektedir. (Toffler, 1992; Zincirkıran, 2001).

Daniel Bell, ‘Sanayi Ötesi Toplumun Gelişi’ adlı kitabında 1930’ların iktisatçıları Fisher ve Clarks’ın çalışmalarından yola çıkarak; ‘sanayi-öncesi, sanayi ve sanayi-ötesi’ olarak değerlendirilen üç farklı tarihsel dönemden söz etmektedir. Bell’e göre kapitalizm ‘endüstriyelizm’in yani sınai üretimin azalmasına ve sosyoekonomik bir dönüşüme sebep olacaktır. Sanayi ötesi toplum, bilgi ve tüketim toplumdur. Sanayi üretimi yerine hizmet üretiminin arttığı bu süreçte mavi yakalı iş gücüne olan talep azalırken beyaz yakalı işgücü talebi artacaktır (Parlak, 2004). Sanayi sektöründen, hizmet sektörüne dönüşümle birlikte profesyonellik ve teknik gerektiren meslekler çoğalırken; işsizliğin önlenmesi için işgücünün eğitimi ve vasıflandırılması daha da önem kazanacaktır.

Yeni teknolojilere, ürün ve üretim süreçlerindeki hızlı değişimlere uyum sağlamak isteyen iş dünyasında, araştırma geliştirme çalışmaları ve inovasyon giderek daha da önem kazanmaktadır. 2006 yılında Coşkunöz Eğitim Vakfı ve YÖK işbirliği ile yapılan Bursa Sanayisinin İşgücü nitelik tercihleri araştırmasına göre, mesleki bilgi % 18, öğrenim düzeyi % 16, iş deneyimi % 15, yabancı dil % 9 ve bilgisayar bilgisi % 8 oranında önem taşımaktadır. Anket sonuçlarına göre, diploma notu, mezun olunan okul ve edinilen sertifikaların % 7'şerlik bir oranda dikkate alındığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar göstermektedir ki üretim süreçlerinin ihtiyaç duyduğu ara elemanın yetiştirilmesinde mesleki ve teknik eğitimin niteliği yani bireylere kazandırdığı bilgi, beceri ve deneyimler önem kazanmaktadır. Mesleki ve teknik eğitimin iş piyasasının talepleri doğrultusunda geliştirilerek yeterliliğinin ve işlevselliğinin artırılması da istihdamın artırılması açısından olmazsa olmazdır (Coşkunöz, 2006).

Hizmetler sektörünün ön plana çıktığı kalkınmanın ileri aşamalarında, iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayanan, işçiden sınırlı bilgi ve beceri isteyen anlayış; yerini; yenilenen yönetim ve üretim şekillerine uyum sağlayabilen daha fazla bilgi, beceri ve pratik düşünce yeteneğine sahip işgücünün talep edildiği bir yapıya bırakmıştır. Bilgi toplumunun gelişmesi ile birlikte uluslararası sistemde rekabetin itici gücünün insan kaynağı olduğu ortaya çıkmıştır. Bugün, üretim standartlarını ve karlılığı arttırmak isteyen şirketlerin devletlerin eğitim ve istihdam politikalarına özellikle mesleki eğitim süreçlerine destek vermelerinin altında yatan sebep bu farkındalıktır.

İçli (2001), kaynak tarama yöntemi ile ülkemizde eğitim ve istihdam arası ilişkiyi değerlendirmiştir. Buna göre, örgün ağırlıklı olan mesleki eğitim kurumlarından mezun olanların edindikleri bilgi ve beceri genel olarak piyasanın talep ettiği özelliklerden çok farklı olmakta ve bu nedenle eğitim ve istihdam arasında kopukluk oluşmaktadır. İçli, dünyada artık işgücü piyasası ile eğitim kurumları arasında sıkı bir ilişki olduğunu, teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan kurumsal ve örgütsel değişimler nedeniyle işgücünün eğitim düzeyinin yükseltilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Uysal (2011), mesleki teknik eğitim ve istihdam edilebilirliğe etkisi konulu yüksek lisans tezinde, mesleki teknik eğitimin istihdama katkısını ölçmek için

Isparta İmalat sanayinde anket yoluyla saha çalışması yapmıştır. Analiz kapsamındaki firmaların, vasıflı eleman bulmada sıkıntı yaşadıklarını, meslek liseleri aracılığı ile eleman alan firmalarda da bu sorunun devam ettiğini saptamıştır. Buradan yola çıkarak, sorunun mesleki ve teknik eğitim veren orta öğretim kurumlarının iş hayatına uyum sağlayacak programlara sahip olmamasından kaynaklandığını savunmuştur.

Şenses (2007), Türkiye’de yükseköğretim sisteminin eğilimleri ve sorunlarını incelediği makalesinde, ülkemizdeki en büyük açmazlarından birinin, eğitim sisteminin işgücü piyasalarıyla ilişkilendirilmemiş olması olarak ifade etmektedir. Bunun sonucunda, istihdam hedefinin genellikle çok soyut bir biçimde kaldığı ve bilgi toplumunun gerektirdiği insan gücünü yetiştirmekte eğitim sisteminin yetersiz kaldığını ifade etmektedir.

Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD)’ın 2013 yılında hazırladığı rapordan çıkan sonuç da, emek piyasasının arz yönünü ilgilendiren ana faktör olan, eğitim ve beşeri sermayenin gelişmiş ülkelerdekisinin aksine Türkiye’de ekonomik büyümeye ve istihdama yeterince katkı sağlayamadığı yönündedir. Bu kişilerin istihdam edilememesi veya edilen kişilerin niteliksiz olması sonucu verimlilik artışının sağlanamamasına yol açmaktadır. Bu da ülkenin uluslararası rekabet gücünü ve kalkınma sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu durumun değişmesi için özel sektör yatırımlarının arttırılmasına ve iş piyasası mesleki eğitim ilişkisinin kuvvetlendirilmesine gerek olduğunu ortaya koymaktadır (Sağbaş vd., 2013).

2007-2013 yıllarını içeren Dokuzuncu Kalkınma Planında da mesleki eğitim ve mesleki eğitimin işgücü ile olan bağına yönelik tespit edilen husus benzerdir. Yüksek eğitim, beceri ve nitelik düzeyine sahip işgücü arzı günümüzde AB ortalamalarına göre oldukça düşük kalmaya devam etmektedir. Ortalama eğitim seviyemizin düşüklüğünün önemli bir problem olduğu ve ekonominin ihtiyaç duyduğu ara elemanın temininde zorluk yaşandığı saptanmıştır. Meslek liselerinin programlarının gözden geçirilmesi ve sosyal tarafların da katılımıyla işgücü piyasasındaki değişikliklere uyum sağlayacak esnekliğe kavuşması gerektiği vurgulanmıştır. Meslek liseleri ve meslek yüksekokulları arasında program bütünlüğünün sağlanması, ortaöğretim ve öncesinde mesleğe yönlendirme,

mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin getirilmesi öngörülmüştür.

2.2. Mesleki ve Teknik Eğitimin Teknolojik Gelişme ile Olan İlişkisi

Ülkeler, kalkınabilmek için teknolojik anlamda yeni gelişmeleri takip etmek ve kalkınmanın ileri aşamalarında ise yeni teknolojiler geliştirmek zorundadırlar. Yeni teknoloji yaratma sürecindeki en önemli kaynak ise eğitilmiş işgücüdür. Çünkü teknolojik anlamdaki ilerlemeler, ancak bu alanda yetişmiş, eğitim almış bireyler tarafından gerçekleştirilebilir.

Teknolojik gelişmeler genellikle, aynı miktar emek ve sermaye girdisiyle daha fazla üretim gerçekleştirme imkanı sunmaktadır. Teknolojik gelişmeler bir miktar işgücünün istihdam edilememesine veya ücretlerin düşmesine neden olabilir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, ilk aşamada teknolojik işsizlik kaçınılmaz bir durum gibi görünmektedir. Ancak, teknolojik gelişmeler uzun dönemde firmaların uluslararası rekabetten korunmasını ve farklı istihdam alanları yaratılmasını sağlayarak toplumun kalkınmasında faydalı bir unsur haline gelmektedir. Yine de toplumun, teknolojik gelişmelere ayak uyduramayan eğitim düzeyi düşük ve vasıfsız kesimi için aynı oranda bir faydadan söz etmek mümkün olmamaktadır (Biçerli, 2011).

Yaşadığımız yüzyılda ülkelerin kalkınmışlık düzeyini belirleyen ölçütlerden biri olan teknolojik gelişme, vasıflı insan gücünün de bulunması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Kalkınmayı hedefleyen toplumlarda bu zorunluluğun karşılanması için verilecek olan eğitimin niteliği önemli bir husus olarak görülmektedir. Üretim süreçlerinde ara insan gücü ihtiyacının sorunsuz karşılanması, bireylerin bir meslek edinmesi ve mesleğini en iyi şekilde yerine getirmesi, mesleki ve teknik eğitimin başarısına bağlıdır.

İlerleyen teknoloji pek çok sektörde yeni mesleklerin doğmasına neden olurken mesleklerin sektörler içindeki yerlerini de değiştirmektedir. Bu değişim bazı mesleklerde revizyon zorunluluğu doğururken bazılarının da tamamen ortadan kalkması ile sonuçlanmaktadır. İşgücüne alternatif olarak tasarlanan otomasyon sistemleri gibi yeni buluşlar, insan becerisine olan talebi dolayısıyla da

istihdamı azaltmaktadır. Buna karşın, yeni beceriler gerektiren yeni buluşlar eğitilmiş iş gücüne olan talebi arttırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bu yeni ihtiyacı karşılayacak mesleki ve teknik eğitim faaliyetlerinin niteliği istihdam sorununun çözümü açısından önem arz etmektedir. Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının teknolojik gelişmeleri yakından takip etmesi ve sektörel vasıf ihtiyaçlarına uygun eğitim stratejileri geliştirmeleri vasıflı ara elemanı ihtiyacının karşılanması için gerekmektedir. Özetle, teknolojik gelişme ile değişen işgücü talebine cevap verecek işgücü arzının sağlanması için mesleki ve teknik eğitimin bu değişimler ışığında dinamik bir yapıda yeniden tasarlanması gerekmektedir.

İşsizlik tartışmalarında çoğu zaman göz ardı edilen bir nokta ise işgücü piyasasının talep yanısıdır. Eğer, yeni iş kolları ortaya çıkmaz ve işgücü talebi yeterince artmazsa, yetişen vasıflı işgücü istihdam edilemeyecektir. Türkiye, birçok Latin Amerika ülkesi gibi, Asya Kaplanlarının aksine sanayileşme süreçlerini tamamlayamadan, aşamalı bir süreç yerine doğrudan, 1980'li yılların başında ihracata dayalı, dışa açık büyüme modeline geçmiş ve ekonomilerini uluslararası rekabete açmıştır. Oysa gelişmiş ülkeler bilgi toplumu sürecine geçmeden önce derin bir sanayileşme süreci yaşamışlardır. Bunun sonucunda sanayinin talep ettiği doğrultuda eğitim politikaları geliştirerek başarılı olmuşlardır. Bu nedenle, ülkemizde benzer eğitim politikaları uygulanarak işgücü daha vasıflı hale getirilse dahi işgücü piyasasının talep yanı yetersiz kalırsa istenilen sonuca ulaşılamayacaktır. İmalat sanayi başta olmak üzere doğrudan üretici sektörlerde yeterli istihdam yaratılmadıkça işsizliğin daha çok artması veya yüksek eğitilmiş ve kalifiye elemanların eğitim alanlarının dışında ve hatta nitelik gerektirmeyen işlerde istihdam edilmesi sonucu ortaya çıkacaktır (Şenses, 2007).

Ülkemizde, dünyadaki teknolojik gelişmelere ve üretim aşamalarında meydana gelen değişikliklere duyarlı ancak ülkenin üretim yapısını ve işgücü piyasalarının temel özelliklerini de gözeten bir mesleki eğitim yaklaşımının geliştirilmesi gerekmektedir. İşgücü Piyasası, teknoloji ve eğitim bağlantısının zayıf olması, niteliksiz işgücünün istihdam dışında kalmasıyla sonuçlanabileceği gibi, vasıflı ve yüksek eğitilmiş işgücünün, gelişmiş ülkelere beyin göçüne de neden olabilir. Vasıflı insan gücü sermayesi yönünden yoksul olan gelişmekte

olan ÷lkelerde bu durumun tersine çevrilmesi için yeni teknolojilerin kullanıldığı sanayi ve istihdam alanlarının geliştirilmesi zorunludur (Şenses, 2007). Tüm bu tartışmalar göstermektedir ki mesleki ve teknik eğitim işgücü piyasasının arz yanını şekillendirirken talep yanı da göz ardı edilmemeli ve işgücü talebinin belli alanlarda artması için teşvik sistemleri tasarlanmalıdır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VE ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

3.1. Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Türk toplumunda mesleki ve teknik eğitim 12. Yüzyılda Ahilik sistemine uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, vasıflı işgücü yetiştirmede temel yöntem sadece çıraklık eğitimi olmuş ve bu yöntem, 17. yüzyıldan sonra "lonca" ve "gedik" sisteminde varlığını sürdürmüştür. Bu sistem, devrin imkân ve ihtiyaçlarına göre işleyen mükemmel bir organizasyon olup, Türk esnaf, sanatkâr ve sanayinin gelişmesinde çok etkili olmuştur. Ancak bu sistemin yetersiz olmaya başladığı 1800'lü yılların ortalarında, meslek okulu açma tartışmaları başlamış ve ilk meslek okulları 1860'lı yıllarda açılmaya başlanmıştır 19. yüzyıla kadar çok başarılı bir şekilde yürütülen çıraklık sistemi; gelişen endüstriye göre kendini yenilemeyince, hızla gerilemeye başlamasına rağmen günümüze dek hayatta kalmayı başarmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

Cumhuriyet sonrası, 1923 ile 1940 arası dönemi, ulusal mesleki eğitim sisteminin kuruluş dönemi olarak adlandırmak mümkündür. Önceki dönemde uygulanan, büyük oranda vakıf ve yerel yönetimlerin üstlendiği mesleki eğitim sistemi terk edilerek, Fransız yönetim ve eğitim modelin den yola çıkarak, merkezi yönetim ve planlamayı esas alan, okula dayalı örgün bir meslek teknik eğitim modeli uygulamaya koyulmuştur. Kamu işletme ve kuruluşlarının baskın olduğu o günkü koşullarda doğru olan bu eğitim anlayışı, bugün merkezîyetçi ve liberalleşen iş piyasasının ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olmakla eleştirilmektedir. Bu örgün modelin vasıflı işgücü yetiştirmede en pahalı model olduğu iddia edilmektedir. Bu da mesleki teknik eğitim sistemimizin önemli sorunlarından olan finansal yetersizliğe sebep olmaktadır. Çünkü okula dayalı olan bu modelde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın zaten kıt olan kaynaklarının büyük bölümünü okul, fizikî mekânlar, araç-gereç ve cari giderlere harcamak durumunda kaldığı ve öğrencilerin eğitim ve öğretimine fazla kaynak aktarılamadığı iddia edilmektedir (Akpınar ve Ercan, 2002).

Cumhuriyet döneminde gerek malî ve gerekse yönetim bakımından uzun süre mahalli imkânlarla desteklenmiş olan mesleki ve teknik eğitim sisteminin, devlet bütçesiyle desteklenmesi mesleki ve teknik eğitimin gelişimini hızlandırmıştır. Ancak buna karşılık okulların iş dünyası ile olan bağlarının zayıflamasına neden olmuştur (Alkan, Doğan ve Sezgin, 1976).

Yıllar içerisinde mesleki teknik eğitim sistemimizde önemli gelişmeler sağlanmakla birlikte, ülkemizdeki eğitim kurumlarında bilinçli bir mesleki yönlendirmenin olmaması, mesleki ve teknik liselere yönlendirilen öğrencilerin başarı düzeyinin ve motivasyonunun yetersiz olması, mesleki ve teknik eğitim kurumlarında verilen eğitimin ve kazandırılan becerilerin, nitelik ve nicelik yönünden işgücü piyasasına uyumlu olmaması, bazı eğitim programlarının güncelliğini yitirerek iş alanında kullanılan teknolojiye uyum sağlayamaması gibi çok sayıda sorun, özellikle merkezîyetçi yapının hantallığı ve sistemin iş piyasasından kopukluğu sorunları büyüyerek günümüze ulaşmıştır. Bunlara rağmen bugün Türkiye’de geniş ve kapsamlı bir mesleki ve teknik eğitim sistemi bulunmaktadır. Bu sistemin sorunlarını çözerek iş yaşamının ihtiyaç duyduğu vasıflı insan gücünü yetiştirmek, yaşam boyu eğitim yaklaşımı içinde bireyleri başarılı bir hayat için gerekli olan bilgi, beceri ve davranışlarla donatmak amacıyla başta hükümet ve birçok kurumun başlattığı çok sayıda plan ve proje çalışması devam etmektedir (Şahin ve Fındık, 2008).

Tablo 3: Ülkelere Göre Genel ve Meslek Lisesi Dağılımı

Ülkeler	Genel Lise (%)	Meslek Lisesi (%)
Türkiye	63	37
İngiltere	44	56
Danimarka	44	56
Lüksemburg	36	64
Belçika	35	65
İtalya	33	67
Fransa	31	69
Hollanda	30	70
Almanya	20	80

Kaynak: Ulusal Referans Noktası, (2010)

Tablo 3, seçilmiş AB ülkeleri ve Türkiye için ortaöğretimde genel lise-

meslek lisesi dağılımını göstermektedir. Meslek liselerinin ortaöğretim içindeki payı diğer ülkelerde % 56 ile % 80 arasında değişirken Türkiye’de % 37 ile sınırlı kalmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere Türkiye, meslek liselerinin yaygınlığı bakımından AB ülkelerinin çok gerisindedir. İşgücü arzıyla ilgili sorunların giderilmesi için mesleki ve teknik eğitime yönelimin artması gerekmektedir.

2007 yılında gerçekleştirilen Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansında, Türkiye’de mesleki ve teknik lise öğrencilerinin akademik başarı yönünden oldukça zayıf düzeyde olduğu ve bu liselerden mezun olanların iş piyasasında talep edilen nitelikleri edinmemesi nedeniyle orta öğretim düzeyinde mesleki eğitimin statüsünün genel öğretime oranla daha düşük olduğu değerlendirilmiştir. Bunların yanı sıra, ülkemizde mesleki eğitim maliyetlerinin genel ortaöğretime oranla yaklaşık iki kat büyük olması da mesleki ve teknik eğitimi olumsuz etkilemektedir. Bu da, Türkiye’de mesleki ve teknik öğretimin, genel klasik öğretimden aşağı bir konumda kalmasına sebep olmaktadır (Uluslararası Mesleki Eğitim Konferansı, 2007).

Tablo 4: Türkiye’de Genel ve Mesleki Ortaöğretim Okul ve Öğrenci Sayısı

Yıllar	Genel Ortaöğretim		Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci
2005/’ 06	3.406	2.075.617	4.029	1.182.637
2006/’ 07	3.690	2.142.218	4.244	1.244.499
2007/’ 08	3.830	1.980.452	4.450	1.264.870
2008/’ 09	4.053	2.271.900	4.622	1.565.264
2009/’ 10	4.067	2.420.691	4.846	1.819.448
2010/’ 11	4.102	2.676.123	5.179	2.072.487
2011/’ 12	4.171	2.804.877	5.501	2.090.220
2012/’ 13	4.214	2.725.972	6.204	2.269.651

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de orta öğretim seviyesinde genel ve mesleki teknik okullaşma oranlarını gösteren bu tabloya göre ise Türkiye genelinde mesleki eğitim veren okul sayısı genel eğitim veren okul sayısından fazla olmakla birlikte bu okullara devam eden öğrenci sayısı genel orta öğretimden daha düşük bir düzeyde kalmaktadır. Bunun sebeplerinden biri, üniversite giriş sınavında meslek liseleri

aleyhine yapılan ve 2009 yılında kaldırılan katsayı düzenlemesinin mesleki eğitime yönelimi azaltan önemli etkenler arasında yer almasıydı. Ülkemizde orta ve yükseköğretimde mesleki eğitim kurumlarını tercih eden öğrenciler, genel olarak düşük akademik başarıya sahip olmakta ve bu da meslek teknik liselerinin sektörün ihtiyaç duyduğu vasıflı elemanı yetiştirmekte zayıf kalmasına yol açmaktadır (Şahin ve Fındık, 2008). Bununla birlikte, uygulanan mesleki ve teknik eğitim programlarının teknoloji ve bilimden uzak olması, mesleki eğitimin geleneksel (usta-çırak) yöntemlerle devam etmesine neden olmaktadır. Sosyal çevrenin öğrencileri üniversite okumaya yönlendirmesi ve orta öğretim düzeyinde mesleki teknik eğitimin buna engel olarak görülmesi meslek liselerine katılımı olumsuz etkileyen diğer etkenler arasındadır (Bkz. www.yegitek.meb.gov.tr, 2013).

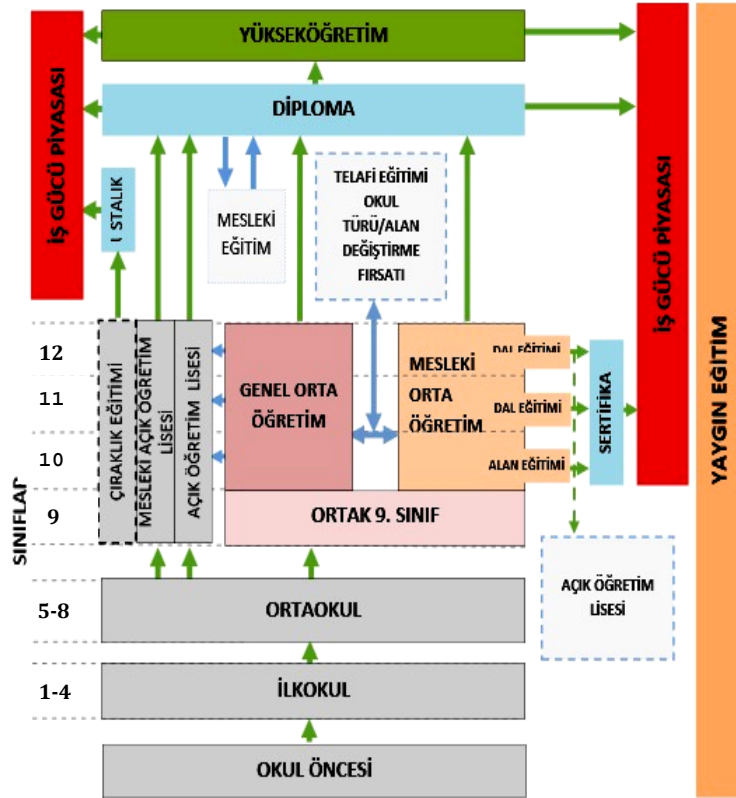
3.2. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları

Türkiye’de eğitim sistemi zaman içerisinde önemli değişiklikler geçirmiştir. İlk olarak beş yıl olan zorunlu eğitim süresi, 1997 yılında ilköğretim okulları kurularak 8 yıla çıkarılmıştır. 2013 yılında ise ilköğretim okulları kapatılıp yerine 4+4+4 olarak da bilinen sistem getirilerek zorunlu eğitim süresi 12 yıla çıkarılmıştır. Bu yeni eğitim sistemi üç kademedен oluşmaktadır. İlk aşama, okul öncesi eğitimden (kreşler veya anaokulları) sonra başlayan, üç aylık bir okula hazırlık programının ardından görsel ve işitsel bir müfredatla devam eden birinci dört yıllık kademeyi oluşturan ilkokullardır. İkinci aşama, seçmeli derslerin yoğunlukta olduğu ve öğrencilerin yeteneklerine göre mesleki eğilimlerine uygun alt yapıyı edinmelerine olanak sağlaması amaçlanan ikinci dört yıllık süreç olan ortaokullardır. Liselere geçiş ise sekizinci sınıfın sonunda yapılacak ve ortaokulda görülen derslerden oluşan bir sınavla olmaktadır.

Ortaöğretim kurumları, Milli Eğitim Temel Kanunundaki amaç ve esaslara göre biçimlenmiştir. Ortaöğretim, ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsamaktadır. İlköğretim mezunu olan herkes istediği ortaöğretim kurumuna devam edebilmektedir. Okul çeşitliliği açısından oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan ortaöğretim kurumları genel ortaöğretim kurumları ve mesleki teknik ortaöğretim kurumları olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Genel ortaöğretim kurumlarını meydana getiren

liselerin öğrenim süresi dört yıldır. Genel ortaöğretim okullarında alan uygulaması yapılmaktadır. Bu sistemde liseler genel olarak; meslek liseleri, genel liseler, Anadolu liseleri ve Akşam lisesi (açık öğretim lisesi) olarak devam etmektedir. Mesleki ve teknik liselerin daha da çok yaygınlaştırılması için genel liselerin Anadolu lisesine dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda içinde bulunduğumuz öğrenim yılında genel liseler tamamen kaldırılması ve Anadolu Lisesi ya da mesleki ve teknik liseye dönüşmesi çalışmaları yapılmaktadır. Bu değişim ile mesleki ve teknik eğitimde belli bölümlerin tamamen kaldırılması ve programların güncellenerek geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013)

Şekil 1: Türkiye Eğitim Sistemi

Kaynak: Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2013

Ülkemizde, 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitime

geçilmiştir. Bunun öncesinde beş yıllık zorunlu eğitimin ardından eğitimine devam etmek isteyenler genel eğitim veren üç yıllık ortaokullara veya meslek eğitiminin alt yapısını oluşturmayı amaçlayan meslek ortaokullarına devam etmekteydi. Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasıyla birlikte mesleki teknik ortaokullar kapatılarak mesleki eğitime yönelme lise sürecine ertelenmiştir. 2012 – 2013 öğretim yılında uygulamaya geçirilen 4+4+4 eğitim sistemi ile sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir. Üç kademededen (ilkokul, ortaokul, lise) oluşan 12 yıllık eğitimin orta kademesinde, seçmeli olarak teknik dersler alınabilmektedir. Bunlar; altı ve sekizinci sınıflarda rehberlik/sosyal etkinlikler dersinde verilen ve lisede meslek seçimine hazırlayan nitelikte derslerdir. Fakat bu aşamada herhangi bir mesleki yönlendirme söz konusu olmayacaktır. Üçüncü kademe de dört yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) olarak düzenlenmiştir. Bu yeni sistemde de mesleki teknik eğitim son dört yıllık dönemde verilmekle birlikte meslek teknik liselerinin ilk yılında genel eğitime yakın bir program takip edilmektedir. Dokuzuncu yılda ise öğrencilerin ilk sekiz yıllık başarı ortalaması ve dokuzuncu sınıf notlarına göre bir alan seçimi yapılmaktadır.

3.2.1. Örgün Mesleki ve Teknik Eğitim

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitim çoğunlukla ortaöğretim kurumları olan mesleki ve teknik liselerde verilmektedir. Bu kurumlar ülkemizin eğitim sistemlerine ve olanaklarına göre oluşturulmuş tam zamanlı veya okul-sanayi iş birliği ile gerçekleştirilen yarı zamanlı eğitim programlarından oluşmaktadır. Okul türü ve sayısı itibarıyla bakıldığında, mesleki ve teknik liseler, ortaöğretim içinde gerçekten önemli bir yer tutmaktadır. Ortaöğretimdeki mesleki ve teknik liseler; erkek teknik, kız teknik, ticaret-turizm ve din öğretimi veren liseler olarak dört ana grupta yer almaktadır (Gökmen ve Kaş, 2012).

3.2.1.1. Erkek Teknik Öğretim

Mesleki ve teknik eğitimin alt sistemi içinde en büyük okul oranına sahip olan Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'dür. Bünyesinde bulunan okullar ülke sanayinin ihtiyaç duyduğu orta kademe teknik insan gücünü yetiştirmek üzere etkinlikte bulunmaktadırlar (TİSK, 1997).

Endüstri Meslek Liseleri: İlköğretimden sonra dört yıl süren bu okullarda, öğrencilere, genel kültür ve belli meslek alanlarında yeterlik kazandırılması hedeflenmektedir. Mezunları, sanayide vasıflı işçi ya da usta olarak çalışan bu liselerde uygulanan eğitim programları oldukça çeşitlidir. Programlar, genelde okulun bulunduğu yörenin gereksinimlerine göre açılmaktadır. Ülkenin veya bölgenin ekonomik gelişmesine bağlı olarak yeni bölümler açılmakta ya da var olan bölümlerin bazıları kapatılmaktadır. Bunun sonucunda, sanayinin gelişmiş olduğu bölgelerde açılan okullarda bölüm sayısı ve öğrenci sayısı çoğalırken küçük ya da kırsal yerleşim yerlerinde bölüm ve öğrenci sayısı azalmaktadır. Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim öğrenci sayısı 2013 yılı TÜİK verilerine göre şöyledir; Türkiye’de kentsel bölgelerde 5.776 endüstri meslek lisesinde ve 1.186.217 öğrenci eğitim alırken, kırsaldaki endüstri meslek lisesi sayısı 428 ve bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı da 55.264 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2013).

Bu okullarda çok sayıda program uygulanmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Altyapı, ayakkabıcılık, baskı, bilgisayar, bilgisayarlı nümerik kontrol, boya-apre, cilt ve serigrafî, çay teknolojisi, çinicilik ve seramik, dekoratif sanatlar, deri konfeksiyon, deri teknolojisi, dizgi, dokuma, döküm, döşemecilik, elektrik, elektronik, elektro-mekanik, taşıyıcılar, endüstriyel elektronik, gıda teknolojisi, grafik, harita-kadastro, hidrolik pnömatik, inşaat, iplik, iş makineleri, izabe, kalıp, kimya, konfeksiyon, kuyumculuk kütüphanecilik, lastik teknolojisi, makine, makine ressamlığı, matbaa, mermer teknolojisi, metal işleri, metalürji, mikroteknik, mobilya ve dekorasyon, model, motor, örgü teknolojisi, petro-kimya, proses, reproduksiyon ve klişe, restorasyon soğutma ve iklimlendirme, su ürünleri, telekomünikasyon, tesisat teknolojisi, tesviye, tıp elektroniği, yapı, yapı ressamlığı gibi programlardır. Mezun ettiği öğrenciye kolay iş bulma imkânı tanımayı amaçlayan endüstri meslek liseleri, uçak bakımı, gemi yapımı, metal teknolojisi, aile ve tüketici bilimleri, plastik teknolojisi, müzik aletleri yapımı, inşaat teknolojisi, ayakkabı ve saraciyeye teknolojisi, ahşap teknolojisi, biyomedikal cihaz teknolojileri gibi pek çok alanda da bölüm açmaya devam etmiştir (TÜSİAD, 1999).

Anadolu Meslek Lisesi: Merkezi sınavla öğrenci alınan bu okullarda öğrenim süresi yabancı dil hazırlık artı dört yıldır. Anadolu Meslek Liselerinde,

mesleği ile ilgili gelişmeleri yabancı dillerde takip edebilecek becerili işgücünün yetiştirilmesi hedeflenmektedir. İşgücü piyasasının talepleri doğrultusunda, bu okullara devam eden öğrenci sayılarında önemli artışlar meydana gelmektedir (Akpınar ve Ercan, 2002). Sınavla diğer devlet okullarına oranla daha az sayıda öğrenci alınan bu okullardan mezun olan öğrencilerin en önemli avantajı yabancı dil bilmeleridir. Tüm meslek liselerinde yabancı dilin yaygınlaştırılmasına yönelik eğitim planları, öğrencilerin mesleğini uluslararası yeterlilikte icra edebilmesi açısından önemlidir.

Bu okullarda uygulanan eğitim programları büyük oranda endüstri meslek liselerinin programlarıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin bilgisayar, elektrik-elektronik, inşaat, kimya, makine ve telekomünikasyon, radyo- televizyon, tekstil uçak bakımı teknisyenliği, gemi makinaları gibi birçok bölüm endüstri meslek liselerinde de bulunmaktadır (Bkz. www.meb.gov.tr, 2012).

Teknik Liseler: Öğrenim süresi dört yıl olan mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarıdır. Ortaöğretim okullarının birinci sınıfını belli bir başarı düzeyinin üzerine çıkararak tamamlamış öğrenciler teknik liselere kayıt yaptırma hakkını kazanırlar (Bkz. www.Egitek.Meb.Gov.Tr). Meslek liselerine kayıt yaptıran öğrenciler, bir veya iki yıl ortak meslek ve kültür derslerini aldıktan sonra belli başarı ortalamasını yakalayabilirlerse Teknik liselere kayıt yaptırabilirler. Aksi halde öğrenci başka bir bölüme kayıt yaptırabilir. Teknik liselerde, gençlerin iş alanına ve yükseköğretime hazırlanması hedeflenmektedir. Bu okullarda genel liselerin fen kolu programlarına denk bir program ile birlikte meslek programları da okutulmaktadır. Böylece, öğrencilerin yükseköğretime devam yeterlilikleri güçlendirilmektedir.

Anadolu Teknik Liseleri: Bu mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarının öğretim süresi dört yıldır. Bu okullara da merkezi sınavla öğrenci kabul edilmektedir. Bu okullarda mesleği ile ilgili gelişmeleri yabancı dilde takip edebilecek ve aynı zamanda alanında yükseköğretime devam edecek gençlerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Uygulanan eğitim programlarının türleri açısından bir karşılaştırma yapıldığında, bu programlar Anadolu Meslek Liselerindeki programlarla aynıdır. Bu liselerdeki programların türü Anadolu Meslek Liseleri, içeriği ise Teknik Liselerin programlarıyla benzerlik

göstermektedir (Akpınar ve Ercan, 2002).

Çok Programlı Liseler; Milli Eğitim Temel Kanunu ile açılan bu orta öğretim kurumları hükümetin kalkınma planları çerçevesinde küçük yerleşim yerlerindeki eğitim ihtiyaçlarını karşılarlar. Bu liselerde bölgenin ihtiyaçları ve koşulları doğrultusunda güncelliğini yitiren bölümlerin kaldırılması veya bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda yeni bölümler açılması okul müdürlüğüne gerekçeli bir raporla il milli eğitim müdürlüğüne bildirilerek İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulunda görüşülerek gerçekleştirilebilir (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013).

Çok programlı bir lisenin nereye bağlı olduğu fazla önemli değildir çünkü uygulanan programlar, yalnızca okulun bağlı olduğu genel müdürlüğün programları olmak zorunda değildir. Erkek teknik öğretim bünyesindeki çok programlı bir lise ile kız teknik öğretime bağlı benzer bir lisenin programları aynı olabilmektedir (TÜSİAD, 1999).

3.2.1.2. Kız Teknik Öğretim

Kız teknik öğretim okulları, çeşitli bölgelerin de ihtiyaçları göz önünde bulundurularak çağımızın ekonomik sosyal ve teknolojik gelişmelerine uygun bir şekilde, ülke sanayisine ve aile ekonomisine katkıda bulunacak şekilde bilim ve teknolojiyi kullanan ve geliştiren, orta düzeyde meslek elemanı yetiştiren eğitim kurumlarıdır. Kız teknik öğretim alanındaki okul türleri, genel olarak erkek teknik öğretim okullarına benzerdir (Yörük, Dikici ve Uysal, 2002).

Kız Meslek Liseleri: Öğretim süresi dört yıldır. Bu okullarda orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür kazandırmayı amaçlayan genel kültür dersleri ile birlikte, meslekî ve teknik alanlarda meslekî formasyon verilerek öğrencileri iş hayatına ve yüksek öğretime hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Bu okullardan mezun olanlar “teknisyen” unvanı alır (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013).

Genellikle kadınların çoğunlukta olduğu meslek dallarına yönelik eğitim programları uygulayan bu okullarda uygulanan bölümler çok çeşitlidir. Bunlardan bazıları; ev yönetimi ve beslenme, giyim, besin kontrol ve analizleri, cam işlemeçiliği, cilt bakımı ve güzellik, çini desinatörlüğü, çocuk gelişimi, deri hazır

giyim, elektronik, el sanatları, grafik, hazır giyim, resim, seramik, süs bitkileri, tekstil, terzilik kimya, klasik ciltçilik, kuaförlük, kurum beslenmesi, kuyumculuk ve takı tasarımı, makine ressamlığı, moda tasarımı, nakış, örme hazır giyim, pastacılık ve yapı ressamlığıdır (Sönmez, 2006).

Anadolu Kız Meslek Liseleri: Bu okullar, yabancı dil bilen ve belli bir alanda mesleki niteliklere sahip olan işçileri yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu nedenle, bazı bölümlerinde yabancı dil hazırlık sınıfı vardır. Ayrıca diğer Anadolu liselerinde olduğu gibi sınıflar 30 kişiyi geçmeyecek şekilde eğitim verilir (Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliği). Anadolu Kız Meslek Liselerindeki programları büyük oranda Kız Meslek Lisesi programıyla aynıdır. Çocuk gelişimi, giyim, grafik, resim, süs bitkileri ve tekstil gibi bölümler bu okullarda da mevcuttur. Bunların yanı sıra bilgisayar, büro yönetimi ve sekreterlik, deniz turizmi, heykel, iç mekan tasarımı, konservasyon, örme hazır giyim, restorasyon, seramik, seyahat acentacılığı, tekstil kalite kontrol ve turizm endüstrisi servis hizmetleri gibi programlar da uygulanmaktadır (Aras, 2006).

Kız Teknik Liseleri: Öğretim süresi dört yıl olan bu okullar kadınların yoğun olarak çalıştığı alanlara ara kademe teknik eleman yetiştirmektedir. Mezunlar, teknisyen unvanıyla istihdam edilmektedirler. Eğitim programlarında genel kültür derslerinin yanı sıra, normal liselerin fen kolu programı uygulanmaktadır Bu okulların ilk yılında kız meslek liseleri ile aynı müfredat uygulanır. Sonraki yıllarda ise uygulanan mesleğe dönük programlar genelde besin kontrol ve analizleri, grafik, hazır giyim ve kurum beslenmesi gibi çalışma alanlarına yöneliktir (Aras, 2006).

3.2.1.3. Ticaret ve Turizm Öğretimi

Bu okullar Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Bu alandaki okullar, tür olarak çok çeşitlenmiş olmakla birlikte genelde ekonomiyle ilgili alanlarda etkinlik göstermektedirler. Ticaret ve turizm öğretimi okulları, ülkemizin ticaret, maliye, pazarlama, muhasebe, bankacılık, kooperatifçilik, sekreterlik, turizm, bilgi-işlem gibi alanlarında kamu ve özel sektör kuruluşlarında görev alacak ara insan gücü yetiştiren eğitim kurumlarıdır (TİSK, 1997).

Ticaret Meslek Liseleri: Kamu ve özel sektörün ticaretle ilgili alanlarda gereksinim duyduğu vasıflı insan gücünü yetiştirmeyi amaçlayan bu okulların öğretim süresi dört yıldır. Mezunların hem çalışma yaşamına katılma hem de yükseköğretime devam etme olanakları vardır. Bu okullarda uygulanan programlar genel olarak bankacılık, borsa hizmetleri, büro hizmetleri, dış ticaret, emlak komisyonculuğu, kooperatifçilik, muhasebe, pazarlama ve sigortacılık gibi alanları kapsamaktadır (Bkz. meb.gov.tr, 2013).

Anadolu Ticaret Meslek Liseleri: Bu okulların amacı, yabancı dil yeterliğine sahip ve hizmet sektöründe çalışacak olan işgücünü yetiştirmektir. Öğretim süresi dört yıl olup, yabancı dil ağırlıklı eğitim yapılmaktadır. Son yıllarda ise, bilgi-işlem, dış ticaret, sekreterlik ve turizm gibi alanlarda mesleki eğitim verilmektedir (Bkz. meb.gov.tr, 2013).

Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri: Son yıllarda gittikçe gelişen turizm ve bunun altyapısını oluşturan konaklama sektörünün gereksinim duyduğu yabancı dil bilen vasıflı elamanları yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan bu okullarda öğretim süresi dört yıldır. Bu öğretimin önemli bir bölümü staj şeklinde gerçekleşir. Öğrenciler ikinci yıldan itibaren kat hizmetleri, mutfak, resepsiyon, servis ve seyahat acenteciliği programlarından birinde yoğunlaşmaktadırlar (Bkz. meb.gov.tr, 2013).

3.2.1.4. Din Öğretimi

İmam hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesinde görevli elemanlar yetiştirmek üzere kurulmuş; hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programların uygulandığı öğretim kurumlarıdır. Bu liselerin öğretim süresi dört yıldır. Özellikle birinci yıl, Arapça öğretimine ağırlık veren bir program uygulanmaktadır. Son üç yılda ise genel kültür ve meslek derslerinin karışımından oluşan bir eğitim programı uygulanmaktadır. Mezunların çoğu, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı İlçe müftülüğü, vaizlik, murakıplık, stajyer vaizlik, stajyer Kur'an kursu öğreticiliği, imam-hatiplik ve müezzin-kayyımlık kadrolarında boşluk varsa diyanet yeterlilik belgesi alarak atanmakta, bir bölümü de yükseköğretime devam etmektedirler (Akkoyun, 2013).

Anadolu İmam Hatip Liseleri: Bu okullarda Arapça' nın yanı sıra, ikinci bir yabancı dil eğitimi edindirmek amaçlanmaktadır. Birinci yıl tamamlanan yabancı dil hazırlık programından sonra, büyük ölçüde normal imam hatip liselerinin öğretim programları uygulanmaktadır. Ancak, derslerin süreleri ve ağırlıklarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu okullar yabancı dil eğitiminin yanında, akademik eğitim ve mesleki eğitimi bir arada veren okullardır. Genellikle üniversite eğitimine devam eden öğrenciler yetiştirmek amacıyla öğretim veren kurumlardır (TÜSİAD, 1999).

3.2.2. Yaygın Mesleki Eğitim

Örgün okul sisteminin dışında kalan bireylere meslek edindirmeyi veya mesleklerinde gelişmelerini sağlamayı amaçlayan kurumlardır. Yaygın mesleki eğitim hizmetlerinden yararlanan kişiler, çoğunlukla, çalışma yaşamına giren ve ortaöğretime devam edemeyen gençler ile bir meslek öğrenmek isteyen yetişkinler veya örgün eğitim kurumlarında öğrencilerden oluşmakla birlikte, özel ilgileri nedeniyle belli alanlarda kendini geliştirmek isteyen kişiler de yaygın mesleki eğitim olanaklarından yararlanabilmektedir (TÜSİAD, 1999).

Yaygın eğitimin ilkeleri şunlardır: Türkiye’de yaygın eğitimin; herkese açıklık, ihtiyaca uygunluk, süreklilik, geçerlilik, gelişmeye açıklık, gönüllülük, her yerde eğitim, hayat boyu öğrenme, bilimsellik ve bütünlük ve eş güdüm gibi genel ilkeleri vardır. Türkiye’deki yaygın mesleki eğitim çalışmaları, genellikle Çıraklık Eğitim Merkezleri, Akşam Sanat Okulları, Halk Eğitim Merkezleri, Pratik Sanat Okulları ve Olgunlaşma Enstitüleri tarafından verilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bu birimlerin dışında, bazı kamu kuruluşları da işsizlere nitelik kazandırmak ve istihdam olanaklarını artırmak amacıyla işgücü yetiştirme programları düzenlemektedir. Ayrıca, özel sektör tarafından açılan beceri kazandırma merkezleri, özel kurs ve dersaneler ile işletmelerin kendi bünyesindeki eğitim birimleri de yaygın mesleki eğitim hizmeti vermektedirler (Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat, 2010).

3.2.2.1. Çıraklık Eğitimi

Çıraklık eğitimi, bir işyerinde meslek öğrenmek amacıyla çalışan gençlerin

teorik ve pratik eğitimini kapsayan eğitim türüdür. Türkiye'de çıraklık eğitiminin iki farklı biçimde uygulandığı söylenebilir. Birincisi, 3308 Sayılı Kanun kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen il ve meslek dallarında yapılan uygulamadır. İkincisi ise, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıraklık eğitimi yapmadığı meslek dallarında ilgili meslek kuruluşlarının koordinasyonunda verilen geleneksel çıraklık eğitimi uygulamasıdır (Akpınar ve Ercan, 2002). Bu uygulama günümüzde de bu şekilde devam etmektedir.

Çıraklık eğitiminin uygulanacağı il ve meslekler, Meslekî Eğitim Kurulu'nca belirlenmektedir. 1997 yılından sonra, il ayrımı yaklaşımı terk edilerek, kapsama alınan mesleklerde tüm illerde çıraklık eğitimi uygulamasına geçilmiştir. Ülkemizde 2012- 213 yıllarında değişen eğitim sistemine göre, çıraklık eğitimi eskiden olduğu gibi 15-19 yaşları arasında vermeye devam edilecektir. 15 yaşından küçükler zorunlu eğitimini tamamlamış olsa dahi çıraklık eğitimine başlayamayacaktır. Ağır, tehlikeli veya özellik arz eden mesleklerde çıraklık eğitime başlamada aranılan eğitim ve yaş koşulları, ilgili kuruluşların görüşü alınarak ve bakanlıkça yükseltilebilecektir (Bkz. www.iskur.gov.tr, 2013)

Zorunlu eğitimini tamamladığı halde henüz 15 yaşına girmemiş gençler ise, aday çıraklık uygulamasına katılabileceklerdir. Çıraklık eğitimi; aday çıraklık, çıraklık, kalfalık, ustalık eğitimi kademelerinin tümünü kapsayan bir süreçtir. Bu eğitiminin amacı gençlere, mesleğin gerektirdiği teorik ve pratik bilgi ve becerileri bir bütünlük içinde kazandırarak onları becerili iş gücü hâline getirmektir. Çıraklık eğitime başlayabilmek için aday çıraklık eğitimi almış olma şartı aranmamaktadır. Çıraklık süresi mesleğin özelliğine göre iki ile dört yıl arasında değişmektedir. Bu süre kesintisiz olarak devam eder. Çıraklar, haftada bir gün meslekî eğitim merkezlerinde teorik eğitim, haftanın kalan günlerinde ise sözleşme yaptıkları işyerinde pratik eğitim alırlar. Pratik eğitim, usta öğreticilerin denetimi ve gözetimi altında yürütülür. Çıraklık eğitimi dönemini tamamlayanlar kalfalık sınavına başvurabilirler. Yapılan teorik ve pratik sınavda başarı gösterenlere "kalfalık belgesi" verilmektedir (Bkz. www.statik.iskur.gov.tr, 2013).

Türkiye'de; aday çırak, çırak ve işletmelerde meslek eğitimi gören öğrencilerin, yaş durumlarına göre asgari ücretlerinin % 50'si sigorta primlerinin

hesabına esas tutulmaktadır. 2013 yılında, aday çırak, çırak ve işletmelerde meslek eğitimi yani staj gören öğrencilerin prime esas kazançları; 16 yaşından büyük olanların; aylık kazançları yılın ilk yarısında 489 TL ikinci yarısında ise 510 TL olarak hesaplanırken; 16 yaşından küçük olanlar için ise bu tutar 419 TL ve 438 TL olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin sigorta primlerinin ödenmesi de işletmenin sorumluluğudur. (Bkz. www.sgkrehberi.com, 2013).

Çıraklık eğitimi, çalışan gençlere mesleki eğitim hizmeti götürülmesi ve iş gücünün niteliğinin yükseltilmesi yönünden önemlidir. Çıraklık eğitimini tamamlayan gençler (kalfalar), Mesleki Eğitim Merkezleri tarafından çalışma saatleri dışında belli saatlerde düzenlenen kurslara katılarak ustalık sınavına girmeye hak kazanırlar.

Günümüzde çıraklık eğitimi uygulamasında, modüler yapıdaki örgün mesleki orta öğretim programlarına paralel olarak güncellenen 35 meslek alanı ve 133 meslek programı vardır. İşgücü talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bazı yeni meslek dalları eğitim programına dâhil edilirken bazıları program kapsamından çıkarılmıştır. Kağıt, plastik, kimya, bilişim, kuyumculuk teknolojileri ve gemi yapımı, döşemecilik, matbaacılık, fotoğrafçılık yeni açılan bölümlerden bazılarıdır. Bu yeni yapıda kalfalık ve ustalık dönemleri tek çerçevede belirlenmektedir (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013).

3.2.2.2. Halk Eğitimi

Yaygın mesleki eğitim alanında hizmet veren bir başka kurum, Halk Eğitim Merkezleridir. Bu merkezlerde her yaş, eğitim, gelir, sosyal statü ve kültür düzeyindeki vatandaşa kendi ilgi, yetenek ve taleplerine yönelik mesleki, toplumsal, ekonomik, sportif ve kültürel alanlarda ücretsiz kurslar düzenlenmektedir. Gereksinim duyulan yörelerde, il ve ilçelerin bucak yerlerinde, gece kondu mahallelerinde, ceza ve ıslah evlerine kadar pek çok alanda eğitim veren halk eğitim merkezleri, sosyal ve ekonomik olarak dışlanmış kesimleri de eğitim ve üretim süreçlerine dâhil etmeyi amaçlamaktadır (Bkz. meb.gov.tr, 2013).

Halk Eğitim Merkezleri tarafından verilen kurslar ve kurs sonunda verilen

sertifikalar sanayide istihdam etmeye yönelik değildir. Bu kurslar daha çok bireysel bir ilgi veya yeteneği geliştirmeye yöneliktir. Eğitim sonucunda kursiyerler kitlesel üretimden farklı olarak küçük işyerlerinde çalışacak yada kendi işyerlerini açacak kadar donanım ve beceri sahibi olabilmektedirler (TÜSİAD, 1999).

Halk Eğitim Merkezlerinde kadrolu öğretmenlerin yanında, ücretli öğretmenlerle usta öğreticiler de çalışmaktadır. Usta öğreticiler, genellikle öğretmen olarak yetişmemiş ancak belirli konularda bilgi ve becerisi olan, meslek lisesi mezunu ya da Halk Eğitim Merkezlerinde öğrenim görmüş kimselerden oluşmaktadır (Okçabol, 2005).

AB'ye üye devletlerin eğitim bakanları, aday ülkelerin eğitim bakanları ve Avrupa Sosyal Ortakları, Kasım 2002 tarihinde Kopenhag'da yaptıkları toplantıda mesleki eğitim ve öğretim alanında işbirliği yapma konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bu amaçla, 2002 Kopenhag Deklarasyonu'nda mesleki eğitim ve öğretimin uygulanması, kalitesi ve çekiciliğinin artırılmasına ilişkin genel bir strateji geliştirilmiştir. Kopenhag Deklarasyonu'nun temeli olarak kabul edilen 'yaşam boyu öğrenme' anlayışına göre kişilerin uzmanlık alanlarında olduğu kadar başka alanlarda da ilerleme istekleri kısıtlanmamalıdır. (Şencan, 2007).

3.3. Çeşitli Ülkelerde Mesleki ve Teknik Eğitim

3.3.1. Almanya

Almanya'da zorunlu eğitim çağı altı yaşında başlar ve genellikle tam zamanlı zorunlu eğitim şeklinde 16 yaşına kadar devam eder. Zorunlu eğitimini tamamlayan gençlerden orta öğretimde tam zamanlı bir genel eğitime ya da mesleki eğitime devam etmeyenlerin yarı zamanlı zorunlu eğitime katılması zorunludur. Almanya'da örgün eğitim gerektiren bir mesleğin eğitim süresine göre genellikle üç yıl sürer (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013).

Almanya'da öğrenciler, okul ve ailenin ortak kararı ile öğrencinin yetenekleri doğrultusunda ilkokul 5. Sınıftan sonra mesleki eğitime yönelebilir veya genel ortaokullara devam edebilirler (Bkz. www.euroguidance.iskur.gov.tr,

2013) Almanya’da mesleki eğitim; genel ve uzmanlaşma olarak ikiye ayrılır. Genel eğitim okulun ilk yılında verilmektedir. Bunun ardından mesleki eğitim tam zamanlı olarak veya çıraklık eğitimi şeklinde devam etmektedir. Mesleki ve teknik eğitim sistemleri açısından çıraklık okulları tam zamanlı meslek okullarına göre daha yaygındır. Ayrıca küçük yerleşim birimlerinde engelliler için yatılı okullarda mesleki eğitim verilebilmektedir (Özerbaş, 2013).

Almanya’yı mesleki ve teknik eğitim sistemleri açısından diğer ülkelerle kıyaslısak Almanya’da tam zamanlı meslek okullarının çıraklık okulları gibi yaygın olmadığı görülmektedir. Almanya’da meslek okulları temel ve uzmanlaşma olarak adlandırılan iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, okulun ilk yılını kapsamaktadır ve tam zamanlı olarak meslek öncesi eğitim olarak ya da “dual” sistemde yarı zamanlı olarak verilmektedir (Özerbaş, 2013). Tüm genç nüfusun çoğunun katıldığı ikili sistemde (hem işyerinde hem okulda sunulan mesleki eğitim) iş yerlerindeki eğitim firmalar, okuldaki eğitim ise devlet tarafından finanse edilir. İkili sistemde okulda verilen eğitim devlet tarafından kurulmuş bir programına bağlıdır. İşyeri etkinlikleri de ulusal seviyede belirlenmiş kurallara göre işlemektedir. İşyerleri verilecek mesleki eğitimin maliyetlerini hesaplayarak o alandaki eğitimli çalışanın maaşının 1/3’ ne denk gelen ücreti öğrenciye ödemek durumundadır. İkili sistemde amaç, kapsamlı bir temel mesleki eğitimin yanı sıra uygulamalı bir meslek eğitimi kazandırmaktır. Bu eğitim sonunda başarılı olanlar örgün eğitime dayalı resmi mesleklerden birinde kalifiye işçi olarak çalışma hakkı kazanırlar (Bkz. www.maol.meb.gov.tr).

3.3.2. Fransa

Fransa’da zorunlu eğitim 6-18 yaşları arasında uygulanmakta olup beş yıllık ilköğretim eğitiminin ardından dört yıl süreli ortaokul öğrenimini gerçekleştirmektedir. Bu eğitim sisteminde mesleki eğitim ortaokuldan sonra başlamaktadır. Ortaokul diploması alan öğrenciler başarı durumlarına ve yeteneklerine göre, lise, meslek lisesi veya teknik liseden birisini tercih ederler (Topbaş, 2013). Zorunlu öğretimin ardından yüksek öğrenime devam etmek istemeyen öğrenciler bir çıraklık sözleşmesiyle teorik ve uygulamalı meslekî

eğitimden yararlanmak suretiyle mesleki eğitimlerine devam edebilirler. Bu ülkede tam zamanlı mesleki eğitim daha yaygındır (Özerbaş, 2013).

Fransız eğitim sistemine göre dört yıl süreli genel eğitimlerini sürdürerek lise diploması almak ve yükseköğretime geçmek isteyen gençlerin eğitimlerini genel veya mesleki-teknik eğitim olarak sürdürme seçenekleri vardır. Yükseköğretime devam etmek istemeyen gençler ise iki yıllık meslekî eğitim görerek, temel meslekî eğitim sertifikası ya da çıraklık meslek sertifikası alabilmektedirler. Çıraklık sözleşmesi, 16-25 yaş arası gençlerle yapılan ve birle üç yıl arasında süren özel bir tür sözleşmedir. Bu yaş aralığında olan fakat zorunlu eğitimini tamamlamamış gençler de çıraklık eğitiminden faydalanabilirler. Daha sonra gençler, iki yıllık bir ek eğitim daha alarak meslekî eğitimlerini geliştirerek iş hayatına devam edebilirler (Bkz. [www. maol.meb.gov.tr](http://www.maol.meb.gov.tr), 2013).

Fransa'da sanayi sektörünün eğitim, öğretim sistemine ilişkin öneri geliştirmesi için Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan, Eğitim ve Endüstri İlişkileri Yüksek Komitesi ve Profesyonel Danışmanlık Komitesi mesleki eğitim ve istihdam ilişkisini kuvvetlendirmeyi hedeflemektedir. Fransa'da mesleki eğitim politikalarının belirlenmesinde sosyal tarafların, önemli bir işlevi vardır (Bkz. www.meb.gov.tr, 2002).

3.3.3. Hollanda

Hollanda'da zorunlu eğitim beş yaşında başlar. İlkokul sekiz yıldır. Hollanda eğitim sisteminde zorunlu eğitim iki şekilde gerçekleşir: 5-17 yaşlar arasını kapsayan tam zamanlı eğitim veya 5-16 yaşlar arası tam zamanlı sonrasında, 18 yaşına kadar da yarı zamanlı eğitim olarak zorunlu eğitimlerini tamamlama seçenekleri bulunmaktadır. Buna göre ülkedeki orta öğretim dört veya altı yıl sürelidir. Temel devreyi bitirmiş öğrenciler, mesleki eğitime devam edebilirler (Bkz. euroguidance.iskur.gov.tr, 2003).

Hollanda'da zorunlu eğitimi tamamlamak için herhangi bir yaş sınırı koyulmamıştır. Sekiz yıllık temel eğitimini tamamlayan öğrenciler, Ölçme ve Değerlendirme Merkezi tarafından yapılan sınavda elde ettikleri puana göre orta öğretim okullarına yerleştirilir. Mesleki orta öğretim okulları kendi içerisinde dört

seviyedir. Bunlar; üst düzey teorik dersler ağırlıklı okullar, yine üst düzey teorik ve meslek dersleri ağırlıklı okullar, meslek dersleri ağırlıklı olan okullar ve mesleğe ön hazırlık seviyelerinde olan okullardır. Mesleki orta öğretim programları teknoloji, ticaret/yönetim, sağlık/bakım hizmetleri ve tarım olmak üzere dört ana alanda verilmektedir. Öğrenciler bu okullardan kalfalık veya ustalık belgesi alarak mezun olurlar. Bununla birlikte ülkede hemen hemen her meslek için bir diploma gerektiğinden mesleki ve teknik eğitime yönelme yoğundur (Bkz. www.egiticibilgi.tr, 2013).

Hollanda’da okul ve meslek grupları çok çeşitlidir. Mesleki eğitim; mesleki orta öğretim, çıraklık eğitimi ve mesleki eğitim kursları olmak üzere üç şekilde gerçekleşmektedir. Devlet, temel eğitimini tamamlamayan kişiler için eğitim programları ve meslek kursları açmaktadır (Selçuk, 2002).

3.3.4. İspanya

İspanya’da zorunlu eğitim 6-16 yaşları arasındadır. 12 yaşından sonrası temel ve meslekî teknik orta öğretimi içerir. Temel eğitimde başarılı olan mezunlara bir vasıf belgesi verilirken başarılı olmayanlara ise bir eğitim belgesi verilmektedir. Vasıf belgesi alan öğrenciler orta öğrenime ya da meslekî eğitim kurumlarına devam edebilmekte, diğerleri ise yalnızca kısa dönemli bir meslekî eğitim kursuna katılabilmektedir (Bkz. www.euroguidance.iskur.gov.tr, 2013).

İspanya’da meslekî ve teknik eğitim kurumları kısa süreli (iki yıl) ve uzun süreli (üç yıl) eğitim kurumları olarak ikiye ayrılmaktadır. Kısa süreli meslekî eğitim kurumları, genel orta öğretime devam etmeyen tüm öğrencilere, genel eğitimin yanı sıra belli bir mesleğe yönelik temel eğitim olanakları sağlamaktadır. Mezunlara “teknik asistan” diploması verilir. Üç yıl süreli ve özel meslekî eğitim veren başka bir program ise eğitim döneminin başarıyla tamamlanması hâlinde “uzman teknisyen” diploması sağlamaktadır.

İspanya’da mesleki eğitimin amacı uzmanlık derecesinde bir mesleki eğitim almış insan gücünün yetiştirilmesi ve istihdam ettirilmesidir. Bu amaçla hükümet tarafından, 1984 yılında eğitim ve iş piyasası bağını kuvvetlendirmek için; işçi, işveren örgütleri ve sendikalar arasında bir sözleşme yapılarak, işçi ve işverenin

eğitim programlarına katılımı sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak işletmelerde uygulamalı eğitim yaygınlaşmıştır (Bkz. www.meb.gov.tr, 2002).

Geniş bir mesleki seçenek listesi ve geçiş esnekliği olan ülkedeki mesleki eğitim çalışmaları, işgücü piyasasının arzu ve ihtiyaçları çerçevesinde yürütülmekte olduğu için ekonominin taleplerini karşılama açısından oldukça başarılıdır. Bununla birlikte, öğrencilere bireysel tercihleri ve yetenekleri doğrultusunda eğitim alma ve iş piyasasına uyum sağlama ve istihdam olanakları da sağlayan mesleki eğitim sistemi tüm bu özellikleri ile Avrupa’da kabul görmüş bir sistemdir (Bkz. www.webvocation.eu, 2013).

3.3.5. Yunanistan

Yunanistan’da ilk ve ortaöğretim 6-15 yaşlarını kapsar. Bu srenin bir ya da iki yılı ana okul sonraki altı yılı ise ilkokuldur. Daha sonra öğrenciler geniş bir müfredatlı bir eğitimle, hayata hazırlanacakları ortaokullara devam ederler. Orta ğretim ise diğer ülkelerde olduğu gibi genel lise veya meslek teknik liselerinde verilir. Bu liselerin dışında özel yetenek (mzık, din, spor gibi) okulları da mevcuttur. Orta ğretimin süresi üç yıldır (Bkz. www.mfa.gr, 2013).

Ortaokul düzeyindeki mesleki ve teknik eğitim üç yıllık srenin son iki yılını kapsar. Bu okullardan mezun olan öğrenciler aldıkları diploma ile eğitim gördükleri sektörlerde çalışabilmektedir. Yunanistan’da uygulanan eğitim sistemi Türkiye’de olduğu gibi yoğunlukla klāsik genel eğitime dayalıdır. Meslekî eğitim diğer AB ülkelerine oranla oldukça düşük seviyededir. Öğrencilerin dörtte nn genel eğitim sağlayan okulları tercih etmesi nedeniyle meslekî vasıf sağlamaya yönelik, farklı uzmanlık alanlarını içeren çok yönlü bir lise modelini uygulamaya koyulmuştur. Bu model, meslekî eğitimle genel eğitimi bir arada vermeye yöneliktir. Bu okullar büyük şehirlerde yaygınlık kazansa da diğer mesleki okullarında olduğu gibi bunlara olan talep genel liselere oranla düşük düzeydedir (Bkz. www.mfa.gr, 2013).

Yunanistan’da ıraklık eğitimi süresi üç yıl olup eğitimini tamamlayacakları işletmeler ve istihdam büroları tarafından belirlenmektedir. Eğitim süresince öğrencilerin emeği ücretlendirilir ve eğitim sonunda istihdam olanakları artar.

Öğrencilerin istihdam bürosu tesislerinde teorik ve uygulamalı eğitim görek işletmelere yönlendirilmesi ve çalışmanın ücretlendirilmesi şeklinde bir çıraklık eğitim uygulaması mevcuttur (TİSK, 1997).

3.3.6. İsveç

İsveç’de çocuklar altı veya yedi yaşında okula başlarlar ve zorunlu eğitim dokuz yıldır. Orta öğretim ise üç yıldır. İsveç’te orta öğretimini tamamlamış ve 20 yaşından gün almamış olan herkes orta öğretim kurumlarına kayıt yaptırabilir. Bu orta öğretim kurumlarının bir kısmı üniversitelere hazırlık amacına yönelikken diğer bir kısmı da mesleki teknik eğitim ve iş hayatına hazırlanmaya yöneliktir. Bu eğitim sisteminin amacı; öğrencilerin en iyi teorik ve uygulamalı eğitimi alarak kendi yetenek ve tercihlerine uygun bir şekilde toplumsal yaşamamda ve iş hayatında yer edinebilmeleridir (Bkz. meb.gov.tr, 2013).

İsveç’te devlet politikaları mesleki eğitimi geliştirme yönünden oldukça aktiftir. Ülkede çalışma yaşamı fonunu, meslekî eğitim finansmanını sağlayan ve bu yatırımın başarılı olup olmadığını değerlendiren kurumlar bulmaktadır. İşgücü piyasası meslek eğitimi desteklemektedir. Mesleki orta öğretim kurumlarında verilen eğitim programları iş piyasanın ihtiyaçlarını düşünerek hazırlanmaktadır. Öğretim programının çerçevesi ulusal düzeyde belirlenir ve bu programların büyük bir bölümü mesleğe yöneliktir (Bkz. www.eurydice.org,2005). İsveç’te de mesleki teknik eğitim Fransa’da olduğu gibi yoğun olarak tam zamanlı eğitim şeklinde verilir. Çıraklık eğitimi ise daha alt düzeyde bir değere sahiptir (Uçar ve Özerbaş, 2013).

3.3.7. Amerika Birleşik Devletleri

ABD’de, zorunlu eğitim 12 yıldır ve 6-18 yaşlarını kapsamaktadır. Bu öğrenim sisteminde mesleki eğitim orta öğrenim sürecinde verilmektedir. Mesleki eğitime başlama zamanı eyaletlere ve eyaletlerin eğitim sistemine bağlı olarak 9. sınıf ve 12. sınıf arasında değişmektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin, meslek yüksekokullarına devam etmek veya diğer yükseköğretim kurumları ve çıraklık eğitimine başlamak seçeneklerinden birine yönelmeleri gerekmektedir. ABD’de mesleki ve teknik eğitim, meslek liselerinden çok iki yıllık ön lisans

programlarında gerçekleştirilmektedir (Özerbaş ve Uçar, 2013). ABD’de bir veya birden fazla mesleki eğitim imkanı sunan pek çok teknik ve mesleki eğitim kurumu bulunmaktadır. Genel olarak pratiğe dayalı olan bu eğitim programları birkaç haftadan birkaç yıla kadar uzayabilmektedir. Bu kurumlar, meslek okulları olarak adlandırılıp insanlara mesleki yeterlilik kazandırmayı amaçlamaktadır. İnşaat, sekreterlik, otomotiv, resim gibi alanlarda eğitim vermektedir; teknik eğitim veren kurumlarda ise: bilgisayar bilimleri, mühendislik teknolojisi, iletişim teknolojisi, hemşirelik, sağlık, muhasebecilik, iş yönetimi, tarım ve bahçivanlık gibi programlar mevcuttur. Teknik okullar, meslek okullarına orandan farklı olarak matematik, İngilizce, fen bilimleri ve tarih gibi genel derslere de ağırlık verilmektedir. Bu kurumları (okulları) bitirenlere eğitimin içeriğine göre bir diploma veya sertifika verilir. Fakat bu diplomalar dört yıllık kolej veya üniversite diplomalarıyla aynı nitelikte değildir (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013).

3.3.8. Malezya

Malezya’da ilkokul yedi yaşında başlar ve altı senedir. Eğitim dili okullara göre değişmektedir. Malayca, Çince, Tamilce ve İngilizce gibi farklı dillerde eğitim veren okullar mevcuttur. Örgün eğitim dört düzeyde sağlanır; ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası. Ortaokul toplam beş yıldır ve örgün öğretimin her aşamasının sonunda, öğrenciler kamunun düzenlediği bir sınava girerler. Bu sınavlarda başarılı olan öğrenciler eğitimlerine akademik veya mesleki düzeyde devam etmek için sonraki aşamalara geçmek için hak kazanmaktadırlar (www.unesco.org, 2013).

Malezya’da halkın büyük bir bölümü tekstil sektöründe istihdam edilmekle birlikte gelişmiş bir sanayi sektörü bulunmaktadır. Bu nedenle ülkenin gelişimi ve işgücü ihtiyaçlarını karşılamak için mesleki teknik eğitime büyük önem verilir. Milli Eğitim Bakanlığı; eğitim programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında diğer kamu kurumları, özel şirketler, sivil toplum örgütleri, ve sanayi ile yakın işbirliği içindedir. Ayrıca Malezya kalkınma programları kapsamında mesleki teknik eğitim ve istihdam yatırımları Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası tarafından desteklenmektedir (www.unesco.org, 2013).

3.3.9. Brezilya

Brezilya’da zorunlu eğitim altı yaşında başlar ve ilköğretim dokuz yıl sürer, Bunu üç veya dört yıl süren orta öğretim takip etmektedir. Mesleki ve teknik eğitim, genel orta öğretim eğitim ile birlikte sunulmaktadır. Ağırlıklı olarak tarım, endüstri ve hizmetler sektöründeki vasıflı işgücü ihtiyacını karşılamayı amaçlayan mesleki ve teknik orta öğretim kurumları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından idare edilmektedir. Ortaöğretim seviyesinde mesleki eğitim büyük ölçüde staj eğitimi ile tamamlanır. Staj eğitimi; kamu, özel şirketler, kamu kuruluşları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar veya bireysel girişimciler tarafından sunulmakta ve profesyonel bir denetçi tarafından denetlenmektedir. Staj eğitimi ile desteklenen mesleki eğitim programları öğrencilere iş hayatına hazırlanma olanağı sunmaktadır Mesleki ortaöğretim tamamladıktan sonra mezunlar mesleki yeterlilik sertifikası alarak orta düzey teknisyenlik yapmaya veya aldıkları diploma ile akademik eğitimlerine devam etmeye hak kazanırlar (www.unesco.org, 2013).

Brezilya’da yaygın mesleki eğitim kurumları da meslek edindirmede oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu mesleki eğitim kurumlarında profesyonel seviyeye ulaşmak yaklaşık üç yıl sürer. Bunun yanı sıra 14 - 24 yaş arası ortaöğrenime devam eden veya mezun durumda olan gençler meslek edinebilmek için çıraklık eğitimine başvurabilmektedir. Lise eğitimini bitirmemiş öğrencilerin çalışma süresi günde altı saattir ve bu eğitim en fazla iki yıl süreyle verilmektedir. Yaygın mesleki eğitim kuruluşlarının amacı düşük gelirli genç nüfusa mesleki eğitim vererek onların işgücü piyasasına katılımını sağlamaktır (www.unesco.org, 2013).

Ülkede yaygın ve örgün mesleki eğitim sistemleri özel sektör ile işbirliği içerisinde çalışarak, teknolojik araştırmaları ve yeni teknolojilerin kullanımını desteklemektedir. Halk eğitim merkezleri, hükümetleri tarafından yönetilir ve özel sektör de hükümet tarafından onaylanmak şartıyla mesleki eğitim verebilir. Mesleki eğitim programları Çalışma Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Mesleki ve teknik eğitim, kamu ve özel sektör fonları ile finanse edilmektedir (www.unesco.org, 2013).

3.3.10. Endonezya

Endonezya'da ilköğretim yedi yaşında başlar. Mesleki eğitim ise orta öğretim aşamasında başlamaktadır. Ortaokulu bitiren öğrenciler, akademik başarılarına veya yeteneklerine göre ortaöğrenimine genel ve meslek teknik orta öğrenim kurumlarında devam ederler. Orta öğretim seviyesinde mesleki eğitim programları; sanat, turizm, sağlık, bilgi ve iletişim teknolojileri, tarım ve işletme alanlarında 47 farklı mesleki eğitim programından oluşur. Ortaöğretimi bitiren öğrenciler, iş piyasasına katılabilmelerini sağlayan bir sertifika alırlar. Ayrıca, ulusal çapta yapılan sınavda başarılı olan mezunlar üniversite eğitimine devam edebilme şansı elde etmektedir (www.unesco.org, 2013).

Endonezya hükümeti, 2013 yılında çıkarılan Ulusal Eğitim Sistemi yasası ile yaşam boyu eğitim anlayışının gelişmesi ve uluslararası rekabette yer alabilmek için eğitim yatırımlarını arttırma uygulamalarına gitmektedir. Ülkede yeni teknolojilerin üretilmesi ve kullanılmasını mümkün kılmak amacıyla orta öğretime devam eden öğrencilerin üçte ikisinin mesleki eğitime yönlendirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca örgün eğitime dahil olamayan kırsal alandaki çocuklar için özel ve kamu kurumlarında kısa dönem yaygın mesleki ve teknik eğitim programları geliştirilmektedir. Bu programlarla iş piyasasına katılıma yönelik mesleki bilgi ve becerilerin edindirilmesi amaçlanmaktadır (www.unesco.org, 2013).

Mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin planlaması ve uygulanması Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından idare edilmektedir. 2013 yılında çıkarılan Ulusal Eğitim Kanunu doğrultusunda eğitim; hükümet, yerel yönetim ve halk tarafından finanse edilmektedir. Sosyal tarafların eğitim programlarının yapılandırılması ve finansmanında rol oynamasına ilişkin çalışmalara rağmen ülkede mesleki ve teknik eğitime katılım işgücü piyasalarının beklentilerini karşılayacak oranların çok altında kalmaktadır (www.unesco.org, 2013).

3.4. Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Mesleki ve Teknik Eğitim Değerlendirmesi

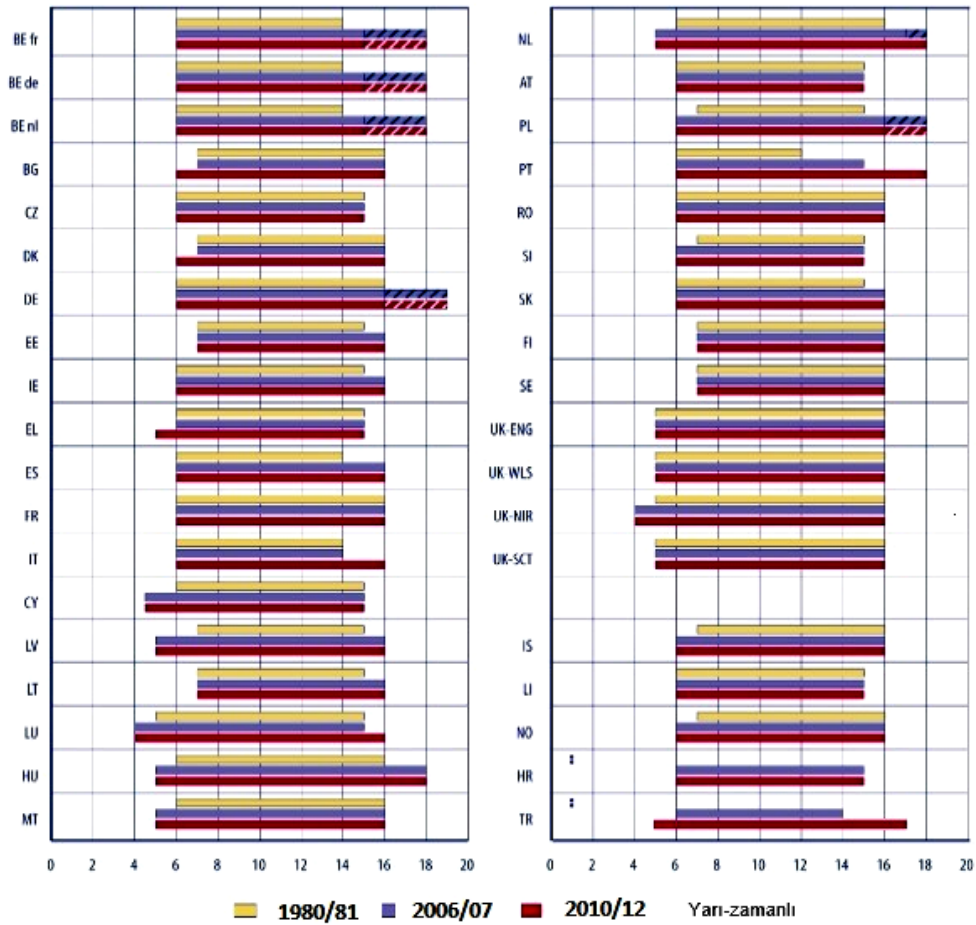
AB'ye üye ülkeler başlangıçta; gelişmişlik düzeyleri, sanayileşme süreçleri ve teknolojik düzeyleri, toplumsal ve kültürel yapıları nedeniyle meslekî ve teknik

eğitim sistemlerinde farklı uygulamalara ynellerser de günümüzde ortak amaçlar çerçevesinde, ortak ilkeler ve ortak meslek standartları oluşturarak, mesleki ve teknik eğitim sistemlerini geliştirmeye yönelik olarak reformlarla birbirlerine yakın eğitim politikaları geliştirmek durumundadırlar.

1994 yılında Paris’te düzenlenen Mesleki ve Teknik Eğitim toplantısında AB yesi ülkelerinde ve dünyada uygulanan çeşitli mesleki ve teknik eğitim sistemleri üç ana başlık altında toplanmıştır: Bunlardan ilkini tam zamanlı okul merkezli mesleki eğitime dayanan ‘Bürokratik Model’ oluşturmaktadır. İkincisi ise ‘Liberal Anglosakson Modeli’ olarak adlandırılan ıraklık şeklinde okuldan ziyade işyerlerinde verilen eğitim şeklidir. nc olarak yer alan ‘Dual Model’ ise isminden de anlaşıldığı gibi ilk iki modelin bir arada uygulandığı modeldir. Burada, okul ve okul benzeri kurumlarda mesleki bilgiler verilirken aynı zamanda iş yerlerinde uygulamalı şekilde mesleki eğitimin geliştirilmesi imkanı vardır (zsoy, 2007). Belçika, İsvie, Fransa ve İtalya gibi ülkeler ağırlıklı olarak tam zamanlı modele yakınken, Almanya, İsviçre ve Danimarka’da ıraklık eğitimi ön plandadır. Türkiye’de de ABD, Hollanda ve İngiltere’de olduğu gibi dual modele yakın bir mesleki teknik eğitim uygulaması sürdürülmektedir. Bugün şirketlerin, öğrencilere verdiği burslar, meslek teknik liselerine yaptığı yardımlar sonucunda mesleki eğitim süreçlerinde aktif rolünün büyümesi ve önem kazanmasıyla, işveren ve hükümet işbirliğine dayalı sistem yaygınlaşmaktadır.

Dünya genelindeki eğitim uygulamalarının süresine bakıldığında, ortalama eğitim sresilerinin 11-12 yıl veya daha üzerinde olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise yetişkin nüfusun ortalama eğitim süresi altı yıl civarındadır. Bu rakam bugünkü zorunlu eğitim süresinin hemen hemen yarısına denk gelmektedir. Pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalama eğitim sürelerini arttırma politikaları üretmektedir. Japonya ve Güney Kore nüfusun tamamını niversite mezunu yapmayı tartışırken, AB lkeleri 2020 yılına kadar nüfuslarının en az yüzde 90’ını lise mezunu yapma hedefi üzerinde çalışmaktadır (Bkz. www.meb.gov.tr, 2012).

Şekil 2: Avrupa’da Zorunlu Eğitim Süresi 1980/81-2010/12

Kaynak: Eurydice (2012)

1988-2012 eğitim verileri kullanılarak hazırlanan tablodan anlaşıldığı gibi dünyadaki ülkelerin büyük çoğunluğu, uzun süreli zorunlu eğitimi tercih etmektedir. 1980 yılından sonra Almanya, Fransa, Belçika, Macaristan, Polonya gibi ülkelerin zorunlu eğitim süresini 12 yıla çıkardıkları görülmektedir. Bununla birlikte Almanya, Belçika ve Polonya’da zorunlu eğitimin yarı zamanlı olarak ve mesleki bir eğitimle birlikte gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye’nin 2012 yılında uygulamaya koyduğu 12 yıllık eğitim sisteminin de Alman’ ya modeliyle benzerlikler taşıdığı tartışılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, mesleki eğitimin ortaokul sürecine çekilmediğini sadece orta öğretim kurumlarındaki mesleki eğitimin alt yapısını oluşturma ve öğrencileri bilinçlendirme amaçlı uygulama ve rehberlik programlarının sunulduğunu belirtmektedir.

Almanya'da mesleki sistemdeki en önemli sorun, öğrencilerin çocuk yaşta kategorilere ayrılmasıdır. Bu sistemde, çocukların yanlış meslek seçimi yaparak telafisi olmayan bir eğitim süreci ve sonuçlarına katlanmak zorunda kalmaları olasıdır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ifadesiyle Türkiye' de uygulamaya koyulan modelde orta öğretim aşamasında bu şekilde bir seçim söz konusu olmamakla birlikte bazı meslek ve mesleki yönlendirme (bilgilendirme) dersleri mevcuttur. 12 yıllık eğitim sisteminde orta öğretim aşamasındaki çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesinin ileride yaratacağı sosyal sorunlar göz önünde bulundurularak meslek seçiminin sekizinci veya dokuzuncu sınıftan sonraya bırakılması şeklinde yeni ve çözümleyici model geliştirilmiştir. Amaç öğrencilerin kendi yetenekleri doğrultusunda kendi tercihleri ile meslek seçerek bireysel ve toplumsal açıdan daha mutlu ve faydalı olmalarını sağlamaktır (Bkz. www.meb.gov.tr).

Avrupa ülkelerinin genelinde temel eğitimin üzerine tamamlayıcı eğitim verme eğilimi vardır. Bu eğitimle lisans veya ön lisans belgesi alan kişilerin mesleki yeterlilik, bilgi ve becerilerinin devamlılığı sağlanırken, programlar arasında yatay ve dikey geçiş esnekliği sağlanmaktadır. Almanya'da gençlerin yaklaşık % 80'i meslekî eğitime devam ederken, Yunanistan'da bu oran % 34'e, Türkiye'de ise % 44'e düşmektedir (Bkz. www.meb.gov.tr, 2013).

Avrupa ülkelerinde sosyal taraflar hükümetle birlikte hareket ederek; meslekî ve teknik eğitimin yapılandırılması sonucunda, iş gücünün değişen teknoloji süreçlerine daha hızlı uyum sağlaması, sanayinin taleplerinin en iyi şekilde karşılanması ve aynı zamanda bireyin tercihleri, ihtiyaçları ve sunulan iş imkânları arasında denge kurulmasını sağlayan uygulamalar yürütmektedir. Bu uygulamalar özellikle eğitim - istihdam ilişkisini kuvvetlendirmek ve sosyal refahı arttırmak açısından önem taşımaktadır ve ülkemiz için örnek teşkil etmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2002). AB ülkelerinde genel olarak öğrencilerin temel meslekî eğitime katılmaları devlet tarafından finanse edilmektedir. Son yıllarda işverenlerin de mesleki eğitimin finansmanında önemli ölçüde yer aldıkları görülmektedir. Buna benzer uygulamalar ülkemizde de yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Örneğin bazı şirketlerin meslek liseleri bünyesinden açtığı sınıf ve laboratuvarlar, genel eğitime oranla çok daha maliyetli olan mesleki eğitimin

finansmanı açısından önemli olduğu gibi, o sınıflarda uygulamalı eğitim gören öğrencilerin istihdamı açısından da önem taşımaktadır.

AB ülkeleri arasında en başarılı mesleki eğitim sistemine sahip olan Almanya'da mesleki eğitim okuldan ziyade uygulamalı olarak işletmelerde verilmektedir. Fransa'da ise daha çok okul sistemine dayalı bir model uygulanmaktadır. AB ülkelerinde, kamu eğitim harcamalarının gayri safi yurt içi hasıla içindeki payı eğitime verilen önemi göstermektedir. 2001-2008 döneminde, AB-27'de eğitim için verilen GSYİH'nın genel oranı % 5 civarında sabit kalmıştır (eacea.ec.europa.eu). Sosyoekonomik kalkınma açısından teknolojiye büyük ağırlık veren İspanya'da meslekî eğitim sistemini bu yönde geliştirmiştir. Teknolojinin yanı sıra meslekî eğitimde sanat, tabiat ve insan bilimleri, edebiyat ve sosyal bilimlere önem verilmiştir. İncelenen ülkelerin çoğunda çok programlı liselerde meslekî eğitim ile genel eğitim bir arada verilmektedir (bkz. www.meb.gov.tr, 2008).

3.5. Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin İyileştirilmesi İçin Öneriler

Bir ülkenin uluslararası piyasalarda rekabet edebilmesi ancak iyi eğitim almış mesleki ve teknik yeterliliğe sahip işgücüyle mümkündür. Bu nedenle Türkiye'de de mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılmasıyla ilgili çok sayıda araştırma yapılmış, raporlar hazırlanmış görüş ve öneriler içeren programlar ortaya konmuştur. Ancak, ne yazık ki bu görüş ve önerilerin hayata geçirilmesinde istenilen ölçüde başarı sağlanamamıştır.

Ülkemizin mevcut sosyoekonomik yapısına uygun bir şekilde, AB'nin mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin çok iyi analiz edilmeli ve AB standartlarına uygun bir mesleki ve teknik eğitim sistemine sahip olmanın yollarını aramalıdır. Bu kapsam da eğitim ve öğretimin ilk aşamalarından itibaren bir iyileştirme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu gereklilik ülkemizin 21. yüzyılda gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabilmesi ve dış piyasada varlığını sürdürebilmesi için önemli bir önkoşuldur (Akpınar, 2005).

Türkiye’de eğitim ve öğretim programlarındaki eksikler; İlköğretimden itibaren başlayan eğitim öğretim yetersizlikleri, eğitici kaynaklı sorunlar, mesleki yönlendirme ve rehberlik konusundaki boşluklar, kurumsal yapıdan kaynaklı sorunlar, işgücü piyasası ihtiyaçlarının tam olarak analiz edilememesi, işgücü piyasası ve eğitim bağlantısının zayıf olması, staj eğitiminde işletmelere verilen teşviklerin yetersizliği, mevzuat ve bürokrasinin ortaya çıkardığı zorluklar gibi nedenlere dayanmaktadır. Bunların tam olarak ortaya koyularak uygun mesleki ve teknik eğitim stratejilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Türkiye ve Yunanistan gibi mesleki eğitime yönlendirme çalışmalarının başarısız olduğu ülkelerde orta öğretimde mesleki ve genel lise ayrımını geride bırakarak çok amaçlı bir eğitim sistemi geliştirilmesi veya işverenlerin de dahil olduğu istihdam vadeden bir meslek lisesi programlarının geliştirilmesi faydalı olacaktır.

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin başarılı olabilmesi için uluslararası geçerlilikte bir meslek standartları sisteminin belirlenmesi, mesleki teknik eğitiminin; okul, hükümet ve sanayi işbirliği ile yerel ve bölgesel özellikleri de dikkate alarak yeniden yapılandırılması, mesleki eğitime ayrılan kaynakların ve aynı zamanda sanayi teşviklerinin istihdam yaratmaya yönelik arttırılması gerekmektedir. Meslek liselerinin özendirilmesi, statüsünün arttırılması kapsamında bu liselerden üniversite ve yüksekokullara geçişte kolaylık tanınması ve mezunların istihdamının somut şekilde kolaylaştırılması gerekmektedir (Akpınar, 2005).

4. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İSTİHDAM SORUNU

4.1. Türkiye'de İşsizlik Sorunu

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ülkemizde sanayi işletmeleri ve çalışan sayısı oldukça sınırlı olduğu ve çalışanların büyük bir bölümü tarım sektöründe istihdam edildiği için işsizlik toplumsal ve ekonomik bir sorun yaratmayacak oranlarda seyretmiştir. 1950'lere gelindiğinde, Türkiye'nin gündeminde yer almaya başlayan işsizlik sorunu, 1970'lerde hızlı nüfus artışı, sanayileşmeye geçiş, şehirleşme ve göç hareketlerinin sonucunda ve bunu takip eden küresel ve ulusal ekonomik krizlerin de etkisiyle büyüyerek günümüzün en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir.

Türkiye'de 1927 yılında yapılan sanayi sayımında, 62.245 işletme ve bu işletmelerde çalışan 256.855 işçi tespit edilmiştir. Bu işletmelerin yaklaşık olarak % 70'i tek veya iki çalışanlı işletmelerdir. Sanayinin istihdam yaratma kapasitesinin az olduğu bu tarım ağırlıklı ekonomik yapı, 1940'lı yılların sonuna kadar varlığını sürdürmüştür. Tarımın istihdamdaki payı 1924-1944 yılları arasında % 89,6'dan % 86,5'e gerilerken, sanayinin payı % 4,6'dan % 8,3'e yükselmiş, hizmetler sektörünün payı ise % 5'ler civarında gerçekleşmiştir (Alper ve Levent, 2014).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özel sektörün teşvik edilmesi, dış yardım ve kredilerin artması, dış ticaretin geliştirilmesi gibi liberal politikalar gündeme gelse de 1954 yılından itibaren gerek dış ticarete gerek tarımda meydana gelen tıkanmalar sonucunda tarıma ve dış ticarete dayalı sanayileşme politikası terk edilerek yerine ithal ikameci, korumacı devlet politikalarıyla sanayileşme teşvik edilmeye çalışılmıştır (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2007).

İçer kapalı sanayileşme politikalarının uygulandığı 1980 öncesi dönemde tarımın istihdamdaki payı gerilemeye devam etmiş, 1955 yılında % 77 olan tarım

sektörünün toplam istihdam içindeki payı 1980’de ancak % 60’a inmiştir. Bu dönemde, sanayi sektöründe amaçlanan gelişmeler gerçekleşmediği gibi tarım sektöründen artan emek sanayi sektöründe istenilen ölçüde istihdam edilememiştir (Tokol, 2005). 1990’lara gelindiğinde ise ülkemizdeki işsizlik farklı nedenlerle karmaşık bir nitelik kazanmıştır. Bu nedenlerden en önemlisi yapısal işsizliktir; kurumsal, endüstriyel, teknolojik veya demografik yapıda meydana gelen gelişmeler ve değişiklikler belli mesleklerde veya bölgelerde yapısal işsizliğin gelişmesine neden olmuştur. Endüstride üretilen ürünlere yönelik talebin azalması veya ortadan kalkması, teknolojik ilerlemenin yarattığı istihdam daralmasının yanı sıra demografik yapıda yaş dengesinin gençlerden ya da yaşlılardan yana değişmesi de yapısal işsizliğe neden olabilmektedir. Geçici işsizlik ise işgücüne yeni katılan ya da işlerini yeni kaybetmiş insanların iş aradıkları süre boyunca geçici (friksiyonel) işsiz olmalarıdır. Ekonomik büyümedeki dalgalanmalardan kaynaklanan işsizliğe ise konjonktürel işsizlik denir (Ataman, 2005).

1980 yılından sonra ortaya çıkan işsizlik sorununun önemli sebeplerinden biri yaşanan sosyal ve ekonomik değişim sürecinde sağlıklı bir kentleşmenin gerçekleştirilememesidir. Çarpık kentleşme sürecinin yanı sıra ekonomide 24 Ocak 1980 kararları ile ihracata dayalı sanayileşme stratejisi sonucunda rekabet edilebilirlik ön plana çıkmış, ithalatın serbestleşmesi, devlet sübvansiyonlarının azaltılması, yerli ve yabancı sermayenin teşviki ve reel ücretlerin düşüklüğüne yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Ay, 2012). Bu dönemde, özellikle rekabet edebilirliği sağlamaya yönelik üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve işgücü verimliliğinin arttırılmasına yönelik politikalar ile birlikte gerekli yapısal dönüşümler sağlanamadığından istihdamın tarım, sanayi ve hizmetler sektörü arasında başarılı bir dönüşümle gerçekleşmemesi, işsizliğin büyümesine ivme kazandırmıştır. Bunun sonucu, işsizlik sorunu derinleşerek ülke gündemindeki yerini günümüze kadar korumuş ve her ülkede olduğu gibi ülkemizde de her zaman öncelikli olarak çözülmesi gereken sorunlardan biri olarak yer almıştır.

Tarım sektöründeki dönüşüm ve kırdan kente göç sürecinde ortaya çıkan süreçte ekonomik büyüme; düşük ücret ve tarımda verimlilik artışı ile sağlanabilmektedir. Göç sürecinde tarımdan artık erkek işgücü büyük oranda enformel imalat sanayi ve inşaat sektöründe istihdam edilirken; kadınların ise

sadece tarımsal gıda, tekstil ve ev işlerinde istihdam edilebildiği görülmektedir. İkili Büyüme Modeli (Lewis, 1954) Türkiye'deki gelişmeleri açıklamaktadır.. Türkiye'nin 1950 ve 1990 arası dönüşüm sürecinde; kadın işgücünün tarım dışı istihdam artışına katılımı sağlanamamıştır. Sonuç olarak bu durum işgücüne katılım oranında düşüşe yol açmaktadır (İlkkaracan ve Tunalı, 2009).

Kadir Has Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin 2011 tarihinde yayımlanan, Üçüncü Türkiye Siyasal ve Sosyal Eğilimler Araştırmasında; işsizlik ülkemizin en önemli sorunu olarak ortaya koyulmuştur. Terör ve ekonomik krizler de diğer önemli sorunlar arasındadır. Araştırmaya göre işsizliğin en büyük sorumlusu ise yüzde 59,5 oranında hükümet olarak görülmektedir (Kadir Has Üniversitesi, 2012).

TÜİK'in işsizlik tanımına göre; referans döneminde bir işi olmayan, ücretli, kendi hesabına veya işveren olarak çalışmayan, son üç aydır iş arayan ve iki hafta içerisinde işe başlayabilecek durumda olan kişiler işsiz olarak kabul edilir. Tablo 5'de Türkiye geneli için Tablo 6'da ise kentsel bölgeler için işgücü istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 5: Türkiye Geneli için İşgücü İstatistikleri

	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne katılma oranı %	İşsizlik oranı %	İstihdam oranı %
1988	33746	19391	17754	1637	57,5	8,4	52,6
1989	34315	19930	18222	1709	58,1	8,6	53,1
1990	35601	20150	18539	1611	56,6	8,0	52,1
1991	36869	21010	19288	1722	57,0	8,2	52,3
1992	37984	21264	19459	1805	56,0	8,5	51,2
1993	38957	20314	18499	1814	52,1	8,9	47,5
1994	40038	21876	20006	187	54,6	8,5	50,0
1995	41175	22286	20586	17	54,1	7,6	50,0
1996	42243	22697	21194	1502	53,7	6,6	50,2
1997	43299	22755	21204	1551	52,6	6,8	49,0
1998	44295	23385	21778	1606	52,8	6,9	49,2
1999	45311	23878	22048	1829	52,7	7,7	48,7
2000	46211	23078	21581	1497	49,9	6,5	46,7
2001	47158	23491	21524	1967	49,8	8,4	45,6
2002	48041	23818	21354	2464	49,6	10,3	44,4
2003	48912	23640	21147	2493	48,3	10,5	43,2
2004	47544	22016	19632	2385	46,3	10,8	41,3
2005	48358	22454	20066	2388	46,4	10,6	41,5
2006	49174	22751	20423	2328	46,3	10,2	41,5
2007	49994	23114	20738	2377	46,2	10,3	41,5
2008	50772	23805	21194	2611	46,9	11,0	41,7
2009	51686	24748	21277	3471	47,9	14,0	41,2
2010	52541	25641	22594	3046	48,8	11,9	43,0
2011	53593	26725	24110	2615	49,9	9,8	45,0
2012	54724	27339	24821	2518	50,0	9,2	45,4

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Tablo 6: Kentsel Bölgeler için İşgücü İstatistikleri

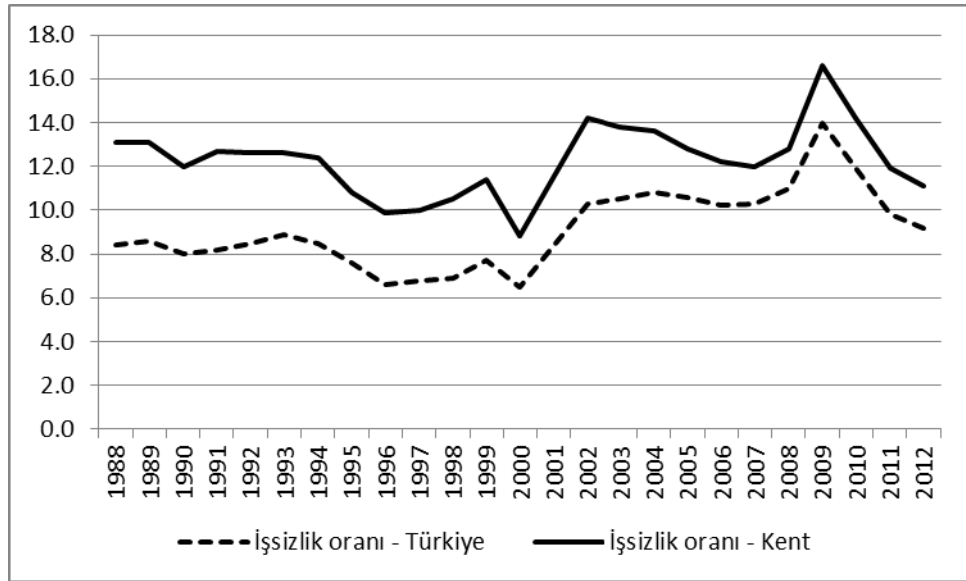
	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne katılma oranı %	İşsizlik oranı %	İstihdam oranı %
1988	17237	8323	7235	1088	48,3	13,1	42,0
1989	17802	8465	7360	1106	47,6	13,1	41,3
1990	18588	8767	7716	1051	47,2	12,0	41,5
1991	19917	9212	8046	1166	46,3	12,7	40,4
1992	20976	9809	8577	1232	46,8	12,6	40,9
1993	21639	9787	8552	1235	45,2	12,6	39,5
1994	22552	10428	9134	1293	46,2	12,4	40,5
1995	23291	10523	9391	1132	45,2	10,8	40,3
1996	24165	10748	9684	1064	44,5	9,9	40,1
1997	25032	11204	10088	1116	44,8	10,0	40,3
1998	26089	11665	10439	1225	44,7	10,5	40,0
1999	26817	12054	10677	1377	44,9	11,4	39,8
2000	27630	12176	11104	1072	44,1	8,8	40,2
2001	28483	12522	11076	1447	44,0	11,6	38,9
2002	29191	12955	11111	1844	44,4	14,2	38,1
2003	29919	13091	11287	1804	43,8	13,8	37,7
2004	33673	14472	12501	1970	43,0	13,6	37,1
2005	34138	15046	13126	1920	44,1	12,8	38,5
2006	34787	15391	13518	1873	44,2	12,2	38,9
2007	35275	15635	13764	1871	44,3	12,0	39,0
2008	35697	16063	14010	2053	45,0	12,8	39,2
2009	36197	16585	13839	2746	45,8	16,6	38,2
2010	36576	17105	14679	2425	46,8	14,2	40,1
2011	36973	17594	15508	2087	47,6	11,9	41,9
2012	37656	18186	16167	2018	48,3	11,1	42,9

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Kentsel bölgelerde, yıllar itibariyle işgücüne katılım oranı ülke genelindeki katılım oranından daha düşük gerçekleşmektedir. Bu, büyük oranda ücretsiz aile işçiliğinin özellikle kadınların kırsalda işgücüne katılımını olumlu etkilemesinden kaynaklanmaktadır. İşsizlik oranları ise kentsel bölgelerde daha yüksek seviyelerde seyretmektedir. Kentsel bazda işsizlik oranları sadece 1996 ve 2000 yılında % 10'un altına inerken, 2001 ekonomik krizinden sonra % 14'e ve 2009

ekonomik durgunluk döneminde de % 16'nın üzerine çıkmıştır.

Şekil 3: Türkiye ve Kent için İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 3'de görüldüğü gibi kent ve genel işsizlik oranları yıllar itibariyle paralellik göstermektedir. Kırsalda tarım alanında büyük ölçüde ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen nüfus, Türkiye genelindeki işsizlik oranlarının kente oranla daha düşük gerçekleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca, kentte kadınların istihdam oranlarının düşük olması da önemli bir etkidir. Grafikte, kentsel alandaki nüfusun 2001 krizinden Türkiye geneline oranla daha çok etkilendiği de görülmektedir.

İşgücü istatistiklerine bakılırken kentsel bölgelerin ayrıca ele alınmasının temel nedeni, kırsalda ücretsiz aile işçiliğinin çok yaygın bir istihdam şekli olması ve bunun işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarını etkilemesidir. Buna göre, kentsel bölgelerde işgücüne katılım oranı 1988 yılından itibaren genel olarak bir düşüş eğiliminde iken son yıllarda tekrar % 50'ler seviyesine çıkmıştır. 1990'lı yılların ortasına kadar % 8 oranında gerçekleşen işsizlik oranı daha sonra % 6'lara kadar inmiştir. 2001 krizinden sonra ise tekrar yükselerek % 10'un üzerinde seyrettiği görülmektedir.

Tablo 7: Türkiye’de Eğitim Durumuna göre Kent İşsizlik Oranı

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yüksekokul veya fakülte	İlköğretim	Toplam
2000	10	11,7	8,2	9,7	10	10,5	7,1	11,8	8,8
2001	10,7	14,7	11,3	12,1	13,5	13,7	7,9	17,1	11,6
2002	17,8	17,1	14,3	14,1	15,2	15,5	11,3	21,1	14,2
2003	23,3	21,4	14,1	13,8	14	13,2	11,3	16,3	13,8
2004	14,2	15	12,6	14,1	15	16,3	12	18,2	13,6
2005	13	16,9	12,3	13,5	14	14,1	9,9	17,4	12,8
2006	13	15,6	11,8	12,3	14,2	12	9,6	18,1	12,2
2007	15	16,8	11	10,7	14,1	12,2	9,7	19,6	12
2008	15,5	20	12,3	11,7	14,2	11,9	10,1	20,7	12,8
2009	20,3	24	16	15,4	18,8	16,3	12	26,3	16,6
2010	16,1	19	13,4	12,9	16,5	13,9	10,9	21,4	14,2
2011	12,6	16,3	10,9	10,6	13,3	11,6	10,2	17	11,9
2012	11,6	15,4	9,8	10,3	12,5	10,3	9,9	16,7	11,1

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Tablo 7’ye göre, yıllar itibariyle yüksekokul ve üniversite mezunlarının işsizlik oranları, toplam işsizlik oranlarının altında seyretmektedir. Okuma yazma bilmeyen, bir okul mezunu olmayan ve ilköğretim mezunlarının işsizlik oranları ise ortalamanın oldukça üstündedir. Meslek teknik lise mezunların işsizlik oranları, genel liselerden daha düşük olmakla birlikte son yıllarda genel işsizlik oranına daha yakın bir seyir izlemeye başlamıştır.

Neo-liberal ekonomi politikaların yaygınlaştığı 1980 sonrası küreselleşme sürecinde uygulanan politikalar ve bölgesel yönetimlerin önem kazanması ile birlikte ‘bölgeler arası gelişmişlik farkları’ şeklinde tanımlanan sorun büyüyerek yapısal bir özellik kazanmıştır. Türkiye genel olarak bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarını ve spesifik olarak da işsizlik sorununu çözümlenmede etkili politikalar üretememiştir (Yüceol, 2011). TÜİK’in 2012 yılı bölgesel işgücü verileriyle hazırlanan Tablo 8’de birbirine yakın bölgelerde, hatta aynı bölgedeki iller arasında da ciddi farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 8: 2012 Yılı Bölgelere ve Eğitim Durumuna göre İşsizlik Oranı

Bölgeler	Okuma yazma bilmeyen	Lise altı	Lise ve dengi meslek okulu	Yükseköğretim	Toplam
Akdeniz	5,2	8,7	13,1	10,7	9,8
Batı Anadolu	6,7	8,4	9,1	8,0	8,4
Batı Karadeniz	0,6	4,8	10,3	10,2	6,1
Batı Marmara	2,7	5,4	7,8	8,8	6,5
Doğu Karadeniz	0,1	4,8	11,5	11,7	6,3
Doğu Marmara	3,6	8,3	9,8	10,0	8,9
Ege	4,5	8,0	13,1	12,7	9,6
Güney Doğu Anadolu	10,2	13,7	11,3	8,0	12,4
İstanbul	9,2	11,9	11,2	10,0	11,3
Kuzey Doğu Anadolu	1,6	7,2	8,5	8,3	6,9
Orta Anadolu	4,0	6,9	10,0	9,2	7,6
Orta Doğu Anadolu	1,8	9,3	10,9	11,1	8,7

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Tablo 8’de sunulan bölgelere ve eğitim durumuna göre işsizlik verilerine göre, lise ve dengi okul bitirenler arasında en düşük işsizlik oranı % 7,8 ve % 8,5 ile sırasıyla Batı Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu’ya aittir. Bu gruptaki en yüksek işsizlik oranı ise % 13,1 ile Ege ve Akdeniz Bölgelerine aittir. Lise altı mezunlar arasında ise en yüksek işsizlik % 13,7 ve % 11,9 ile Güneydoğu Anadolu ve İstanbul’da gerçekleşmiştir. Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz ve Batı Marmara’da ise % 5’ler civarında görülmüştür. Doğu Karadeniz ve Ege Bölgeleri yükseköğretim mezunlarının en yüksek işsizlik oranına sahip oldukları yerlerdir.

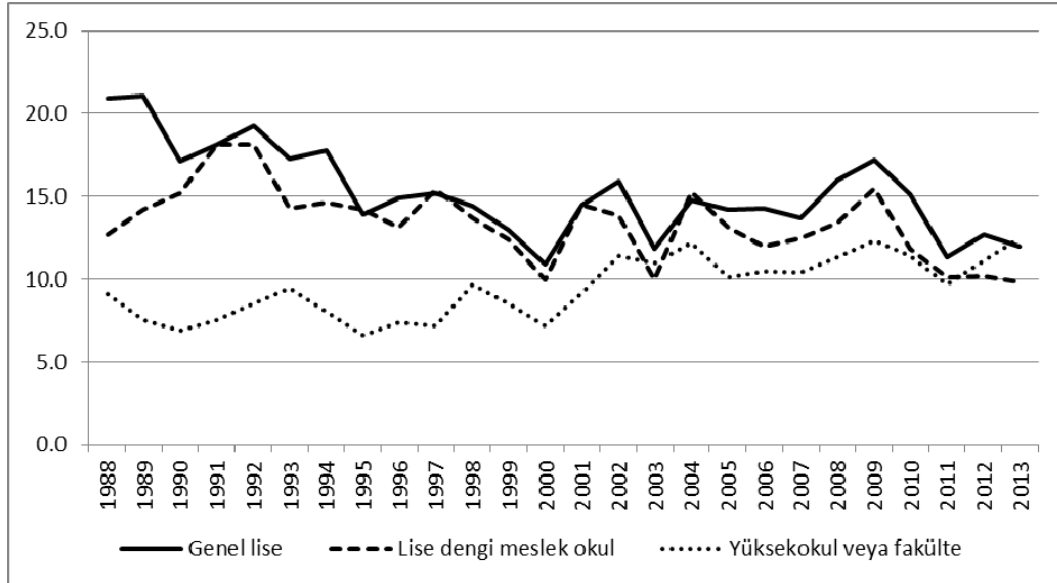
Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2013 verilerine göre, Türkiye genelinde işsiz sayısı Temmuz döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 363 bin kişi (0,9 oranında) artarak iki milyon 686 bin kişiye yükselmiştir. TÜİK’in iş talebinde bulunmayan kişileri işsiz kategorisinde değerlendirmede göz önünde tutulduğunda ise gerçek işsizlik rakamlarının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. İşsizlerin eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde, toplam işsiz sayısı içinde okur-yazar olmayanların payı % 2,1 (56 bin kişi), lise altı eğitilmişlerin payı % 55,7 (1 milyon 456 bin kişi), lise ve dengi meslek eğitilmişlerin payı % 24,3 (636 bin kişi) yüksekokul ve fakülte mezunlarının payı % 17,9 (467 bin kişi) olarak gerçekleşmiştir (TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2013).

Tablo 9: Türkiye’de Eğitim Durumuna göre İşsizlik Oranı

Yıllar	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yüksekokul veya fakülte	İlköğretim
1988	3,7	5,2	7,5	15,9	20,9	12,7	9,1	
1989	4,7	5,1	8,3	12	21,1	14,2	7,5	
1990	3,9	3,9	6,5	11	17,1	15,2	6,9	
1991	3,2	4,5	7,8	14,7	18,1	18,1	7,5	
1992	2,6	6,6	7,2	11,3	19,3	18,1	8,5	
1993	2,7	4,5	8,2	12,9	17,3	14,3	9,5	
1994	2,7	5,5	6,8	11,9	17,8	14,6	8	
1995	2,7	4,7	6,3	9,7	13,9	14,2	6,6	
1996	1,2	2,5	4,6	8,4	14,9	13,1	7,4	
1997	2,4	4	5,4	9,7	15,2	15,4	7,2	
1998	1,9	4,7	4,4	9,4	14,4	13,7	9,7	
1999	2,3	3,4	6,3	8,9	13	12,4	8,5	
2000	2,4	3,9	5	8,1	10,9	10	7,2	15,1
2001	5,3	7,8	9,7	12,2	14,5	14,5	9,2	15
2002	5,4	6,8	9,8	14,4	15,9	13,8	11,4	18,7
2003	6,2	8,3	10,1	12	11,8	10	11	16,9
2004	3,6	7,6	7,9	11,3	14,8	15,3	12,2	13,7
2005	5,4	10,3	9,9	12,1	14,2	13,1	10,1	16,6
2006	4,5	9,2	8,3	10,7	14,3	12	10,5	13,4
2007	6	10	8,8	10,8	13,7	12,5	10,4	16,2
2008	6,9	13,8	11,1	12	16	13,4	11,3	21,9
2009	7,3	14,8	10,5	12,7	17,2	15,5	12,3	21,4
2010	5	11	8,6	10,9	15,1	11,8	11,4	17,5
2011	3,7	11,5	7,3	9	11,3	10,1	9,7	13
2012	4	9,5	6,8	8,7	12,7	10,2	11,1	13,9
2013	3,9	10,8	7,1	7,8	12	9,8	12,5	14,1

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 4: Genel Lise, Meslek Lisesi ve Yüksekokul veya Fakülte Mezunları Arasında İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 4 incelendiğinde; Yüksekokul veya fakülte mezunlarının yıllar itibariyle işsizlik oranları hemen hemen aynı seviyelerde devam ederken, 1980'lerin sonunda oldukça yüksek seviyelerde olan genel lise mezunlarının işsizlik oranları kriz dönemleri dışında genel olarak bir düşüş grafiği çizmektedir.

Türkiye'de eğitim durumlarına göre işsizlik oranları incelendiğinde (Tablo 10), okuma yazma bilmeyenler en düşük işsizlik oranına sahip grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en temel nedeni, bu grubun nüfus içindeki payının düşük olmasıdır. Bu grubu okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenler ve ilkokul mezunları izlemektedir.

Dikkati çeken en önemli durum ise lise ve özellikle genel lise mezunları ile yükseköğrenimliler arasındaki işsizlik oranlarının yüksek olmasıdır. Özellikle, 2001 krizinden sonra sürekli artan yüksek öğrenimlilerin işsizlik oranı % 10'un üzerine çıkarak 2000'ler boyunca bunun altına düşmemiştir. Son iki yılda ise, ilköğretim ve genel lise mezunlarından sonra, en yüksek işsizliğe sahip grup yüksek öğrenimliler olmuştur. Eğitimli nüfusun görece daha yüksek işsizlik oranlarına sahip olmasının ana sebebi, sahip oldukları vasıflara ve aldıkları eğitimlerine uygun istihdam alanlarının yetersizliği ve özellikle yüksek öğrenim

mezunları arasında gözlenen yüksek ücret beklentileridir. Eğitim seviyesinin işgücüne katılım oranlarını da önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir.

TÜİK verilerine göre 2013 yılı Ağustos döneminde, Türkiye'de kurumsal olmayan nüfus 74 milyon 567 bin kişidir, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 55 milyon 715 bin kişidir. Ülkemizde toplam işgücünün % 16,9'unu 15-24 yaş grubundakiler oluşturmaktadır. Lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı; erkekler için % 70,4, kadınlar için % 26,6 iken yükseköğretim mezunu erkeklerde % 84,5 olan işgücüne katılma oranı, kadınlarda % 69,3'tür (Bkz. www.tuik.gov.tr, 2013).

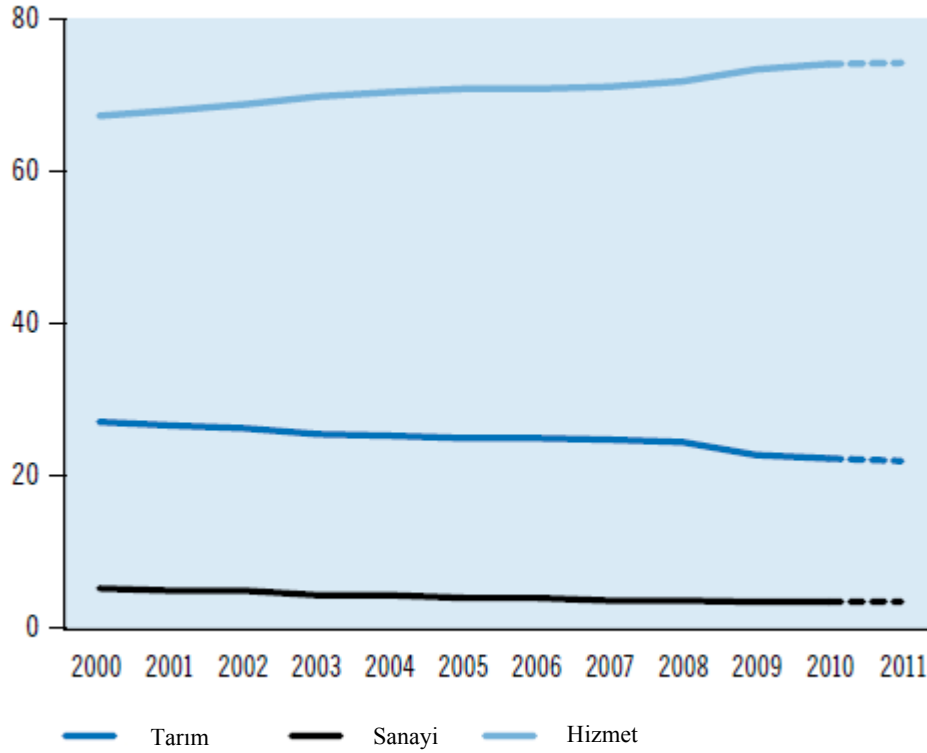
Uluslararası Çalışma Örgütü'nün hazırladığı rapora göre 2012 yılı itibariyle, dünya genelinde işgücü piyasasındaki 3.3 milyar çalışandan 200 milyonu işsizdir. 2012-2016 tahminleri ise, bu rakamların daha da büyüyeceği doğrultusundadır. Uluslararası Çalışma Örgütü 2016 tahminlerine göre, küresel ekonomik büyüme % 4 olursa, işsiz sayısı 206 milyon kişi olacaktır. Ancak, bu oranın yüzde iki olması durumunda dünyada 212 milyon kişi işsiz olacaktır (Bkz. www.ilo.org, 2012).

4.2. Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri

Ülkemizde sanayileşmenin ve sanayileşmeden beklenen istihdam yaratma potansiyelinin hedeflenen düzeye ulaşamaması, tarım toplumu niteliğinin 2000'li yıllarda daha hızlı çözülmesine karşın hala önemli ölçüde devam etmesi ve bilgi toplumuna geçişin tam olarak sağlanamamasıdır. İç göç, genç nüfusun artış hızı ve bu fiziki ve beşeri yatırımlarının bunu destekleyecek oranda arttırılamaması gibi nedenler de işsizliğin yapısal bir nitelik taşımasına neden olmaktadır. Türkiye'de işsizlik sorunu; yoksulluk, çalıştığı halde asgari gelirden ve sosyal güvenceden yoksun olma veya istihdam edildiği halde milli gelire katkı sağlayamama (gizli işsizlik) şeklinde çok boyutlu bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Bekiroğlu, 2010). Türkiye'de farklı işsizlik türlerinin bir arada olması, kayıt dışı istihdam ve gizli işsizlik ve işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü gibi etkenlerin devam etmesi gerçek işsizlik verilerinin yetersiz olmasına ve işsizliğin gerçek boyutlarının saptanmamasına neden olmaktadır.

Şekil 5: Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımının Yıllar İtibariyle Seyri

Toplam İstihdam İçindeki Payı (%)

Kaynak: Global Employment Trends 2012

Türkiye’de GSYİH’nın içerisinde tarımın payı, sanayi ve hizmetler sektörüne oranla hızla azalmaktadır. Diğer yandan, hizmetler sektörünün payı da giderek artmaktadır. 1980 ve 2006 yılları arasında tarım sektörünün payı % 25,5’den % 6’ya gerilemiştir.

Türkiye’de tarım sektöründe çalışanların önemli bir çoğunluğu sektörden koptuktan sonra, hizmetler sektöründe istihdam edilebilmişlerdir. TÜİK verilerine göre, 1980’den beri tarımsal istihdamın azaldığı, sanayinin düşük bir artış oranıyla durağan bir seyir izlediği ve hizmetler kesiminin ise hızlı bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu da tarım sektöründen boşalan işgücünün sanayi tarafından yeterli oranda emilemediği için hizmetler sektörüne bir geçişin yaşandığını göstermektedir. Gelişmiş ülkeler ve AB ülkelerin ise bu süreç tarımdan sanayi sektörüne ve daha sonra da hizmetler sektörüne geçiş şeklinde gerçekleşmiştir (Bkz. www.tuik.gov.tr, 2013). Ancak, tarım sektöründen kopan

işgücünün genellikle vasıfsız olması, tamamının hizmetler sektöründe de yer edinemeyerek istihdam dışı kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle kadınlar için daha belirgindir.

2013 yılında, istihdamın işteki duruma göre dağılımı incelendiğinde, toplam istihdam içinde ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olanların payı % 61,7 işverenlerin payı % 5,2, kendi hesabına çalışanların payı % 19, ve ücretsiz aile işçilerinin payı ise % 13,7) olarak tahmin edilmiştir. İstihdamın eğitim durumuna göre dağılımında ise okur-yazar olmayanların payı % 4,8, lise altı eğitimlilerin payı % 59, lise ve dengi meslek eğitimlilerin payı % 19,6, yüksekokul ve fakülte mezunlarının payı da % 16,6 oranındadır. İstihdam oranı, Türkiye genelinde % 45, kentsel yerlerde % 41,9 ve kırsal yerlerde % 51,8 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK hanehalkı işgücü istatistikleri, 2013).

2011 yılında İşgücüne dâhil olmayan nüfus, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun % 50'sini (26 milyon 867 bin kişi) oluşturmaktadır. İşgücüne dâhil olmayan nüfusun içinde en büyük pay ev işleri ile meşgul olanlara aittir (% 44). Bunu % 16'lık bir oranla öğrenciler, % 14 ile emekliler ve % 13 oranında çalışamaz durumda olan insanlar takip etmektedir. Ev işleri ile meşgul olanların % 74 gibi önemli bir kısmını kentsel yerlerdeki kadınlar oluşturmaktadır (Bkz. www.tuik.gov.tr).

Türkiye'de işgücüne katılımın ve istihdam seviyesinin istenen düzeyde olmamasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan en önemlisi genç nüfusun hızla büyümesidir. Kadınların iş gücüne düşük oranda katılımlarının genel işgücüne katılım oranlarının düşmesine neden olması, toplam iş gücünün neredeyse yarısının lise altı eğitim almış bireylerden oluşması, tarım sektöründeki ücretsiz aile işçiliğinin, kayıt dışı istihdamın ve gizli işsizliğin halen yüksek oranda olması da diğer nedenler arasındadır (Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2011).

Tüm dünyanın ortak sorunu olan işsizlik sorunu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı şekillerde meydana gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde de, işsizlik işgücü piyasasının neden olduğu bir yapıdayken, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha çok sanayi ve hizmet sektörüne geçişin sağlıklı

gerçekleştirilememesi ve hızlı nüfus artışı kaynaklıdır. Kişisel gelir ve milli gelir düşüklüğünün sonucunda beşeri sermaye yatırımlarının yetersiz kalması ve bilgi toplumuna geçişin gerçekleşmemesi de bu ülkelerdeki işsizlik sorununu pekiştirmektedir. Genel olarak ülkemizdeki işsizliğin nedenlerin, şu şekilde özetlemek mümkündür (Tatar, 2006):

- Hızlı nüfus artışına bağlı olarak iş gücü arzının büyümesi
- Ekonomik krizler nedeniyle işyerlerinin kapatılması veya çalışanların işten çıkarılması,
- Sanayide makine yoğun sistemlere geçiş veya yetersiz sanayileşme nedeniyle, bu sektörün tarım sektöründen serbest bırakılan emeğe istihdam yaratamaması (köyden kente göç nedeniyle ortaya çıkan işsizlik),
- Tarım alanında, makinalaşma sonucu ortaya çıkan gizli işsizlik veya istihdam dışı kalma, yine bu alandaki mevsimsel işsizlik,
- Mevcut istihdam alanlarının farklı şekillerde de olsa hem vasıflı hem de vasıfsız emeğin iş beklentilerine uygun olmaması,
- Büyüme hızının ve yatırımların işgücü arzını karşılayacak yeterlilikte olmaması,
- Küresel krizler ve üretim yapısındaki değişiklikler nedeniyle yurtdışında çalışan işçilerin geri dönmesi ve daha az sayıda insanın iş bulmak için yurt dışına gitmesi,
- Sanayide makine-yoğun tekniklerin kullanılması,
- Eğitim seviyesinin ve mesleki eğitim programlarının yetersizliği.

İstihdam konusu 1950'lerden bu yana Türkiye'nin gündeminde artarak yer almaktadır. İşsizlik sorunu, devletin çözüm getirebileceği sorunlar kapsamında ele alınarak 1961 Anayasasında "iş arayan herkese iş imkânının sağlanmasının devlet tarafından yerine getirileceği" öngörülmüştür. 1963 yılından bu yana da, 2014 yılında onuncusu uygulamaya koyulacak olan beş yıllık kalkınma planlarının hepsinde işsizlik ve bu kapsamda eğitim sorununa çözüm tedbirleri yer almaktadır (Yılmaz, 2005).

İşsizlikle mücadele politikalarında mesleki ve teknik eğitime büyük ölçüde yer verilmektedir. Bu kapsamda, beşeri sermaye yatırımlarının arttırılarak, daha

etkin yönlendirilmesi, yaşam boyu eğitim ilkesinin benimsenerek, işgücünü teknolojiye uyumlu hale getirilmeye çalışılması gerekmektedir. Ülkemizde işsizliğin yapısal nitelikte bir sorun olduğu düşünüldüğünde, beşeri sermaye yatırımlarının tek başına yeterli olmayacağı, bunula birlikte, özel girişimciliğin teşvik edilmesi, sanayinin teknolojik yönünün geliştirilmesi ve işgücü verimliliğini artırıcı önlemlerin alınması gerektiği görülmektedir (Gök, 2004).

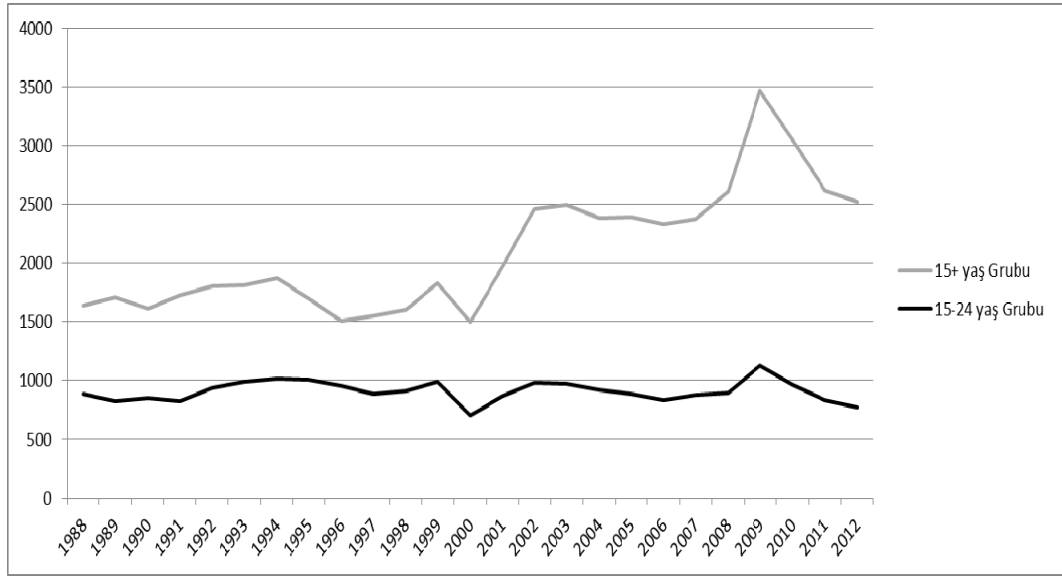
4.2.1. Türkiye’de Genç İşsizliği

Birçok ülkede, genç işsizlik oranları, toplam işsizlik oranlarının üzerinde seyretmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de genç işsizlik yüksek oranlardadır ve gençleri eğitimsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanmışlık gibi birçok sorunla karşı karşıya bırakmaktadır. Özellikle son yıllarda, demografik yapı, hızlı nüfus artışı, eğitim politikalarının ve işgücü piyasalarının yetersizliği gibi birçok nedenlerle işsizlik oranları içinde genç işsizlerin payı da önemli ölçüde artmıştır (Sedat ve Şahin, 2011).

TİSK Raporu’na göre; AB’de 2009 yılında yaşanan krizle birlikte gençlerin eğitimini yarıda bırakması artarak genç nüfusun % 12’si hem eğitim hem de istihdam dışında kaldı. Genç işsizlerin dörtte biri 12 aydan uzun işsizlik sorununa maruz kalırken, 2010 yılında genç işsizlik oranı % 21’e ulaştı (TİSK, 2012). Türkiye’de de 15-24 yaş grubunu içeren genç işsizlik oranı 2013 yılında da yükselmeye devam ederek % 19’a çıkmıştır. Genç işsizlik, kentlerde toplamda % 22,1, kırsalda ise % 12 oranında tespit edilmiştir (Bkz. www.tuik.gov.tr, 2013). Bununla birlikte kayıt dışı istihdam da gençlerin yüksek oranda maruz kaldığı diğer bir istihdam sorunudur. 2011 yılında hazırlanan ‘Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı’nda toplam kayıt dışı istihdam % 43,3 iken gençlerde bu oranın % 58,3 olarak belirlenmiştir. Yeterli mesleki eğitim, nitelik ve bilgiye sahip olmayan gençlerin işgücü piyasasına ilk girişleri kayıt dışı istihdam şeklinde gerçekleşmektedir (Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2011).

Şekil 6: Türkiye’de İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 6’ya baktığımızda genç işsizliğin, 2000’li yıllara kadar işsizlikle paralel seyrettiği görülmektedir. 2001 ekonomik krizinden sonra işsizlik rakamları hızla artarken genç işsizliğin hemen hemen aynı seviyede devam ettiği görülmektedir. 2009 krizi genel işsizlik rakamlarını büyük ölçüce arttırırken genç işsizlik de bu artıştan payını almıştır.

Yapılan araştırmalara göre, 2001 krizinin yaşandığı dönemde (2000-2003) genç kadınların işsizliği 7,4 erkeklerinki ise 5,9 puan artmıştır. 2009 krizinde de genç işsizlik önemli artış gösterirken bu iki ekonomik kriz arasındaki istikrarlı büyüme sürecinde de genç işsizlik oranlarında beklenen düşüş gerçekleşmemiştir (Bkz. www.ilo.org, 2011). Bu durum, gençlerin ekonomik dalgalanmalardan toplam nüfusa oranla daha az etkilendiğini göstermektedir.

Genç işsizliğinin nedeni talep yönüyle ele alındığında ise şu noktalar ön plana çıkmaktadır: Ekonomik konjonktür sonucu yaşanan eksik talep, nitelik ve tecrübe talebi, kısa süreli, mevsimlik, geçici veya gelecek vadetmeyen istihdam koşulları. Ancak, genç işsizliği ele alınırken durumun arz yönü de göz önüne alınmalıdır. Gençler, düşük ücret seviyesindeki iş bolluğu, makul olmayan ücret

talepleri ve yüksek standartlı gelecek beklentisi, iş ahlakı ve çalışma sorumluluğunun henüz tam gelişmemiş olması, nitelik ve tecrübeden yoksun olma ve yüksek nüfus artışı gibi nedenlerle işsizliğe maruz kalmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013).

Genç işsizlik oranlarının yüksekliği, genel işsizlik oranlarının yüksekliğinden daha ciddi sosyoekonomik sorunlar yaratmaktadır. Genç bireylerin iş hayatına hazır oldukları ilk yıllarda karşılaştıkları istihdam sorunu sonucunda, maddi ve manevi olarak zarar görmeleri görece daha olasıdır. Bunun yanı sıra, beşeri sermayenin en temel zenginliği olan genç nüfusun üretim sürecine dahil edilememesi, ülkenin ekonomik kalkınma sürecini olumsuz etkilemektedir (Erdayı, 2009). Genç nüfusun; mevcut enerjisi, yaratıcılığı, yeniliklere ve öğrenmeye daha yatkın olmaları ve esnek olmaları nedeniyle ekonomik değer yaratma potansiyelleri daha fazladır. Genç nüfus potansiyeline sahip ülkelerin bu durumu iyi değerlendirmeleri gerekmektedir, çünkü bu avantaj süreklilik arz etmeyebilir. Türkiye’de yapılan araştırmalara göre genç nüfus avantajının 2040 yılına kadar devam edeceği tahmin edilmektedir. 2040 yılından sonra ise durum demografik fırsat olma niteliğini kaybedecektir (Bayraktar ve İncekara, 2013).

Başta AB olmak üzere birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke genç istihdamını artırma konusunda en etkili çözümün mesleki eğitim programları olduğunun bilincindedir. AB ülkelerinde mesleki eğitimden önce temel eğitim alt yapısının sağlam olması gerektiği görüşü yaygındır. Mesleki eğitim programları; mesleki eğitim ve istihdam edilebilme eğitimi şeklindedir. Bu programların önceliği başta gençler ve sosyal dışlanmaya maruz kalan diğer bireylerdir. Mesleki eğitim programlarında uluslararası nitelik taşıyan birtakım programlar da mevcuttur. İnşaat, el sanatları becerisi, çevresel yönetim gibi birçok alanda eğitimler yer almaktadır. İstihdam edecek yeterlilikte tecrübeye sahip olmayan kişiler için ise istihdam edilebilirlik eğitimleri mevcuttur. İşsizliği önlemek için uygulanan mesleki eğitim programlarının başarısı; verilen eğitimin iş piyasasında karşılığının olmasına, eğitim programının bireye iş tecrübesi kazanmasına ve programın katılımcılara iş bulma olanaklarını sağlamasına bağlıdır (Duruel, 2007).

Türkiye açısından değerlendirecek olursak; genç işsizlik sorununun çözümünde; Türkiye'nin demografik yapısı ışığında, eğitim politikaları ve işgücü politikalarının yeniden ele alınması önemli bir gerekliliktir. Sektörel dönüşümün gerektirdiği ve ihtiyaç duyduğu işgücü niteliğine yönelik mesleki eğitim programları geliştirilmelidir (Yentürk ve Başlevent, 2007). Ancak, yüksekokul ve üniversite mezunlarının, işsizlik oranları içerisindeki payının büyüklüğü; eğitim sürecinin işgücü piyasalarının talep ettiği nitelikleri kazandıramadığını ve/veya işgücü piyasalarının vasıflı işgücü talep edecek yapıda ve ölçekte olmadığını göstermektedir. Bu nedenle mesleki eğitimle birlikte, vasıflı işgücünü kullanacak olan hizmet ve sanayi sektöründe de vasıflı iş gücü talebini arttıracak yatırımların gerçekleşmesi gerekmektedir.

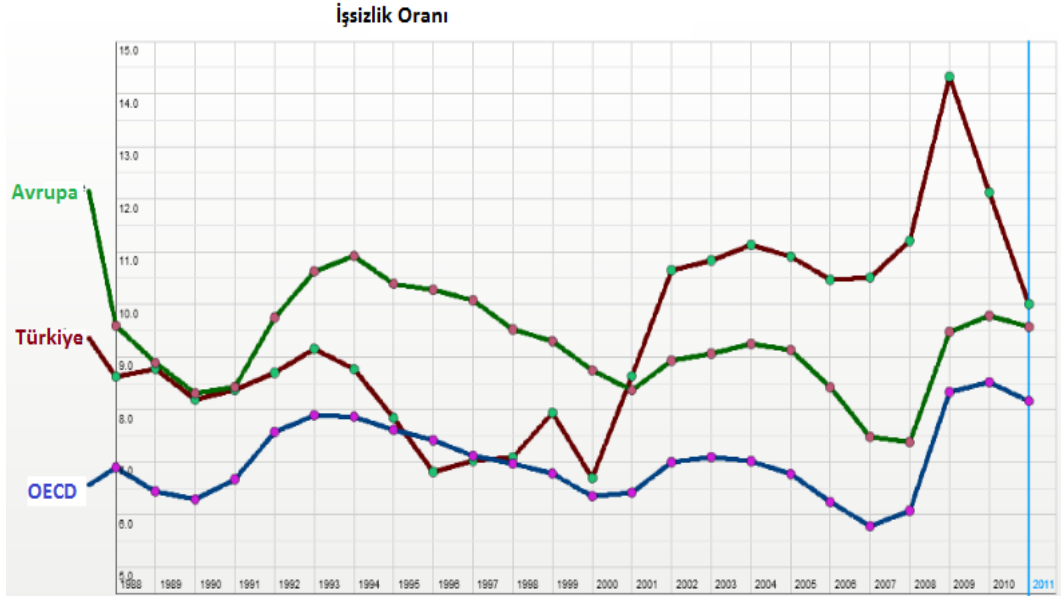
4.3. Türkiye'de İşsizliğin Karşılaştırmalı Görünümü

Ülkemizde eğitim ve istihdam arası ilişkiye baktığımızda; genellikle örgün eğitim ağırlıklı olduğu, eğitim kurumlarından mezunların bilgi beceri ve tutumlarının piyasanın talep ettiği özelliklerden çok farklı olduğu görülmektedir. Bu durum, eğitim ve istihdam arasında kopukluk olduğunu göstermektedir. Birçok Avrupa ülkesinde, işgücü piyasası ile eğitim kurumları arasında sıkı bir ilişki oluşturulmaktadır. Teknolojik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan kurumsal ve örgütsel değişimler, işgücünün eğitim düzeyinin yükselmesini gerektirmektedir. Ancak, genç bir nüfusa sahip olan Türkiye, insan kaynağına yeterli eğitimi verme konusunda başarısız durumdadır (İçli, 2001).

Şekil 7'de Türkiye'deki işsizlik oranı, Avrupa ve OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Türkiye'de işsizlik, 1990'lı yıllarda OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında düşük kabul edilebilecek oranlardadır. Bu dönemde, Türkiye'de işsizliğin düşük görülmesinin asıl nedeni işgücüne katılımın OECD ülkelerine oranla düşük olması, iş bulma umudu olmadığı için iş aramaktan vazgeçen işsizlerin durumunun resmi kayıtlara geçmemesi, özellikle tarım alanında kendi hesabına çalışanların ve ücretsiz aile işçiliğinin yaygın olması olarak tahmin edilmektedir. Ancak, bu dönemde % 8 oranında belirlenen işsizlik, 2001 yılı sonrasında ortama % 10'un üzerine çıkarak hem AB hem de OECD ülkelerinin ortalama işsizlik oranlarına göre daha yüksek seviyede

seyretmeye başlamıştır (Bozdağlıoğlu, 2008).

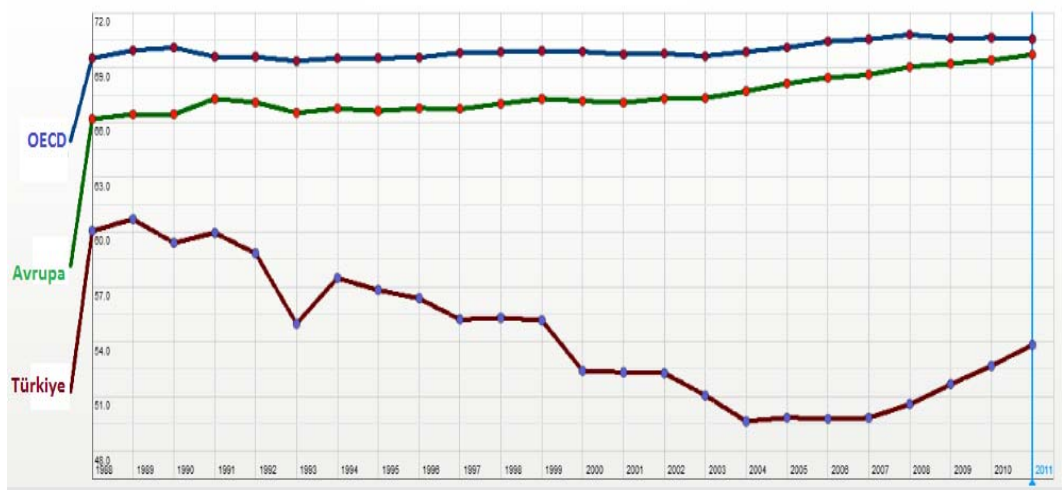
Şekil 7: Türkiye, Avrupa ve OECD Ülkelerinde İşsizlik Oranı

Kaynak: Tuncer Bulutay (1980-1987), OECD, (1988-2011)

AB ve OECD işgücüne katılım oranlarının da incelendiği Şekil 7'de görüleceği gibi, Türkiye'de işgücüne katılım oranları ortalamalara göre oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Türkiye'de işgücüne katılım oranları % 60 seviyelerinden 2007'ye kadar sürekli bir azalma göstererek % 49'luk seviyelere kadar gerilemiş, 2007 yılından sonra ise iyileşme kaydederek % 53 seviyesine gelmiştir. Türkiye'de işgücüne katılım oranının en yüksek olduğu 1989 yılında bile % 60,70 oranı ile AB ortalamasının 6 puan ve OECD ortalamasının yaklaşık 9 puan gerisinde kalmıştır.

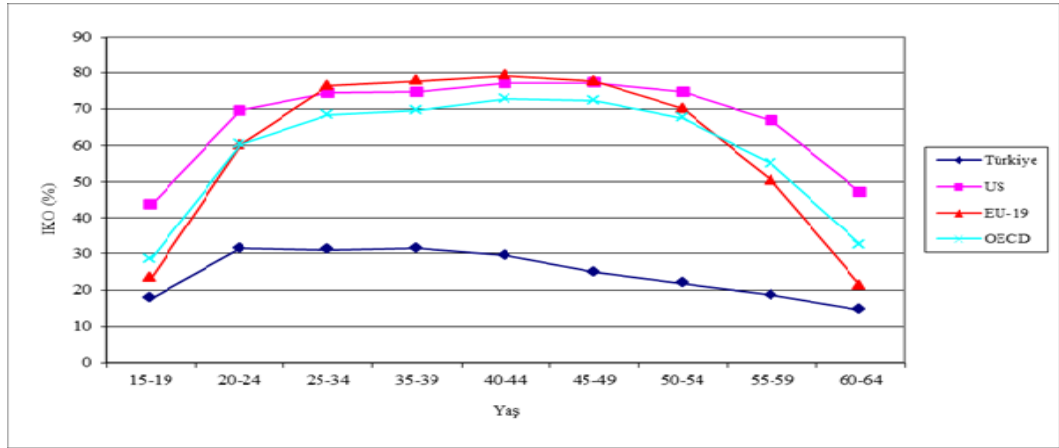
Şekil 8: Türkiye, Avrupa ve OECD Ülkelerinde İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak: OECD, TÜİK

Türkiye’de işgücüne katılım oranlarının düşük olmasının en önemli nedenlerinden biri de kadınların işgücüne katılımının düşük olmasıdır. Kentleşme sürecinde, birçoğu tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olan kadınların kırdan kente göçle birlikte, ev kadını olmaları işgücüne katılım oranlarındaki azalmayı büyük ölçüde açıklamaktadır. Şekil 9’da görüldüğü gibi Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları, gelişmiş ülke ortalamalarına göre çok düşük bir seviyededir.

Şekil 9: Türkiye, Avrupa ve OECD Ülkelerinde Kadınların İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak: Meltem Dayıoğlu, 2013

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının uluslararası oranlara göre düşük olmasının nedenini açıklamaya çalışan ‘yetersiz katılım’ hipotezine göre, özellikle kentsel alandaki kadınların işgücüne katılımının düşük olması, eğitim düzeyinin düşük olmasına, bu da eğitim yatırımlarının yetersiz kalmasına bağlı olarak açıklanmaktadır. TÜİK verilerine göre, kentsel alanda kadınların istihdamının düşük olma oranı eğitim seviyeleriyle paraleldir. Yetersiz katılım döngüsü, düşük verimlilik ve düşük ücretli işler, kayıt dışı istihdam, düşük istihdam, düşük katılım ve düşük eğitim sarmalı içerisinde yenilenerek devam etmektedir (Taşpınar, 2011).

1980’li yıllardan sonra uygulanan ticari serbestleşme politikaları ekonomik büyümeyi arttırmıştır. Ancak, birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ülkemizde de “işgücünün kadınlaşması” süreci tam olarak gerçekleşmemiştir. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların büyük bir bölümü kente göçle birlikte ev hanımı olmaktan memnuniyet duyarken çalışan kadınların içinde ücretsiz aile işçiliği de önemli ölçüde devam etmektedir. Özellikle hizmet sektöründe eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı yüksek olmakla birlikte; ücretli iş-aile uzlaşma politikalarının eksikliği nedeniyle bu katılım da istenen düzeye ulaşamamaktadır. (İlkkaracan, 2012).

Tablo 10: İşsizlik Oranlarının En Düşük Olduğu OECD Ülkeleri ve Türkiye

Ülkeler	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
Kore	3,2	3,4	3,7	3,6	3,2	3,2	3,5	3,7	3,7	3,6
Avusturya	4	4,2	4,4	4,8	3,8	4,4	4,8	5,2	5	4,3
Japonya	4,6	4,6	5,1	5,1	4	3,9	4,1	4,4	4,7	5,3
Meksika	4,8	5,2	5,4	5,5	4	3,7	3,6	3,6	3,9	3,4
Hollanda	5	4,4	4,5	3,7	3,1	3,6	4,3	5,3	5,1	4,2
Lüksemburg	5,1	4,8	4,6	5,2	4,9	4,2	4,6	4,6	5	3,8
Avustralya	5,1	5,1	5,2	5,6	4,2	4,4	4,8	5	5,4	5,9
Almanya	5,8	6	7,1	7,8	7,5	8,7	9,8	10,6	9,8	9,3
Çek cumhuriyeti	6,9	6,8	7,3	6,7	4,4	5,3	7,2	7,9	8,3	7,8
Belçika	7,4	7,2	8,3	7,9	7	7,5	8,3	8,4	8,4	8,2
Türkiye	10,2	9,8	11,9	14	11	10,3	10,2	10,6	10,8	10,5

Kaynak: OECD Harmonised Unemployment Rates, 2012 ve TÜİK verilerinden hazırlanmıştır.

Tablo 10’da işsizlikle mücadelede başarılı sayılabilecek OECD ülkeleri ve Türkiye için işsizlik oranları sunulmuştur. Tablo 10 incelendiğinde işsizlik oranlarının en düşük olduğu ilk on OECD Ülkesi arasında Güney Kore, Avusturya, Japonya, Meksika, Hollanda, Lüksemburg, Avustralya, Almanya, Çek Cumhuriyeti ve Belçika’nın yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, Almanya, Hollanda, Japonya, Avusturya ve Güney Kore’nin istihdam politikalarını başarılı şekilde uyguladıkları söylenebilir. Tablo 12’de ise en yüksek işsizlik oranlarına sahip ülkeler ve Türkiye işsizlik oranları ele alınmıştır (Bayraktar ve İncekara, 2013).

Tablo 11: İşsizlik Oranlarının En Yüksek Olduğu OECD Ülkeleri ve Türkiye

Ülkeler	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
İspanya	23,3	21,7	20,1	18	11,3	8,3	8,5	9,2	10,7	11,2
İrlanda	14,8	14,5	13,7	11,9	6,3	4,6	4,5	4,4	4,5	4,6
Portekiz	14,8	12,9	11	9,6	7,7	8,1	7,8	7,7	6,8	6,4
Slovak cumhuriyeti	13,3	13,4	14,4	12	9,5	11,1	13,4	16,3	18,2	17,6
Estonya	-	12,5	16,9	13,8	5,5	4,7	5,9	7,9	9,7	10
Yunanistan	-	-	12,6	9,5	7,7	8,3	8,9	9,9	10,5	9,8
Macaristan	10,9	10,9	11,2	10	7,8	7,4	7,5	7,2	6,1	5,9
Türkiye	10,2	9,8	11,9	14	11	10,3	10,2	10,6	10,8	10,5
Fransa	10	9,7	9,8	9,5	7,8	8,4	9,2	9,2	9,3	9
Polonya	10,1	9,7	9,7	8,2	7,1	9,6	13,9	17,8	19	19,7

Kaynak: OECD Harmonised Unemployment Rates, January 2012

Tablo 11, OECD ülkelerinden bazılarının işsizlikle mücadelede başarılı olamadıklarını göstermektedir. Bu ülkeler arasında, işsizlik oranlarının en yüksek olduğu on ülke şöyledir: İspanya % 23,3, İrlanda % 14,8, Portekiz % 14,8, Slovak Cumhuriyeti % 13,3, Estonya % 12,5, Yunanistan % 12,6, Macaristan % 10,9, Türkiye, Fransa ve Polonya'da ise % 10 civarında işsizlik oranları görülmektedir. İspanya, İtalya, Portekiz, Fransa gibi ülkeler değişen ekonomik koşullara uyum sağlayamamış ve işsizlik oranları önemli süreli artış göstermiştir (Bkz. www.oecd.org, 2010).

Tablo 12: Ülkelere göre İstihdamın Sektörel Dağılımı

Her İki Cinsiyet	Tarım				Sanayi				Hizmet			
	2000	2007	2010	2011	2000	2007	2010	2011	2000	2007	2010	2011
Dünya	40,5	35,5	34	34,1	20,4	22,1	22,1	22,1	39,1	42,4	43,9	43,8
Gelişmiş Ekonomiler Ve AB	5,5	3,9	3,7	3 8	27,3	25	22,4	22,1	67,3	71,1	73,8	74,1
Orta ve Güney-Doğu Avrupa (AB Dışı) Ve O15	25,8	19,8	20,6	19,9	24,7	25,6	24,4	26,3	49,6	54,6	55 1	53,8
Doğu Asya	47,7	38,9	34,9	35,4	23,4	27,2	28,6	28,2	29	33,9	36,4	36,4
Güney Doğu Asya Ve Pasifik	49,7	44,2	42,5	43,1	16,4	18,3	18,2	18,4	33,9	37,5	39,2	38,4
Güney Asya	59,5	53,1	51,4	51	15,6	19,5	20,7	21	24,9	27,4	27,9	28
Latin Amerika Ve Karayipler	20,5	17,1	16,2	16,0	21,6	22,5	22,2	22	58, 0	60,4	61 6	62
Ortadoğu	22,4	19,1	16,9	16,7	24,4	25,8	25,7	25,7	53,2	55,1	57,4	57,6
Kuzey Afrika	30,5	29,2	28,5	28,4	19,4	21	21,8	21,9	50,1	49,8	49,7	49,6
Sahra Altı Afrika	66,3	62,9	62	62	7,9	8,5	8,5	8,5	25,9	28,6	29,6	29,5
Türkiye	36	23,46	25,15	25 43	17,65	20,8	19,89	19,51	45,34	55,73	54,96	55

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablo 12, istihdamın tarım, sanayi ve hizmet sektörleri arasında dağılımını çeşitli ülke grupları ve Türkiye için göstermektedir. Bu veriler doğrultusunda, Türkiye'nin tarım sektöründe küçülme, sanayide küçük ve hizmetler sektöründe ise daha yüksek bir artış gözlenmektedir. Sanayi sektöründe, gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler ve AB ülkelerinde 2000 yılındaki pay % 27,3 iken, 2010 yılında bu oran % 22,4 olmuştur. Türkiye'de ise sanayi sektöründeki istihdamın payı aynı yıllarda sırasıyla; % 17,65 ve % 19,89'dur. Hizmetler sektöründe ise, gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler ve AB ülkelerinde istihdamın payı 2000 yılında % 67,3'lik orandan 2010 yılında % 73,8'e yükselmiştir. Türkiye'de aynı yıllarda hizmetler sektöründeki istidamın payı sırasıyla % 45'ten % 55'e yükselmiştir.

4.4. İşsizlik ile Mesleki ve Teknik Eğitim İlişkisi

Sanayi ve teknoloji alanında gerçekleşen yenilik ve gelişmeler gelecek yıllarda rutin yetenek gerektiren işlerin daha da azalacağını; bilgi ve yaratıcılığın ön plana çıkması ile birlikte eğitimin istihdam üzerindeki etkisinin daha da artacağını göstermektedir. İletişim ve teknoloji toplumunda bireyin daha iyi yaşam ve çalışma koşullarına sahip olabilmesi ve ekonomik ve sosyal hayata etkin olarak katılabilmesi, büyük ölçüde aldığı eğitimin yapısına ve niteliğine bağlıdır. Bununla birlikte, işlenmelerin rekabet gücü açısından en önemli faktör haline gelen kalifiye işgücü 21. yüzyılda daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle, eğitim alanında yapılan iyileştirmeler ve reformlar genellikle mesleki ve teknik eğitim yönüdür (Bkz. www.meb.gov.tr, 2012).

Günümüzde düşük düzeyde vasa sahip bireyler, iyi eğitim almış bireylere oranla daha zor istihdam edilmektedir. Bununla birlikte bireyin istihdamının sürekliliğinin ve elde ettiği kazancının da aldığı eğitimden etkilendiği bilinmektedir. Gelişmiş ülkelerde, örgün mesleki eğitimin tek başına, istihdamın sürekliliğini sağlamada yetersiz olacağından hareketle tüm örgün ve yaygın eğitimleri kapsayan ‘yaşam boyu eğitim’ politikaları geliştirilmektedir.

Yaşam boyu eğitim programları, işgücüne küresel ekonominin yeni koşullarına uygun olarak değişen üretim ve hizmet yapısına uyum sağlayabilmesi için gerekli esnekliği kazandırmayı hedeflemektedir. Sürekli mesleki ve teknik eğitimin en önemli amacı, genç insanları iş dünyasına hazırlayan temel bilgi ve meslek becerilerinin kazandırılmasının yanı sıra bu becerilerin sürekli geliştirilmesini sağlamaktır. Bu şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerini sağlıklı kullanması mümkün olacaktır.

AB ülkeleri, yaşam boyu eğitim politikası kapsamında üye ülkelerdeki tüm bireylerin sahip oldukları yeterliliklerin uluslararası düzeyde tanınması amacıyla Avrupa Yeterlilik Çerçevesi’ni (AYÇ) oluşturarak; genel, mesleki ve teknik eğitim ve yükseköğretim dahil olmak üzere her düzeyde edinilen yeterlilikleri; bireyin bildikleri ve yapabildikleri odaklı bir sektörel ve uluslararası yeterlilik çerçevesinde saptama yoluna gitmiştir. Bu çerçevede, ulusal ve sektörel seviyede yeterliliklerin ve sistemlerinin birbirleriyle ilişkilendirilmesi vatandaşların sahip

oldukları yeterliliklerin aktarılması ve tanınmasını kolaylaştıracaktır (Bkz. www.mesbil.meb.gov.tr).

Ülkemizde ise ilk ulusal meslek standardı, 25/8/2009 tarihinde yayımlanmıştır. 3/9/2009 tarihinde Ulusal Yeterlilik Sistemi (UYS) bağlamında kuruluşların görev ve sorumluluklarının belirlenmesi ve kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması amacıyla; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Yüksek öğretim Kurulu Başkanlığının temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen toplantı sonucunda; ülkemizde mesleksizlik sorunu bulunduğu, işgücümüzün istihdam edilebilirliğinin artırılmasının gerektiği, ancak örgün ve yaygın meslekî ve teknik eğitim ve öğretimin yetersiz olduğu, meslekî ve teknik eğitim programlarının, ulusal meslek standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi gerektiği saptanmıştır. Ayrıca, eğitim ve istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi gerekliliği konusundaki çalışmaların yetersiz olduğu kararına varılmıştır (Bkz. www.izmiriplanliyorum.org, 2013).

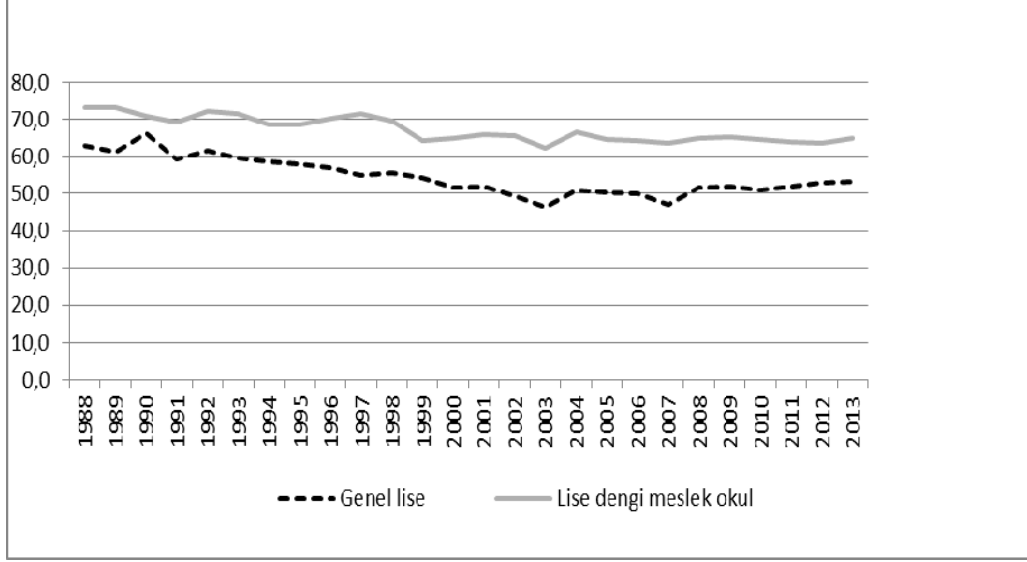
Türkiye'deki işsizlik sorununun bazı gelişmiş ülkelerden daha ciddi boyutlara ulaşmasına neden olan önemli etkenlerden biri genç nüfus yoğunluğuna paralel olarak genç işsizlik oranlarının da oldukça yüksek olmasıdır. Türkiye gibi genç işsizliğin yoğun olduğu ülkelerde, işgücü talebinin yapısı belirlenerek buna uygun mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi daha da önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda zorunlu örgün öğretim kapsamında genç bireylere temel meslek eğitiminin kazandırılması meslek ve teknik liselerin asli işlevidir.

4.4.1. Türkiye'de Genel Lise ve Meslek Lisesi Mezunlarının İşgücü Piyasasındaki Konumu

Daha önce de belirtildiği gibi, ülkemizde işgücüne katılım oranları genel olarak birçok OECD ve AB ülkesine oranla daha düşük seviyelerdedir. 2013-2015 Orta Vadeli Plan kapsamında; aktif işgücü programlarının yaygınlaştırılması, vasıflı işgücünün ve işgücü piyasasına katılımı sağlayıcı politikalar geliştirilmesi yoluyla ekonomik büyümenin istihdama yansması hedeflenmektedir. Ayrıca, yeni istihdam olanakları yaratılması, mevcut istihdam alanlarının geliştirilmesi için; ithalata bağımlılığı azaltarak, ihracatın artırılması maksadıyla bazı

sektörlerdeki yatırımların desteklenmesi gerektiği öngörülmüştür (Şahin ve Sevimli, 2013).

Şekil 10: Türkiye’de Lise Mezunları Arasında İşgücüne Katılım Oranı

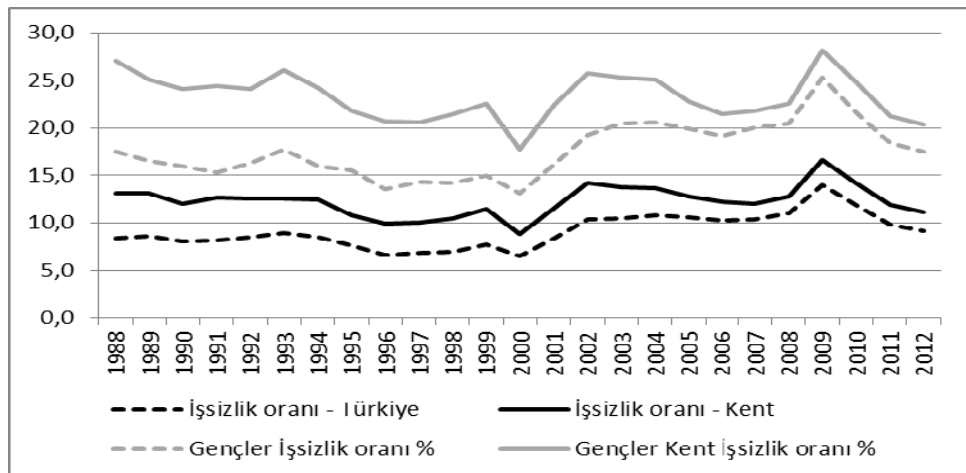
Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Ülkemizde 1988–2013 yılları arasında genel lise ve meslek teknik lisesi mezunlarının işgücüne katılım oranlarına baktığımızda, orta öğrenim seviyesinde mesleki eğitim alanların işgücüne katılım oranlarının genel lise mezunlarından genel olarak % 10 civarında daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, 2000-2003 yılları arasında genel lise mezunlarının işgücüne katılım oranı düşüş gösterirken 2003 yılına kadar bu düşüştten etkilenmemişlerdir. Bununla birlikte, meslek lisesi mezunlarının, genel lise mezunlarının 2007 yılında yaşadıkları düşüştten daha az oranda etkilendiği de görülmektedir.

Tablo 13: Türkiye ve Kent Bazında İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik oranı - Türkiye	İşsizlik oranı – Kent	Gençler İşsizlik oranı %	Gençler Kent İşsizlik oranı %
1988	8,4	13,1	17,5	27,1
1989	8,6	13,1	16,5	25,1
1990	8,0	12,0	16,0	24,1
1991	8,2	12,7	15,3	24,4
1992	8,5	12,6	16,3	24,1
1993	8,9	12,6	17,7	26,1
1994	8,5	12,4	16,0	24,2
1995	7,6	10,8	15,5	21,8
1996	6,6	9,9	13,5	20,7
1997	6,8	10,0	14,3	20,6
1998	6,9	10,5	14,2	21,4
1999	7,7	11,4	15,0	22,6
2000	6,5	8,8	13,1	17,7
2001	8,4	11,6	16,2	22,4
2002	10,3	14,2	19,2	25,7
2003	10,5	13,8	20,5	25,3
2004	10,8	13,6	20,6	25,1
2005	10,6	12,8	19,9	22,8
2006	10,2	12,2	19,1	21,4
2007	10,3	12,0	20,0	21,8
2008	11,0	12,8	20,5	22,6
2009	14,0	16,6	25,3	28,2
2010	11,9	14,2	21,7	24,8
2011	9,8	11,9	18,4	21,2
2012	9,2	11,1	17,5	20,3

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 11: Türkiye ve Kent Bazında İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 11 incelendiğinde; işsizlik oranı ile kent işsizlik oranının, genç işsizliği ile de kentteki genç işsizliğinin arasında paralel bir durum gözlenmektedir. Kentteki işsizlik oranı belirgin bir şekilde Türkiye genelinin üzerinde bir oranda devam etmektedir.

4.4.2. Genel Lise ve Meslek Lisesi Mezunlarının İşsizlik Oranlarının İstatistikî Analizi

4.4.2.1. Metodoloji

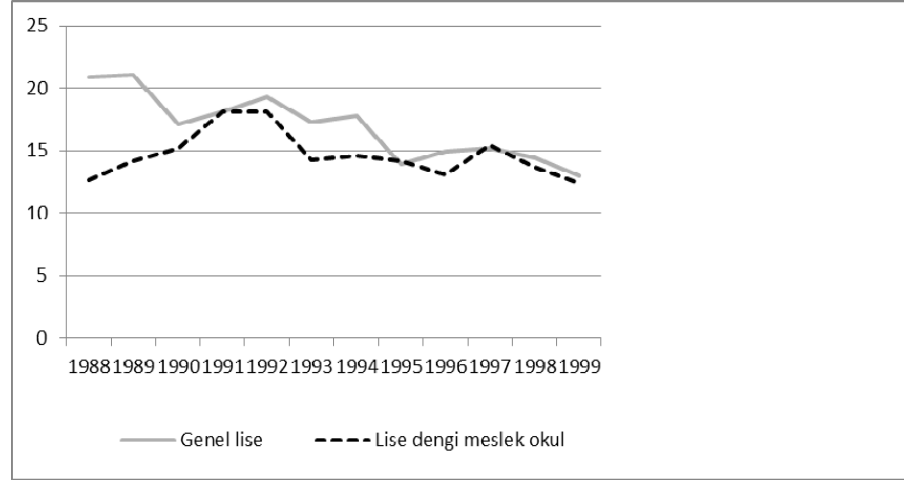
TÜİK'in 1988-2013 eğitim durumlarına göre işsizlik verilerinden yola çıkarak yapılan analizde; Türkiye genelinde mesleki ve teknik eğitim veren liseler ve genel lise mezunlarının işsizlik oranları baz alınarak, mesleki ve teknik eğitimin istihdama olumlu etkisi olup olmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Buradaki istatistiksel test için oranlar farkı yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, genel lise mezunları ve meslek teknik lisesi mezunları işsizlik oranları, sırasıyla P_1 ve P_2 olarak tanımlanmış ve bu iki oran arasında anlamlı bir fark olup olmadığı istatistikî olarak test edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, oranlar farkına ilişkin güven aralığı şu şekilde oluşturulmuştur:

$$(P_1 - P_2) \mp z_{\alpha/2} \sqrt{\frac{P_1(1 - P_1)}{n_1} + \frac{P_2(1 - P_2)}{n_2}}$$

Eğer söz konusu her iki grup için oran farkları arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark yoksa, oluşturulan güven aralığının sıfırı içermesi beklenir.

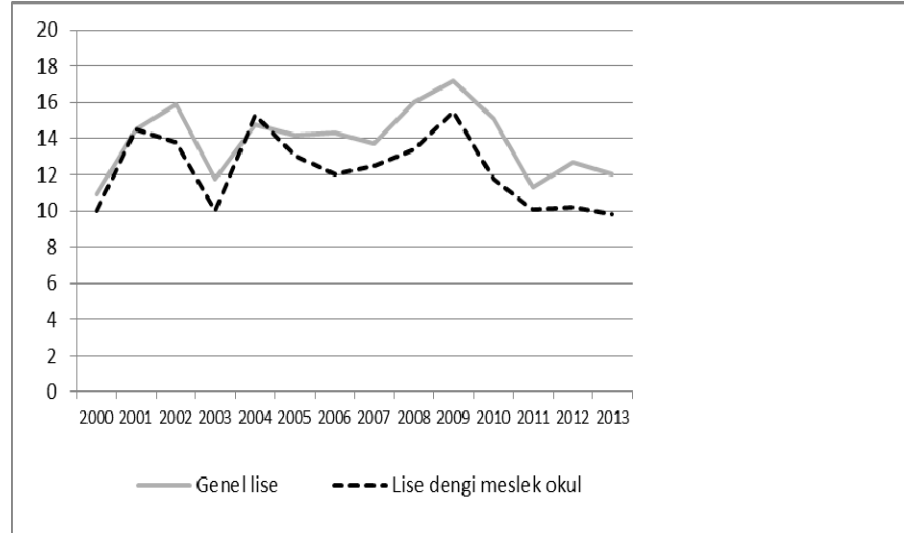
4.4.2.2. Türkiye Geneli için Analiz Sonuçları

Şekil 12: Türkiye’de 1988–1999 Dönemi için İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Şekil 13: Türkiye’de 2000- 2013 Dönemi için İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Yıllara göre genel lise ve meslek lisesi ortalama oranları

Yıllar	Genel	Meslek
1988-99	16,47391	13,81739
2000-2013	13,77091	12,66727

İşsizlikten İstihdam oranları bulma (1-n)

1988-99	İşsizlik	istihdam
Genel	0,164739	0,835261
Meslek	0,138174	0,861826

$$(0,165 - 0,138) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,165(1-0,835)}{23} + \frac{0,138(1-0,862)}{23}} = 0,2336$$

$$(0,835 - 0,862) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,835(1-0,165)}{23} + \frac{0,862(1-0,138)}{23}} = 0,1805$$

2000-2013	İşsizlik	istihdam
Genel	0,137709	0,862291
Meslek	0,126673	0,873327

1988-2013	İşsizlik	istihdam
Genel	0,145679	0,854321
Meslek	0,130064	0,869936

$$(0,146 - 0,130) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,146(1-0,854)}{23} + \frac{0,130(1-0,870)}{23}} = 0,1836$$

$$(0,854 - 0,870) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,854(1-0,146)}{23} + \frac{0,870(1-0,130)}{23}} = 0,2148$$

Olasılıklar farkı	İşsizlik	istihdam
Genel	0,145679	0,854321
Meslek	0,130064	0,869936

Genel liselerde İşsizliğin istihdama oranı;

$$\frac{0,1456}{0,8543} = 0,1705$$

Meslek Liselerinde İşsizliğin istihdama oranı;

$$\frac{0,1300}{0,8699} = 0,1495$$

Genel liseler ile meslek liseleri İşsizlik istihdam oranı;

$$\frac{0,1705}{0,1495} = 1,1405$$

Göreceli olasılıklara oranının 1'e yakın olması, ülkemizde mesleki teknik lise mezunlarının istihdamının genel lise mezunlarının istihdamına oranla anlamlı bir fark yaratmadığını göstermektedir.

4.4.2.3. Kentsel Bölgeler için Analiz Sonuçları

Daha önce de tartışıldığı üzere, genel işsizlik oranları ve kentsel işsizlik oranları tarım sektöründe ücretsiz aile işçiliğinin yaygın olması nedeniyle önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu nedenle analiz sadece kentsel işgücü verileri kullanılarak tekrarlanmıştır.

Yıllara göre Kentlerde Genel Lise ve Meslek Lise Oranları Ortalamaları

Yıllar	Genel	Meslek
1988-99	16,79167	13,91667
2000-2012	14,25385	13,18462

İşsizlikten İstihdam oranları bulma (1-n)

1988-99	İşsizlik	istihdam
Genel	0,16792	0,83208
Meslek	0,13917	0,86083

$$(0,168 - 0,139) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,168(1-0,832)}{12} + \frac{0,139(1-0,861)}{12}} = 0,3170$$

$$(0,832 - 0,861) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,832(1-0,168)}{12} + \frac{0,861(1-0,139)}{12}} = 0,2595$$

2000-2012	İşsizlik	istihdam
Genel	0,14254	0,85746
Meslek	0,13185	0,86815

1988-2012	işsizlik	istihdam
Genel	0,15472	0,84528
Meslek	0,13536	0,86464

$$(0,155 - 0,135) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,155(1-0,845)}{12} \frac{0,135(1-0,865)}{12}} = 0,3010$$

$$(0,845 - 0,865) \mp 1,96 \sqrt{\frac{0,845(1-0,155)}{12} \frac{0,865(1-0,135)}{12}} = 0,2623$$

Olasılıklar farkı	İşsizlik	istihdam
Genel	0,15472	0,84528
Meslek	0,13536	0,86464

Genel liselerde İşsizliğin istihdama oranı;

$$\frac{0,1547}{0,8452} = 0,1830$$

Meslek Liselerinde İşsizliğin istihdama oranı;

$$\frac{0,1353}{0,8646} = 0,1564$$

Genel liseler ile meslek liseleri İşsizlik istihdam oranı;

$$\frac{0,1830}{0,1564} = 1,1700$$

Kent bazında da meslek teknik liselerinin genel liselere oranla anlamlı derecede istihdam yaratmadığı görülmektedir.

4.5. İşsizlikle İlgili Alınan Önlemler ve Yapılan Çalışmalar

Son yıllarda bütün dünyada ülkelerin en önemli sorunlarından biri haline gelen işsizliğe karşı mücadele politikaları; Türkiye’de de işgücünün niteliğinin artması ve istihdam edilebilirliğinin sağlanması, mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması, istihdam alanlarının ve olanaklarının artırılması kapsamında çok sayıda plan ve çalışma ile devam etmektedir.

Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006- 2010), Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007- 2013), Milli Eğitim Bakanlığı Çalışma Programı, Orta Vadeli Program (2008- 2010), Hükümetin 2008 yılı programı, 60. Hükümet Programı Eylem Planı (2008- 2012), Milli Eğitim Bakanlığı Şura Kararları, AB Müktesebatına Uyum Programı ve Vizyon 2023 belgeleri, TÜSİAD Türkiye’deki Mesleki Eğitim ve Öğretim Strateji Belgesi (2010-2013) gibi belge ve eylem planları bu çalışmaların en bilinenleridir.

15 Eylül 2010 Tarihinde başlayan Avrupa 2020’nin “İlerleyen Gençlik” bildirgesinde gençlerin istihdamını kolaylaştıran çok sayıda destek programları yer almaktadır. Bunlar risk altında olan gençlere yönelik destekler, gençlerin iş hayatına atılması için sunulan yardımlar, gençlere çeşitli sosyal güvenlik ağları ve genç girişimcileri teşvik eden çok sayıda destek planları şeklinde çeşitlenen çok kapsamlı programlardır.

AB 2020 stratejisi özellikle genç işsizliği azaltıcı ve genç istihdamı teşvik edici destek programlarıyla örnek bir belge niteliği taşımaktadır. Belgede, orta öğretim aşamasında verilen mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun nitelikte olmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda, mesleki eğitim staj veya çıraklık eğitimi şeklinde daha uygulamalı ve iş deneyimi edindirme amaçlı programların son derece önemli olduğu öngörülmüştür. Diğer yandan, yaygın mesleki eğitim kapsamında, mesleki eğitim kurslarının da gelişmesine önem verilmiştir (Bayraktar ve İncekara, 2013). Ülkemizde de 2012 ve 2014 yıllarını kapsayan Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi, mesleksiz ve istihdama yönelik bir mesleği olmayan genç işsizlere, dezavantajlı gruplara mesleki yeterlilik kazandırmak ve mesleki teknik eğitim kurumlarını iyileştirmek gençlere ve risk altındaki gruplara yönelik AB stratejisine benzer tedbirler

içermektedir.

Ülkemizde meslekî ve teknik eğitim, eğitim ve istihdam ilişkisi, Ulusal Yeterlilik Sistemi konularında hazırlanan strateji belgeleri, raporlar, protokoller, eylem planları, çözüm önerileri Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından derlenerek işbirliği esaslarına yönelik somut alanlar belirlenmiş ve başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ya da yeni haliyle Kalkınma Bakanlığı başta olmak üzere pek çok sivil toplum örgütünün de dâhil olduğu bir çalışma sonucunda, İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlenmesi Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu plan dahilinde eğitim ve istihdam ilişkinin güçlendirilmesi amacıyla kurumlar arası işbirliğinin artırılması, AB'nin belirlediği unsurlara uygun bir ulusal yeterlilik çerçevesi oluşturulması, mesleki yeterlilik belgesi sahiplerinin istihdam etmelerinin ve işyeri kurmalarının kolaylaştırılması ve mesleki bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin artırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Bkz. www.izmiriplanliyorum.org, 2012).

Mesleki eğitim ve istihdam ilişkisinin geliştirilmesi için yapılan başlıca çalışmalardan biri olan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda mesleki ve teknik eğitimde modüler ve esnek bir sisteme geçilerek yükseköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki mesleki eğitimde program bütünlüğünün sağlanması gerektiği ortaya koyulmaktadır. Bununla birlikte, Organize Sanayi Bölgeleri ve özel sektörün mesleki eğitim faaliyetlerinde etkin bir biçimde rol almasının gerekliliğine de vurgu yapılmaktadır. Bu gereklilikle ilgili olarak, Milli Eğitim Bakanlığı ile Koç Holding arasında 2006 yılında "Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır. Ülkemizdeki işsizlik ve vasıflı işgücü ihtiyacı sorununun çözümü için "Meslek Lisesi Memleket Meselesi" (MLMM) sloganı ile hareket eden proje; mesleki teknik eğitim konusunda devletle iş dünyası arasında işbirliğini sağlamayı amaçlayan önemli bir adımdır.

Bu yöndeki çalışmalar Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD) üyesi 30'dan fazla şirket ve yaklaşık 300 gönüllünün katılımıyla 26'dan fazla meslek lisesine ve 8.000 meslek lisesi öğrencisine ulaşmıştır. Proje kapsamında, şirketler ve alanlarında eğitim veren meslek liseleri arasında işbirliği sağlanarak, gençlerin istihdam edilebilirliği ve işletmelerin ihtiyaç duyduğu vasıflı insan kaynağının

yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu eşleştirmeler, okullar ve işletmelerin ihtiyaç ve olanaklarına bağlı olarak meslek lisesi öğrencilerine burs, staj ve gönüllü koçluk desteği sağlanmasının yanı sıra meslek ve teknik liselerdeki eğitimin altyapısının sağlamlaştırılıp günümüz teknolojileri ile uyumlu hale getirilmeleri için gerekli malzeme ve laboratuvar imkânlarını da sağlamaktadır. Okul-İşletme Eşleştirme Modeli, öğrencilere; burs, müfredat geliştirme, laboratuvar desteği, kişisel gelişim hizmetleri, mesleki eğitim, staj ve istihdam desteği gibi önemli katlılar sağlamaktadır. Mesleki eğitim veren okullar ile işletmeler arasında sektörel alanda işbirlikleri geliştirilmesi mesleki eğitim ve istihdam ilişkisini de kuvvetlendirmektedir. Eğitim Reformu Girişimi kapsamında, 2010 yılında meslek eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla başlatılan "Meslek Eğitiminde Kalite İçin İşbirliği projesi" 2012 yılında tamamlanmıştır (Bkz. www.koc.com.tr). Okul-İşletme Eşleştirme Modeline dayalı işbirliklerinin geliştirilmesi ve yaygınlaşması sonucu; eğitim istihdam bağlantısı kuvvetlenerek gerek işletmeler, gerekse işgücü açısından daha verimli bir eğitim ve istihdam ortamı sağlanması amaçlanmaktadır.

Dokuzuncu kalkınma planıyla ulaşılmak istenen diğer bir hedef ortaöğretimde meslek okullarına devam eden öğrencilerin payını % 50'ye çıkarmaktır. Bu doğrultuda ihtiyaç duyulan mesleki vasıflar tespit edilerek, daha işlevsel programlar hazırlanması ve mevcut programların daha güncel hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Vizyon 2023 Planında da hedeflenen; bireylerin geliştirilmeye ve yenilenmeye daha açık bir mesleki eğitim almasının sağlanması ve zaman içinde farklı meslek dallarında faaliyet gösterebilmeleri için yaşam boyu eğitim anlayışına uygun gerekli alt yapıların oluşturulmasıdır (Şencan, 2007).

Mesleki eğitim ve istihdam ilişkisini güçlendirme adına gerçekleştirilen diğer önemli çalışmalardan biri de, 2012 yılından bu yana Toyota, Fiat, Temsa, Mitsubishi ve Komatsu gibi önde gelen otomotiv firmalarının Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa endüstri meslek liselerinin bünyesinde mesleki eğitim laboratuvarları ve sınıfları açarak, öğrencilere bir yandan kaliteli eğitim öğretim imkânı sunarken diğer yandan eleman ihtiyaçlarını gidermektedirler. Adı geçen firmaların yatırım yaptığı Teknik ve Endüstri Meslek Liselerinde kendi sınıflarını oluşturarak, not durumlarına göre seçilerek, eğitim-öğretim gören öğrenciler gelecekte istihdam sorunu yaşamamaktadırlar. Şehit İdari Ateşe Bora Suelkan

Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nin müdürü Okulun Müdürü Uğur Alptürk yaptığı açıklamada, otomotiv sektöründe ara teknik eleman konusunda büyük bir açığın bulunduğunu ve meslek liselerinin bunun kapatılmasında önemli rol oynadığını belirtmiştir. Alptürk'e göre bu bölümlerden mezun olan öğrenciler adı geçen firmaların yanı sıra çeşitli fabrikalarda da istihdam alanı bulabilmektedirler. Oto tamir bakım ve servisleri de açarak KOBİ olarak ekonomiye katkı sağlayabileceklerini belirtmiştir (<http://www.haberler.com/ozel-sektorun-sahip-ciktigi-meslek-lisesi>).

2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından başlatılan 'Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji'nin amacı ülkemizde hayat boyu öğrenme alt yapısının oluşturularak bilgi toplumuna geçişe zemin hazırlanması ve mesleki eğitimde bugün kullanılan modüllerin güncel ihtiyaçlara göre gözden geçirilerek yeni meslek alanlarına yönelik güncelleme mekanizmasının oluşturulması amaçlanmaktadır. Çocukların ve gençlerin ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri yönünde ve ölçüsünde, uygun alanları ve programları seçmelerine yardımcı rehberlik hizmetlerin geliştirilmesi de strateji kapsamında ele alınan konular arasındadır. Okul ve ilk iş durumu arasında bağlantıyı kuvvetlendirmesi ve yeniden istihdam için belirli mesleki eğitim ve rehabilitasyon geçiş programlarının geliştirilmesi de önemli tedbir önerileri içinde yer almaktadır (Bkz. www.meb.gov.tr).

Mesleki eğitim ve istihdam ilişkisinin güçlendirilmesine yönelik hazırlanan ve uygulanan tüm uygulamalara rağmen ülkemizde çok sayıda işletme halen kalifiye eleman yetersizliğinden dolayı eksik kapasitede ve düşük verimlilikle çalışırken, işsizlik oranları artmaya devam etmektedir.

4.6. Çözüm Önerileri

Ülkemizde mevcut ve geleceğe yönelik meslek alanlarını, genel ve yerel düzeydeki işgücü piyasası durumunu ve gereksinimlerini, mesleki ve teknik eğitim mezunlarının işgücü piyasasındaki durumunu belirleme çalışmaları oldukça yetersiz düzeydedir. Kamu ve özel sektör kuruluşlarının istihdama yönelik çalışma ve hizmet planlarının başarısı, önemli ölçüde mesleki ve teknik eğitim programlarının geliştirilmesine bağlıdır. Öğrencilerin işgücü piyasasına

geçişlerini kolaylaştırmaya yönelik düzenlemelerin sağlıklı yapılabilmesi için kısa ve uzun dönemde işgücü piyasalarının ihtiyaç analizlerinin belirlenmesi gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010) Ekonomik yaklaşımların yanı sıra, bireyin, kültürel ve sosyal açıdan da gelişiminin de mesleki eğitim politikalarının öncelikleri arasında yer alması gerekmektedir. Günümüzde mesleki eğitiminden beklenen ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmişliğini arttırarak refah seviyesini yükseltmektir (Anapa, 2008).

Uluslararası gelişmişlik farklarının büyük ölçüde beşeri sermaye yatırımları ve beşeri sermayenin niteliği ile ölçüldüğü günümüzde, istihdamın sağlanması ve istihdam edilen kişilerin vasıflı hale getirilmesi, sağlam temeller üstüne oturtulmuş bir mesleki teknik eğitim sisteminin oluşturulması büyük oranda önemlidir. Fakat bu eğitim yatırımının istenilen ölçüde faydalı olabilmesi için sanayi ve hizmet sektörlerinin istihdam yaratma kapasitelerinin de artması gerekmektedir. Bu noktada, üstünde durulması gereken asıl konu ise mesleki teknik eğitim ve istihdam ilişkisinin sağlamlaştırılmasıdır.

Dünyada önemli bir yatırım türü ve istihdam alanı olarak göze çarpan özel sermaye yatırımlarının ülkemizde de etkin olarak istihdam sağlaması için; girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek yatırımların derinliğinin ve çeşitliliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde başta mevzuat ve bürokrasiden kaynaklanan engeller giderilmeli; enerji ve istihdam maliyetleri düşürülmelidir. İstihdam alanları genişletilip, eğitilmiş işgücünü talep etmedikçe, verilen mesleki eğitim istihdam hedefine ulaşamayacaktır.

Meslek teknik liselerinde mevcut ve yeni açılacak olan bölümlerin iş piyasasının yapısı ve talepleri doğrultusunda tasarlanması, mezun olan öğrencilerin aldıkları eğitime uygun alanlarda ve görece daha yüksek ücretlerle istihdam etmelerini sağlamakta birlikte firmalara talep ettikleri nitelikte ara eleman bulma imkânı sağlamış olacaktır.

MÜSİAD tarafından 2012 yılında hazırlanan “Küresel Kriz ve İstihdam Raporu” na göre; fiziki sermaye ve işgücü iktisadın azalan getiriler yasasına tabi olurken eğitilmiş ve kalifiye insan kaynağı halen artan getiriler elde edebilmektedir. Buna bağlı olarak ülkemizde istihdam artışı, verimlilik ve emeğin

dönüşümünün paralel olması gerektiği halde; beşeri sermaye ekonomik büyümeye yeterli oranda katkı sağlayamamaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerdeki beşeri sermaye düzeyine gelebilmesi ve orta gelir düzeyinin üstüne çıkabilmesi için gelişmiş ülkelere oranla düşük kalan eğitim yatırımlarının arttırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Raporda mesleki eğitimle ilgili olmayarak; işveren-işçi ilişkisinin işçi yararına iyileştirilmesi diğer yandan yüksek kıdem tazminatının işverenleri zorlayarak emek piyasalarını katılaştırdığı ve pek çok OECD ülkesinde olduğu gibi daha esnek çalışma biçimleri üzerinde uzlaşılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu rapor kapsamında ele alınan diğer bir istihdam sorunu da ülkemizde istihdam edilen her 10 kişiden dördünü ilgilendiren ve açlık sınırının altında olan asgari ücrettir. Orta öğrenimden sonra firmalarda ara elaman olarak ve asgari ücretle istihdam edilecek olma kaygısı, üniversiteye geçişin görece zor olduğu meslek liselerine talebi olumsuz etkilemektedir. Bu durumun engellenmesi için vasıflı beşeri sermayenin yarattığı verimlilik artışının ücretlere yansıtılması gerekmektedir (MÜSİAD, 2012).

Son yıllarda işsizliğe karşı geliştirilen en önemli çözümlerden birisi esnekliktir. Esneklik, is yaşamının katı kurallarının esnetilerek çalışma süreleri, is akdiyle ilgili yasalar ve yükümlülükler konusunda daha fazla serbesti getirilmesini öngörmektedir. Esneklik ile işgücü piyasasındaki gereksiz kontrollerin kaldırılmasının piyasayı güçlendireceği ve yeni istihdam alanları yaratabileceği düşünülmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008). Ancak, esneklik tartışmaları beraberinde güvencesizlik tartışmalarını da getirmekte ve çalışma ekonomisinde halen tartışıla gelen bir konu olmayı sürdürmektedir.

Türkiye’de ulusal bir istihdam stratejisi oluşturmak için 2009 yılında İstihdam Danışma Kurulu kurulmuştur. Kurulun oluşturduğu ulusal istihdam stratejisinde temel olarak; bütüncül yaklaşım, fırsat eşitliği sağlama, işten çok insanı koruma, işverenlerin yükünü arttırmamak, sosyal diyalog ve istihdamı özendirici yaklaşım ilkeleri üzerinde durulmuştur. İstihdamı arttırmayı hedefleyen politikaların başında bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için kalkınma öncelikli bölgelere yapılan yatırımlar ve teşvikler bulunmaktadır. Bunlar kişi başına düşen GSYH’nin düşük olduğu bölgelerde istihdam sağlayan işverenlere uygulanan vergi indirimleridir. Bununla birlikte kadın ve genç istihdamını

arttırmaya yönelik teşvikler de; işverene, vergi ve sigorta prim payında yapılan indirimler şeklinde gerçekleşmektedir. Oldukça başarılı politikalarıdır. Ayrıca engelli çalışanların sigorta primlerine ait hazine desteği de engelli istihdamını arttırarak hem ekonomik hem de sosyal bir katkı yaratmaktadır (Biçerli, 2011).

İşsizlik konusunda aktif istihdam politikaları daha kalıcı çözümler sağlamakla beraber; işsizlik sigortası, ihbar tazminatı, kıdem tazminatı, erken emeklilik gibi pasif istihdam politikalarının uygulanması da tamamlayıcı nitelikte olduğundan önemli kabul edilmektedir. Ancak, pasif istihdam politikalarıyla istihdamın artırılarak işsizlik oranlarının azaltılması özendirilmeyerek işsizlerin maddi açıdan desteklenerek işsizliğin neden olabileceği bireysel ve toplumsal zararların en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Bu politikalar sıklıkla gelişmiş ülkelerde uygulanmaktadır (Bulut, 2010).

Mesleki ve teknik lise mezunlarının istihdam edebilmesi açısından mesleki yeterlilik standartlarının oluşturulması ve uygulanması kadar ulusal meslek standartlarının ortaöğretim kurumlarının eğitim programlarında uygulanması gerekmektedir. Mesleki eğitimin iyileştirilmesi kapsamında öğretmenlerin de yeterliliklerinin arttırılması gerekmektedir. Ayrıca orta öğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimin öğrencilere uluslararası düzeyde bir yeterlilik ve nitelik kazandırması da önem taşımaktadır. Bu nedenle öğrencilerin en az bir yabancı dili iyi bilecek şekilde eğitim alması ve alınan diplomaların yurt içi ve yurt dışında bir mesleki yeterlilik belgesi niteliğinde olması sağlanmalıdır.

SONUÇ

Eğitim, bireye mesleki ve akademik anlamda bilgi ve beceri kazandıran, bireyin kültür düzeyini yükselterek kendisinin ve bireylerden meydana gelen toplumun gelişmesini sağlayan ve bu yolla da kalkınmayı destekleyen ertelenemez bir süreçtir. Eğitim süreci sonunda vasıflı işgücü yetiştirilir; birey mesleki ve teknik anlamda birçok yönden donatılır. Kişisel yetenek ve bilgisini arttıran birey, bunları üretim sürecinde kullanır ve bu yolla kalkınma desteklenmiş olur. İyi eğitim almış bir birey; rasyonel davranır, kendi kendine karar alabilir, doğru bilgiye kolaylıkla ulaşabilir. Toplumunu oluşturan bireylerin eğitim seviyesi arttıka, ülkenin gelişmişlik seviyesi de ona paralel olarak artmaktadır. Uzmanlaşmış ve kalifiye işgücü potansiyelinin, kalkınma üzerinde pozitif etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eğitimli birey, hem kendisini hem de yaşadığı toplumu geliştirmek suretiyle; ülkesinin mevcut durumunun iyileştirilmesine katkıda bulunduğu gibi, sonraki kuşaklara da daha iyi koşullar bırakılmasına yardımcı olmaktadır.

Bu tezde, ülkemizde mesleki ve teknik liseler seviyesinde mesleki ve teknik eğitimin istihdama yansımaları analiz edilmektedir. Ülkemizde, 1988 ve 2013 yılları arasında, meslek teknik lise mezunlarının istihdama katılım oranları, genel lise mezunlarından daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Ancak, lkemizde mesleki eğitim durumu ve işsizlik oranları arasında olması beklenen ters ilişki istatistiki olarak anlamlı düzeyde değildir.

Meslek teknik lise mezunlarının beklenen oranlarda istihdam edilememelerinin çeşitli sebepleri vardır. Ülkemizde bilgi toplumuna geçişin tam olarak sağlanamaması, sanayi ve hizmetler sektöründeki yatırımların yeterli miktarda ve vasıflı işgücü için istihdam yaratma niteliğinde olmaması, mevcut mesleki ve teknik lise eğitim programlarının iş piyasasından kopuk ve gelişmeye açık olmaması nedeniyle sektörlerin talep ve ihtiyaçlarını karşılayacak vasıfta öğrenciler yetiştirememeleri bu sebeplerden en önemlileridir. Bununla birlikte, ilk ve orta ğretim sürecinde mesleki yönlendirme ve rehberlik programlarının eksikliği, meslek teknik liselerinin akademik gelecek vadetmediği düşüncesi ve

mezunların işgücü piyasasına düşük ücretle katılarak; ömür boyu düşük ücret riskini göze almak istememesi de mesleki eğitime katılımı etkileyen önemli nedenler arasındadır. Meslek ve teknik lisesi öğrencilerin akademik başarısının düşük olması nedeniyle yaşadığı statü sorunu ve genel eğitime oranla daha maliyetli bir eğitim olması da mesleki eğitimi olumsuz etkilemektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin, piyasa ihtiyaçlarına uyum sağlaması ve istihdam yaratma politikalarının oluşturulması için yetki ve sorumlulukların paylaşılmasında, kamunun rolü yeniden gözden geçirilerek, işverenler, işveren sendikaları gibi ilgili tarafların karar alma süreçlerine etkin şekilde katılacağı özgün mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte ülkemizde eğitimli kadınların işgücüne ve istihdama katılımının eğitim seviyesi düşük kadınlara oranla yüksek olduğu gerçeğinden yola çıkarak; kadınların anne ve eş olarak kabulü üzerine kurulu refah devleti anlayışını, kadınların eğitimi ve işgücüne katılımını teşvik eden cinsiyet eşitliği politikaları ile dönüştürmek gerekmektedir (Dedeoğlu, 2009).

KAYNAKLAR

1. Akder, H., A., 2004, Türkiye’de İnsani Gelişme ya da Yaşam Kalitesi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporlarına Göre Bir Değerlendirme Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisat Bölümü.
2. Akpınar, A.ve Ercan, H., Avrupa Eğitim Vakfı, 2002, Mesleki Ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu, Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu, Türkiye 2001, Ankara
3. Akpınar, B., 2005, “Türk Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin Avrupa Birliği’ne Uyum Sorunu”, AB Kopenhag Süreci ve Maastricht Bildirgesi Açısından Türkiye’de Mesleki Öğretim ve Öğretimi Bekleyen Zorluklar Uluslararası Konferansı, Ankara.
4. Aktaşlı, İ., Kafadar, S. ve Tüzün, I., 2012, Meslek Eğitiminde Kalite İçin İşbirliği, Mesleki Ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi, Eğitim Reformu Girişimi, (<http://www.mesleklisesimemleketmeselesi.com>)
5. Alkan, C., Doğan, H., ve Sezgin, S. İ., 1976, Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri, Ankara Üni. Eğt.Bil. Fakültesi Yayınları No:61, Ankara.
6. Alkan, C., 1997, Eğitim Teknolojisi, 5. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
7. Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, İ., 1994, Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.
8. Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, S.İ., 2001, Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Nobel Yayınları, Ankara.
9. Alper, M. ve Levent, S., 2014, Türkiye Ekonomisi Uluslararası İktisadi Doktrinler Tarihi, Pegem A. Yayınevi, İstanbul.
10. Altay, F. ve Üstün, N., 2011, Mesleki Eğitim Sistemi, Konya Ticaret Odası, Araştırma Raporu, Sayı: 46 – 118.
11. Altınışik, İ. ve Peker, H. S., 2012, Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi, *Sosyoteknik Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 2(4): 1-13
12. Anapa, S., 2008, Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
13. Arı, A., 2007, Öğrencilerin Okul Başarılarını Etkileyen Çeşitli Faktörlerin

- İncelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, 2007 (176): 169-179
14. Aktaşlı, İ. ve Tüzün, I., 2012, Meslek Eğitiminde Kalite İçin İşbirliği, Mesleki Ve Teknik Eğitimde Kalite Strateji Belgesi, Eğitim Reformu Girişimi, Mayıs.
  15. Ataman, B., 2003, İşsizlik Sorunu ve Türkiye'nin AB İstihdam Stratejisine Uyumu, *Tisk İşveren Dergisi*, (www.tisk.org.tr)
  16. Ay, S., 2012, Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yönetim ve Ekonomi*, 19 (2): 321-341
  17. Bayraktar, S. ve İncekara, A., 2013, Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4(1):15-38
  18. Bekiroğlu, C., 2010, Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözülmesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
  19. Biçerli, M. K., 2011, Çalışma Ekonomisi, Beta Yayıncılık, İstanbul.
  20. Bozdağlıoğlu, E.Y. U., 2008, Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri Ve İşsizlikle Mücadele Politikaları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008 (20):59-61
  21. Bulut, S., 2010, Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
  22. Büyükaslan, M. A., 1995, Toplumsal Kalkınma ve Eğitim, *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 1 (4): 12-24
  23. Caner, A. ve Ökten, C., 2010, Risk and Career Choice: Evidence from Turkey, *Economics of Education Review*, 29, 1060-1075.
  24. Coşkunöz Eğitim Vakfı, 2006, Bursa Sanayisinin İşgücü Nitelik Tercihleri Araştırması, Coşkunöz Eğitim Vakfı Yayınları, Bursa.
  25. Çetin, M., 2005, Türkiye'de Beşeri Kalkınma, Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2): 59-74
  26. Dayıoğlu, M., 2013, "İstidamin ve İşgücü Piyasası Etkinliğinin Arttırılmasına Yönelik Stratejiler", İzmir İktisat Kongresi.
  27. Dedeoğlu, S., 2009 Türkiye' de Sosyal Devlet Cinsiyet Eşitliği Politikaları Ve Kadın İstihdamı, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2009 (21): 41-54
  28. Demirgil, H., 2007, Okun Yasası'nın Türkiye İçin Geçerliliğine Ait Ampirik Bir Çalışma, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2):139-151
  29. Düzcükoğlu, H., Asiltürk, İ., ve Yaşar, M., 2005, "Mesleki Ve Teknik Eğitimin

- Modernizasyonu Projesi Ve Modüler Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi”, AB Kopenhag Süreci Ve Maastricht Bildirgesi Açısından Türkiye’de Mesleki Öğretim Ve Eğitimi Bekleyen Zorluklar Uluslararası Konferansı, Ankara.
30. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), 2006, Resmi Gazete (<http://www.sgb.adalet.gov.tr/bilgibankasi/pdf/9.kalkinmaplani.pdf>)
31. Duruel, M., 2007, Avrupa Birliği’nde Uzun Dönemli İşsizliğe Karşı Uygulanan İstihdam Politikaları, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53(2): 376-421
32. Duru B, M., 2007, Fransız Eğitim Sistemindeki Sosyal Eşitsizlikler: Çevresel Ve Bireysel Faktörlerin Ortak Etkisi, *Eğitim Bilim Toplum*, Cilt. 5(18): 66
33. Erdayı, U., 2009, Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye, *Çalışma ve Toplum*, 3 (22): 133-162
34. Eryıldırım, D., 2008, Türkiye’nin İşsizlik Sorununa Bir Çözüm Önerisi: Mesleki Eğitim, 2. Ulusal İktisat Kongresi / 20-22 Şubat 2008 / DEÜ İİBF İktisat Bölümü / İzmir –Türkiye.
35. Ergün, M., 2011, Eğitim ve Kalkınma, Dicle Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Merkezi, 3. Sosyal Bilimler Sempozyumu “Bölgesel Kalkınmada Eğitimin Rolü”.
36. Eurostat, Avrupa’da Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012 (http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/134TR.pdf)
37. Gökmen, D. ve Kaş, O., 2012, Meslekî Ve Teknik Öğretim Yönetimi Süreci İç Denetim Raporu, M.E.B. İç Denetim Birimi Başkanlığı.
38. Gümüş, A., 2006, Eğitim Sen, Ortaöğretim Okulları Türkiye Taraması 2006. Rap. (<http://www.sinbad.nu/okssonuc.htm>).
39. Gündoğan, N. ve Biçerli, K., 2004, Çalışma Ekonomisi, T.C Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1465. Eskişehir.
40. İçli, G., 2001, Eğitim, İstihdam ve Teknoloji, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 :65-71.
41. İlkkaracan, 2012, Why so Few Women in the Labor in Turkey, A Multi-dimensional Analysis, *Feminist Economics*, Vol. 1, No: 18
42. İlkkaracan ve Tunalı, 2009, “Agricultural Transformation and the Rural Labour Market in Turkey” Karapınar, B., F. Adaman and G. Ozertan

- (ed.) içinde, Rethinking Structural Reform in Turkish Agriculture: Beyond the World Bank's Strategy, Nova Science Publishers, New York.
43. İnanç, H., Güner, Ü. ve Sarısoy, S., 2006, Eğitimin Ekonomik Büyüme Ve Kalkınma Üzerindeki Etkileri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 1(2):59-70
44. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Bilgi Merkezi, Yaygın Eğitim (http://mesbil.meb.gov.tr/Genel/Yaygin_Egitim_Bilgi.Html).
45. İŞKUR, Sürekli Mesleki ve Teknik Eğitim (Http://Statik.İskur.Gov.Tr/Tr/Dis_İliskiler/Bolum3ek.Htm)
46. Kadir Has Üniversitesi, Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması, Kantitatif Araştırma Raporu 17 Ocak 2012.
47. Mehmet Ö., Kılıç C., 2009, Çalışma Ekonomisi Teorisi, Gazi Kitabevi, Ankara.
48. Milli Eğitim Bakanlığı., Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme (METGE) Projesi, (<http://ktogm.meb.gov.tr/Dosyalar/metge.htm>)
49. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2010, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi (2010 Yılı Raporu).
50. Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslağı (2013-2017) (http://mtegm.meb.gov.tr/dosyalar/MTE_Strateji_Belgesi_ve_Eylem_Plani_TASLAK_10.05.2013.pdf)
51. OECD, 2005, "Eğitime Bakış", OECD Göstergeleri - 2005, Paris, (Türkçe Özet).
52. Özdemir, S., Ersöz, Y ve Sarıoğlu, İ., 2007, Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2(1): 55-101
53. Özerbaş M ve Uçar, C., 2013, Mesleki ve Teknik Eğitimin Dünyadaki ve Türkiye'deki Konumu, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Mayıs, 2 (2): 242-253
54. Özsoy. C., 2007, Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

55. Parlak, Z., 2004. Sanayi Ötesi Toplum Teorilerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi , *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8: 95-125
56. Pehlivan, H., 2006, Eğitimde Temel Kavramlar, Asil Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara
57. Polat, S. 2009. Türkiye’de eğitim politikalarının fırsat eşitsizliği üzerindeki etkileri, Uzmanlık Tezi, Yayıncı: Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/tez-spolat.pdf>)
58. Sağbaş İ., Yülek M., Çelen M., Karahan C., Tunalı H., Baydar H., Çiğerci İ., Demirbaş A., 2013, MÜSİAD, Türkiye Ekonomisi Raporu.
59. Sedat, M. ve Şahin, L., 2011, Gençlerin İstihdamı/ İşsizliği Bakımından Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi, *Çalışma ve Toplum*, 3: 93-135
60. Sen, A., 2004, Özgürlükle Kalkınma, (Çeviri: Yavuz Alagon), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
61. Sönmez, A., 2006, Fiziksel Engellilerin Bilgisayar Yardımı İle Mesleki Branşlara Yönlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
62. Şahin, E. ve Sevimli, Y., 2013, Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları ve İŞKUR’un Önemi, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5 (1):1-10
63. Şahin, İ. ve Fındık, T., 2008, Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 12, (3): 65-86 (http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_101/101_49959.pdf)
64. Şencan, H., 2007, Türkiye’de Mesleki Eğitim Sorunlar ve Çözüm Önerileri, MÜSİAD.
65. Şengönül, T., 2013, Sosyal Sınıfın Boyutları Olarak Gelirin, Eğitimin ve Mesleğin Ailelerdeki Sosyalleştirme-Eğitim Süreçlerine Etkisi, *Eğitim ve Bilim*, 38(167): 129-143
66. Şenses, F., 2007, Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar, Çelişkiler ve Öneriler, ERC Working Papers in Economics 07/05, Ankara.
67. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Araştırma Raporu,

- 2011, Türkiye’de İşgücü Piyasası Sorunları Ve Çözüm Önerileri, Ekonomik ve Sektörel Analiz Dairesi, 23 Mayıs 2011.
68. Tatar, M., 2006, Türkiye’de İstihdam – İşsizlik Ve Çözüm Önerileri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
69. Taşpınar, M., 2011, Kadın İşgücünün Mesleki Eğitimi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi (<http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr>)
70. Türkiye İş Kurumu Ankara Meslek Danışma Merkezi, 2005, Yaygın Eğitim Kurumları(http://www.erenkoy.k12.tr/v3/meslekler/egitim_kurumlari/yaygin_egitim_kurumlari.htm)
71. TİSK, 1997, Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim, Ankara.
72. TÜSİAD, 1999, Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması, İstanbul.
73. Tokol, A., 2005, Türk Endüstri İlişkileri Sistemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
74. Turan, K., 1992, Mesleki Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
75. TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2012 (<Http://Www.Tuik.Gov.Tr/Prehaberbultenleri.Do?İd=13455>)
76. TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Ağustos 2013 (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13628>)
77. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), 2012, Küresel Krizde İşsizlikle Mücadelede Ve Genç İstihdamının Arttırılmasına Yönelik Tedbirler: Ülke Örnekleri, TİSK Yayınları, Ankara.
78. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2011, Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı (<http://www.ilo.org/public/turkish>).
79. UNDP, 2012, İnsani Gelişme Raporu (www.undp.org).
80. UNESCO-UNEVOC, World TVET Database, 2013. (<http://www.unevoc.unesco.org/worldtvtdatabase.php>)
81. Uysal, Y. O., 2011, Mesleki Teknik Eğitimin İstihdam Edebilirliğe Etkisi ve Isparta İmalat Sanayi Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

82. Yentürk, N.; Başlevent, C., 2007, Türkiye’de Genç İşsizliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi, Araştırma Raporu, No:2.
(http://proje.akdenizbelbir.gov.tr/dosyalar/genclikissizligiraporu_1.pdf)
83. Yılmaz, A., 2005, Türkiye’de İşsiz Nüfus, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15(1): 1-14
84. Yörük, S., Dikici, A. ve Uysal, A., 2002, Bilgi Toplumu ve Türkiye’de Mesleki Eğitim, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2):299-312
(<http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt12/sayi2/299-312.pdf>)
85. Yüceol, M., 2011, Türkiye’de İller Arası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç Ve Ekonomik Kalkınma, *Sosyoekonomi*, 2011 Özel Sayı: 30-54
<http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/11MI02.pdf>)
86. [Http://Ktogm.Meb.Gov.Tr/Okul/Kız Meslek Lisesi.Doc](http://Ktogm.Meb.Gov.Tr/Okul/Kız%20Meslek%20Lisesi.Doc). (07.04.2013)
87. [Http://Ttogm.Meb.Gov.Tr/Haber.Php?Go=Tamhaber&Haberid=44](http://Ttogm.Meb.Gov.Tr/Haber.Php?Go=Tamhaber&Haberid=44)
88. [Http://Www.Rehberlik sitesi.Com/Anadolu-Ticaret-Meslek-Liseleri/3806](http://Www.Rehberlik sitesi.Com/Anadolu-Ticaret-Meslek-Liseleri/3806)
89. [Http://www.erenkoy.k12.tr/v3/meslekler/egitim_kurumlari/yaygin_egitim_kurumlari.htm](http://www.erenkoy.k12.tr/v3/meslekler/egitim_kurumlari/yaygin_egitim_kurumlari.htm)
90. http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/istihdam_ve_meslek_i_egitim_iliskisinin_guclendirilmesi_stratejisi_ve_eylem_plani.pdf
91. <http://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet- Alanlari/projeler/meslek-lisesi-memleket-meselesi>
92. <http://www.oecd.org/dataoecd/51/22/49895759.pdf>, www.oecd.org/employment/outlook (2012)
93. <http://www.sgkrehberi.com/haber/6807/>, (7 Ocak 2013 Pazartesi)